कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्था, गडहिंग्लज

शिवराज साहित्य, वाणिज्य आणि डी.एस.कदम विज्ञान महाविद्यालय
आणि
संभाजीराव माने साहित्य, वाणिज्य व विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालय

गडहिंग्लज. जि. कोल्हापूर.

शिवराज २०१८

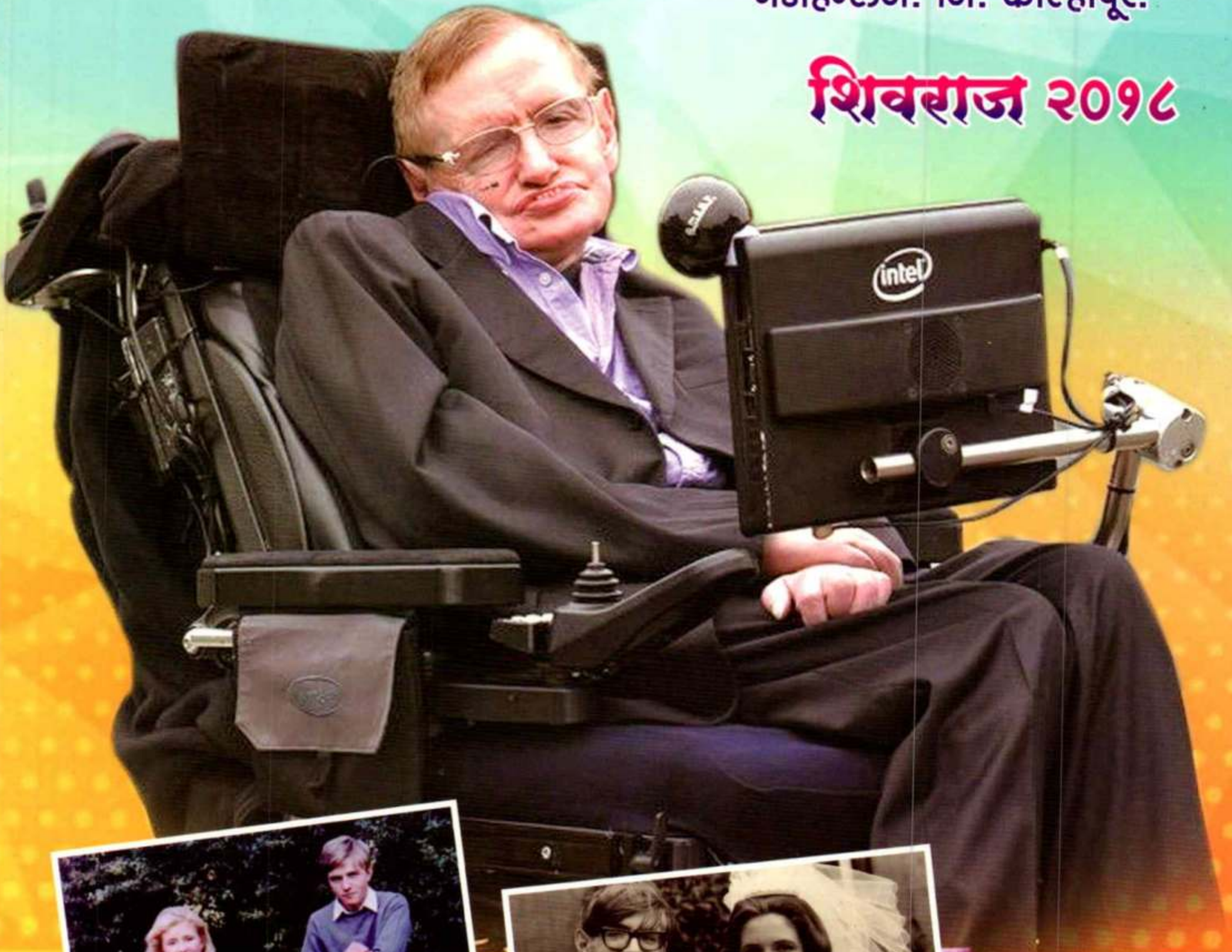

डॉ. स्टीफन हॉकिंग
ज्येष्ठ शास्त्रज्ञ

शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती २०१६-१७

कु. रेखा इंचनाळकर
बी. कॉम. भाग १

कु लक्ष्मी सुतार
बी. ए. भाग १

कु. ए. एस. खोराटे
बी. ए. भाग २

सुशांत येजरे
बी. एस्सी. भाग १

कु. अंकिता येवडे
बी. एस्सी.भाग १

कु. शीतल नाईक
बी. एस्सी. भाग १

रोहिणी नाईक
बी. एस्सी. भाग १

अभिषेक किल्लेदार
बी. एस्सी. भाग १

श्रीहरी पारळे
बी. एस्सी. भाग १

कु. वीणा पाटील
बी. एस्सी. भाग २

कु. अक्षता कुपटे
बी. एस्सी. भाग २

कु. श्रद्धा चव्हाण
बी. एस्सी. भाग २

कु. तेजश्री राजे
बी. एस्सी. भाग २

कु. पी. डी. फराकटे
बी. एस्सी. भाग ३

मल्लिकार्जुन चितारी
बी. सी. ए. भाग १

कु. अंकिता चिखलकर
बी. सी. ए. भाग १

कु. प्रियांका खोत
बी. बी. ए. भाग १

बी. सी. एस. भाग १

कु. धनश्री प्रभावळे
कु. शशिकला कुबल
कु. सोनाली आस्वले
कु. शर्मिली पाटील

भावपूर्ण आदरांजली...

कै. काशिबाई विठ्ठलराव कुराडे

अध्यक्ष, प्रा. किसनराव कुराडे व प्रा. अनिल कुराडे यांच्या मातोश्री

श्रद्धांजली

डी. जी. रेंदाळे

डॉ. पतंगराव कदम

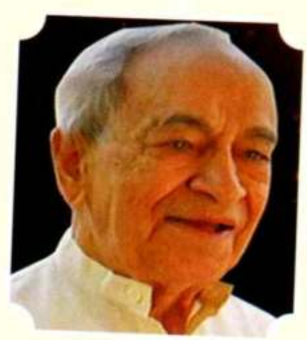

भाई वैद्य

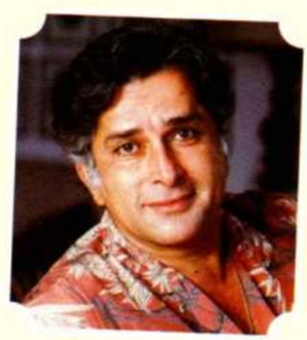

शशी कपूर

श्रीदेवी

डॉ. गंगाधर पानतावणे

स्टीफन हॉकिंग

२६ जानेवारी समारंभ – संस्थाध्यक्ष मा. कुराडेसो, उपाध्यक्ष के. जी. पाटीलसो, नंदनवाडे गुरूजी संचालक ए. ए. पोवारसो

स्कूल बस उद्‌घाटन
मा. उपाध्यक्ष जे. वाय. बारदेस्कर सर

Hon. Mahesh Kakade
Director, Board of Examination & Evaluation
Shivaji University, Kolhapur

शुभेच्छा समारंभ
ॲड. दिग्विजय कुराडेसो,
सौ. संगिता चौगुले – राजापुरकर
प्रांताधिकारी, गडहिंग्लज

छत्रपती राजश्री शाहू महाराज जयंती निमित्त
मार्गदर्शन करताना मा. जे. बी. बारदेस्कर

मायक्रोबायलॉजी लॅब उद्घाटन सोहळा
मा. अध्यक्षसो, नंदनवाडे गुरुजी
सहसचिव के. व्हि पेडणेकरसो

Farewell function BSC III & BCS III
महेश देसाई यांचा सत्कार करतांना
संस्था सचिव प्रा. ए. व्ही. कुराडे सर.

Hon. Vaibhav Nayakawadi
Chairman, Padmabhushan Krantiveer
Dr. Nagnathnna Nayakawadi
Sahakari Sakhar Karkhana Ltd. Walwa

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्था, गडहिंग्लज संचलित

शिवराज साहित्य, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय
आणि संभाजीराव माने साहित्य, वाणिज्य व विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालय,
गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर.

संपादक मंडळ

संपादक

डॉ. मनमोहन राजे

अध्यक्ष

प्राचार्य डॉ. एस. वाय. कोतमिरे

संपादन साहाय्य

डॉ. एस. बी. माने
हिंदी विभाग

प्रा. डी. यू. जाधव
इंग्रजी विभाग

Congratulations
अभिनंदन !

डॉ. आर. बी. तेली

शिवाजी विद्यापीठाच्या 'व्यवसाय व्यवस्थापन' या विषयाच्या अभ्यासमंडळावर निवड.

डॉ. एस. डी. पाटील

शिवाजी विद्यापीठाच्या रसायनशास्त्र व रसायन अभियांत्रिकी या विषयाच्या अभ्यासमंडळावर नियुक्ती, कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्थेचा 'कर्मवीर गुणवंत शिक्षक पुरस्कार'.

डॉ. जी. जी. गायकवाड

अर्थशास्त्र विषयातील पीएच.डी. पदवी प्राप्त.

प्रशांत शेंडे

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्थेचा 'कर्मवीर गुणवंत प्रशासकीय कर्मचारी पुरस्कार'.

संतोष पाटील

साहित्यरत्न पुरस्कार, विशेष नैपुण्य पुरस्कार 'अघटीत' गूढ कथासंग्रह प्रकाशित.

स्फूर्ती

शिवराज २०१८

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे

सेवानिवृत्ती

शिवराज साहित्य, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय

डॉ. एस. ए. जोडगुद्री
भौतिकशास्त्र विभाग

प्रा. व्ही. बी. कुरळे
रसायनशास्त्र विभाग

संभाजीराव माने साहित्य, वाणिज्य व विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालय

प्रा. पी. टी. कट्टी
जीवशास्त्र विभाग

प्रा. एन्. एम्. गरुड
गणित विभाग

शिवराज २०१८

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्थेचे
अध्यक्ष

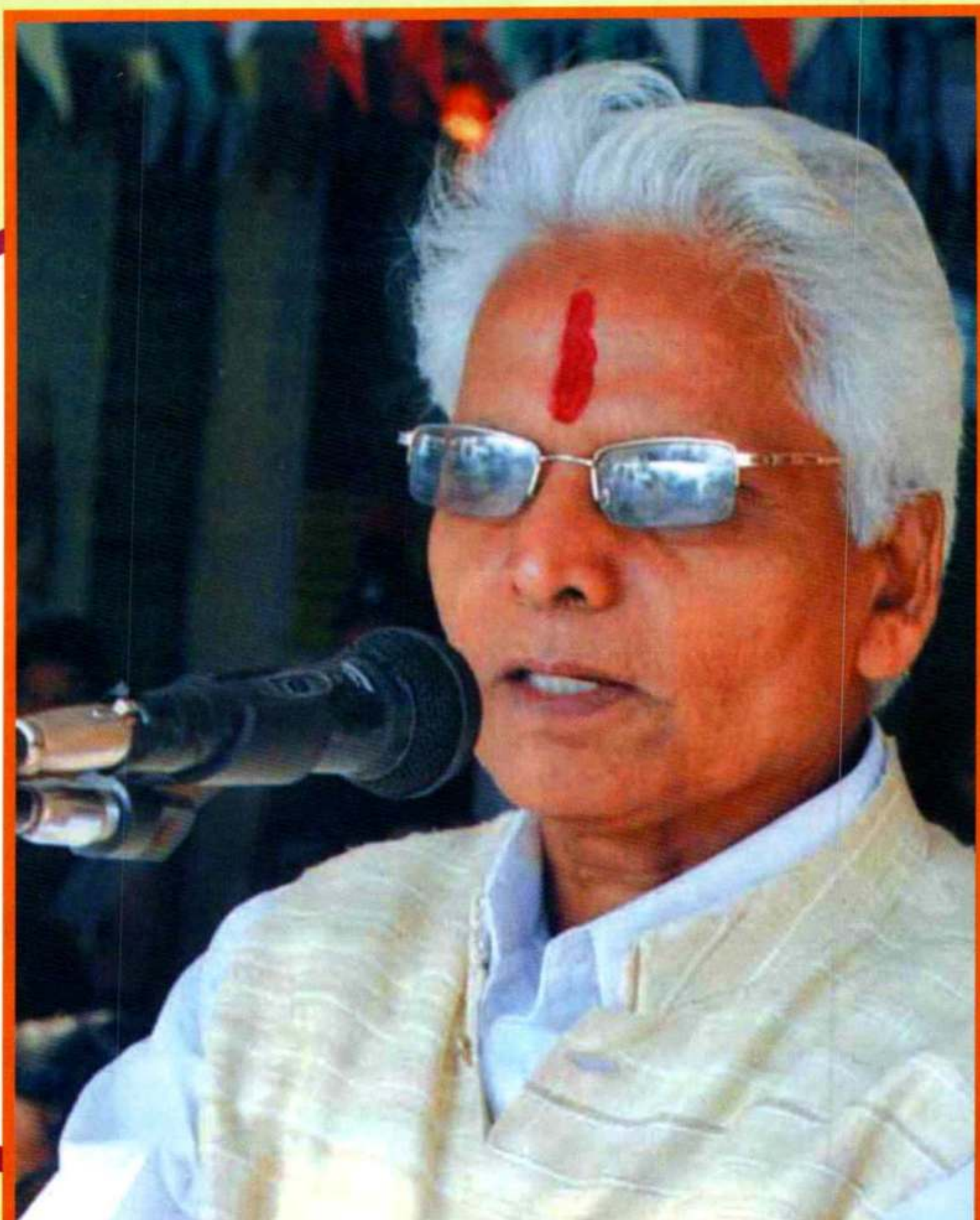

मा. प्रा. किसनरावजी कुराडे

राष्ट्रीय छात्र सेना NCC

प्रा. आर. डी. मगदूम
प्रमुख : राष्ट्रीय छात्र सेना

वृक्षारोपणाच्या वेळी संस्थेचे सदस्य
ॲड.दिग्विजय कुराडे

रक्षाबंधन सण साजरा करताना:
छात्रसैनिक

ट्रेकिंग कॅम्प पारगड येथे छात्रसैनिक

ट्रेकिंग कॅम्प : पारगड

रक्तदान करताना छात्रसैनिक

काळभैरी डोंगर परिसर स्वच्छ करताना
छात्रसैनिक

ममता स्वामी
JUO : एन.सी.सी.

विनायक सोलापूरे
SUO : एन.सी.सी.

राहूल भिंगुडे
JUO : एन.सी.सी.

शिवराज साहित्य, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय

प्राचार्य. डॉ. एस. वाय कोतमिरे

M.Sc., Ph.D.

उपप्राचार्य . आर. बी. कांबळे एम.ए.,बी.एड.
उपप्राचार्य, संभाजीराव माने कनिष्ठ महाविद्यालय, गडहिंग्लज.

प्रा. पी.एम. भोईटे एम.एस्सी.,बी.एड.
पर्यवेक्षक, संभाजीराव माने कनिष्ठ महाविद्यालय, गडहिंग्लज

श्री. संतोष शहापूरकर एम.ए.,एम.बी.ए.
प्रबंधक, शिवराज महाविद्यालय, गडहिंग्लज

शिवराज साहित्य, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर.

स्थानिक व्यवस्थापन समिती

(सन २०१५-१६ पासून)

१)	मा. प्रा. के. व्ही. कुराडे	: अध्यक्ष
२)	मा. प्रा. जे. वाय. बारदेस्कर	: संस्था प्रतिनिधी
३)	मा. प्रा. व्ही. बी. कुरळे	: शिक्षक प्रतिनिधी (निवृत्त)
४)	मा. प्रा. ए. व्ही. कुराडे	: शिक्षक प्रतिनिधी
५)	मा. प्रा. के. बी. केसरकर	: विविध क्षेत्रातील प्रतिनिधी
६)	मा. श्री. आर. जी. येरटे	: विविध क्षेत्रातील प्रतिनिधी
८)	मा. श्री. एस. आर. शहापूरकर	: प्रशासक सेवक प्रतिनिधी
८)	मा. प्राचार्य डॉ. एस. वाय. कोतमिरे	: सचिव

संभाजीराव माने साहित्य, वाणिज्य व विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालय, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर.

शाळा समिती

(सन २०१५-१६ पासून)

१)	मा. प्रा. के. व्ही. कुराडे	: अध्यक्ष
२)	मा. प्राचार्य बी. एम. चांडके	: संस्था प्रतिनिधी (निधन)
३)	मा. प्रा. जे. वाय. बारदेस्कर	: संस्था प्रतिनिधी
४)	मा. प्रा. ए. व्ही. कुराडे	: संस्था प्रतिनिधी
५)	मा. प्रा. आर. बी. कांबळे	: प्राध्यापक सदस्य
६)	मा. श्री. एस. आर. शहापूरकर	: प्रशासक सेवक प्रतिनिधी
७)	मा. प्राचार्य डॉ. एस. वाय. कोतमिरे	: सचिव

दि प्रेस अ‍ॅण्ड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक अ‍ॅक्ट नियम फॉर्म नं. ४ प्रमाणे निवेदन

प्रकाशन स्थळ	:	शिवराज कला, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय, गडहिंग्लज, (जि. कोल्हापूर)
प्रकाशन काळ	:	वार्षिक
प्रकाशक	:	प्राचार्य डॉ. एस. वाय. कोतमिरे
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	शिवराज कला, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर – ४१६ ५०२.
दूरध्वनी	:	०२३२७ – २२२३०७.
संपादक	:	डॉ. मनमोहन राजे
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	शिवराज कला, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर – ४१६ ५०२.
दूरध्वनी	:	९४२३८२४८९३.
मुद्रक	:	अतुल कोलते
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	श्री सरस्वती ऑफसेट, कडगांव रोड, गडहिंग्लज ४१६ ५०२.
स्वामित्व	:	शिवराज कला वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर – ४१६ ५०२.

मी प्राचार्य, डॉ. एस. वाय. कोतमिरे असे जाहीर करतो, की वरील माहिती माझ्या माहितीप्रमाणे व समजूतीप्रमाणे सत्य आहे.

ह्या अंकातील मतांशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही. लेखनाची निवड, संपादन व मुद्रीत शोधन सहसंपादकांनी केले आहे.

मुखपृष्ठाविषयी थोडसं

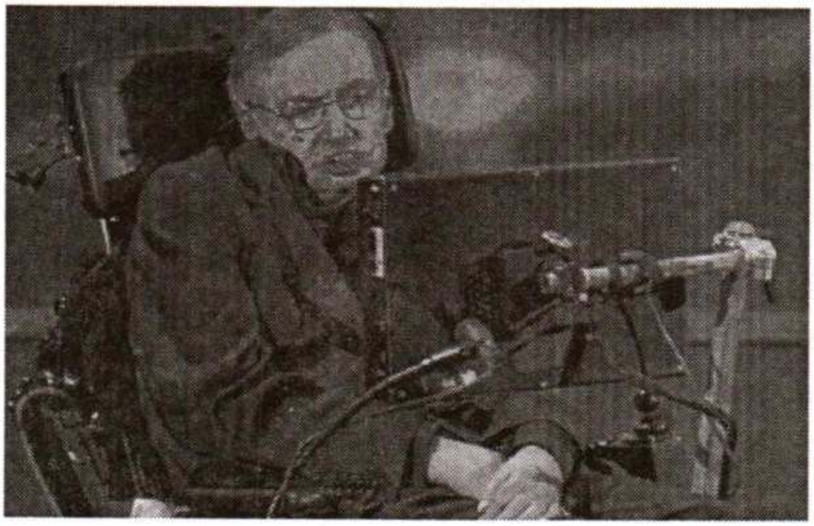

विश्वरचनाशास्त्रज्ञ स्टीफन हॉकिंग यांचे व्यक्तिमत्त्व अलौकिक स्वरुपाचे होते. त्यांनी दुर्धर आजारावर मात करुन लक्षवेधी संशोधन केले. वयाच्या अवघ्या २१ व्या वर्षी त्यांना मोटर न्यूरॉन डिसीजसारखा दुर्धर आजार जडला. त्यावर मात करत त्यांनी विज्ञान संशोधनात मोठे काम केले. विश्वउत्पत्ती आणि कृष्णविवरासंदर्भात त्यांचे संशोधन महत्त्वाचे मानले जाते. ८ जानेवारी १९४२ रोजी स्टीफन यांचा जन्म इंग्लंडमधील ऑक्सफर्ड येथे झाला. त्यांचे वडील डॉ. फ्रँक हॉकिंग हे जीवशास्त्राचे संशोधक होते. आई इझाबेल ऑक्सफर्ड विद्यापीठाच्या पदवीधर होत्या. कॉसमॉलॉजी विषय घेऊन स्टीफन यांनी ऑक्सफर्डमध्ये प्रवेश मिळविला होता. उच्च शिक्षणासाठी केंब्रिज विद्यापीठात त्यांनी प्रवेश घेतला. याच विद्यापीठात त्यांनी गणिताचे ३० वर्षे अध्यापक म्हणून काम केले. विश्वाची निर्मिती, काल आणि अवकाश यांचा परस्पर संबंध, कृष्णविवराविषयीचे त्यांचे क्रांतिकारी संशोधन होते. स्टीफन यांनी आईनस्टाईनच्या सापेक्षतावादाच्या सिद्धांताचा अभ्यास केला आणि कृष्णविवरावर आपले संशोधन सुरु ठेवले. त्यातून त्यांनी कृष्णविवरातून कण बाहेर पडत असल्याचे सिद्ध केले. वैज्ञानिक जगताने त्यांचे संशोधन सुरुवातीला पूर्णतः नाकारले. परंतु हळुहळू प्रयोगातून स्टीफन यांचे म्हणणे सिद्ध होऊ लागले. पुढे हा सिद्धांत मान्य झाला. मौलिक ग्रंथकर्ता म्हणूनही स्टीफन यांच्याकडे पाहिले जाते. अनेक ग्रंथ लिहून ज्ञान व सिद्धांत लोकांपर्यंत त्यांनी पोहोचविले. न्यूयॉर्क टाईम्सला दिलेल्या एका मुलाखतीमध्ये ते म्हणतात, 'माझी पुस्तके विमानतळावरील दुकानात विकली पाहिजेत.' विश्वाची निर्मिती देवाने केली हे त्यांनी नाकारले. विज्ञानामुळे देवाच्या संकल्पनेची गरज संपली. विश्वाचे रहस्य उमगण्यासाठी भौतिकशास्त्राचे नियम उपयुक्त ठरतील, त्यासाठी जगन्नियंत्याची गरज नाही, असे ते म्हणतात.

संपादकीय...

महाविद्यालयाचे 'शिवराज २०१८' हे वार्षिक नियतकालिक आपल्या हाती देत असताना मला खूप आनंद होत आहे. त्याचे कारण, विद्यार्थी-विद्यार्थिनी लिहू लागल्या आहेत. मागील काही काळात विद्यार्थ्यांची लेखनासाठी मनधरणी करावी लागत असे, त्यांना वेगवेगळे विषय देऊन लेखन करण्यास सांगत असे, परंतु विद्यार्थी-विद्यार्थिनी बुचकाळ्यात पडत. काय आणि कसे लिहायचे असे प्रश्न त्यांना पडत असे. परंतु काळ बदलला तसा विद्यार्थी अधिक मते मांडू लागला. यावर्षी तर खूपच बदल दिसले. लेखनासाठी आवाहन करताच विद्यार्थी भेटले, त्याना मी विषय दिले. भरभर लेख पुढे आले. ते पाहूनच मला आनंद वाटला. विद्यार्थी विचार करतो, तो लिहितो, त्याला चांगले-वाईट समजते. नियतकालिकातील सर्व लेखन अशाच स्वरुपाचे आहे.

स्टीफन हॉकिंग यांचे अलीकडेच निधन झाले आहे. त्यांच्या कर्तृत्वाचा आढावा 'शास्त्रज्ञ स्टीफन हॉकिंग' या लेखामध्ये प्रमोद नार्वेकर या विद्यार्थ्याने घेतला आहे. 'माझं करिअर' या लेखामध्ये अनुराधा पाटणे या विद्यार्थिनीने शिक्षण आणि क्रीडा क्षेत्रातील जडणघडण या संबंधी मांडणी केली आहे. सौरभ पाटील 'आजचा विद्यार्थी व कालचे शिक्षण' या लेखामध्ये विद्यार्थ्यांची शिक्षणासंबंधी काय अपेक्षा असू शकते ही मांडणी केली आहे. 'बडोद्याचे मराठी साहित्य संमेलन' या लेखामध्ये पूनम शिंदे या विद्यार्थिनीने जानेवारी २०१८ मध्ये गुजरात-बडोदा येथे झालेल्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचा आढावा घेतला आहे. आई-वडिलांचे महत्त्व मूल्यवान असते याची जाणीव सर्वांनी ठेवून आपल्यावर संस्कार हवेत, अशा आशयाची मांडणी 'संस्काराची शिदोरी' या लेखात कु. रमा कांबळे यांनी केली आहे. भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या कर्तृत्वाचा ठसा 'विश्वरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर' या लेखात पूजा तराळे यांनी उमटविला आहे. विजय लक्ष्मण सावंत या विद्यार्थ्याने 'मी पोष्टमन' लेखामध्ये स्वत:ची आत्मकथा मांडली आहे. अनेक विद्यार्थ्यांनी कविता लिहिल्या आहेत. 'कविता' हे अभिव्यक्तीचे माध्यम आहे.

याशिवाय हिंदी, इंग्रजी विभागामध्येही त्या त्या भाषेतील लेख, कविता आहेत. विद्यार्थ्यांनी तेथेही आपले कौशल्य पणाला लावून लेखन केले आहे.

माझ्या महाविद्यालयाचे प्राध्यापक, प्रशासकीय कर्मचारी आपल्या कर्तृत्वात तसूभरही मागे नाहीत. विविध कोर्स, कार्यशाळा, शोधनिबंध लेखन केले आहे. त्यांच्या सर्व कर्तृत्वाची नोंद नियतकालिकामध्ये घेण्याचा प्रयत्न आम्ही केला आहे.

नियतकालिक दर्जेदार व्हावे यासाठी संस्थेचे अध्यक्ष प्रा. किसनराव कुराडे, सचिव प्रा. अनिल कुराडे यांनी मार्गदर्शन केले. कॉलेजचे प्राचार्य डॉ. एस. वाय. कोतमिरे यांची प्रेरणाही मोलाची आहे. सहसंपादक डॉ.एस. बी. माने, प्रा. डी. यू. जाधव यांचीही मला चांगली मदत झाली आहे. सरस्वती ऑफसेटचे मालक अतुल कोलते, ऑपरेटर फिरोजखान मणेर या सर्वांचे मी मन:पूर्वक आभार मानतो !

डॉ. मनमोहन राजे
संपादक

थोरली आई

ही कथा एका सामान्य महिलेच्या जीवनातील असामान्य गुणधर्माची आहे. ही महिला सकृतदर्शनी एका लहानशा खेड्यातील ग्रामीण भागातील शेतकरी समाजातील श्रमजीवी स्त्री आहे. तिचे नांव 'श्रीमती काशीबाई विठ्ठलराव कुराडे' राहणार ऐनापूर, तालुका गडहिंग्लज, जिल्हा कोल्हापूर. त्यांचा जन्म १९२५ च्या दरम्याने एका वरकरी कुटुंबात झाला. वारकरी कुटुंबातील सात्वीक संस्कार आणि आचार विचारांची बाळघुटी पीतच त्या लहानाच्या मोठ्या झाल्या.

त्यांचे लग्न ऐनापूरातील विठ्ठलराव कुराडे नावाच्या एकत्र कुटुंबातील शेतकऱ्याशी झाले. पुढे त्यांच्या पोटी पहिले आपत्य किसन या नावाने कुराडे घराण्यात जन्माला आले. थोरल्या आईने आपल्या थोरल्या लेकाला कौतुकाने शिगेचा बैल अशी उपमा दिलेली होती. तिचा हा लाडका शिगेचा बैल कृष्णा पुढे आपल्या कर्तृत्वाने आणि पूर्वजांच्या पुण्याईमुळे मा.किसनराव कुराडे या नावाने सगळ्या महाराष्ट्रात, शिक्षण, सहकार, साहित्य, आणि राजकारणात एक अभ्यासू आणि पुरोगामी विचारवंत म्हणून नावारुपाला आले आणि प्राध्यापक किसनराव कुराडे बनले. सध्या ते शिवराज विद्यासंकुलासारखे एक मोठे शिक्षण संकुल चालवून सर्व जाती जमातीतील गोर गरीबांच्या ग्रामीण भागातील मुला मुलींना शिक्षण देण्याचे काम करीत आहेत.

कुराडे सरांचा ज्यावेळी जन्म झाला, त्याच दरम्यान त्या गावात आणखी एका घरातील महिलेची प्रसुती होऊन तिला देखील मुलगाच झाला. परंतु तिच्या दुर्दैवाने ती महिला आपल्या मुलग्याचे मुखदर्शनही घेऊ शकली नाही! तिला प्रसुतीकाळात इतका त्रास झाला की, मुलाला जन्म देतानाच असह्य वेदनानी ती बेशुध्द झाली! आणि काही दिवसांनी मरण पावली. आईवीना पोरके झालेल्या त्या नवजात अर्भकाला कसे जगवायचे? त्याचा सांभाळ कोणी आणि कसा करायचा? त्याला पान्हा कोणी द्यायचा? असे अनेक बीकट प्रश्न निर्माण झाले. पण ते बीकट प्रश्न सुटायला फारसा वेळ लागला नाही. ज्या कुराडेंच्या घरामध्ये नुकतेच आठवडयापूर्वी बाळंतपण झालेले होते, त्या घरामध्ये ताबडतोब या नवजात बालकाला हालविण्यात आले! आणि कुराडेंच्या घरातील त्या बाळंतिणीच्या ओठ्यात एक महिण्याच्या आत आणखी एक बालक आले! आणि त्या बाळंतीनीनेही त्याचा मातेच्या भावनेनेच स्वीकार केला. भुकेने व्याकूळ बनलेल्या त्या पिलाच्या मुखात आपला पान्हा सोडला! त्या अमृतप्राशनाने या जगात नुक्तेच आगमन झालेला तो जीव जाता जाता वाचला! त्या क्षणापासून तो तिच्याच पोटचा मानसपुत्र बनला. पुढे हाच मानसपुत्र प्रख्यात वकील बनला काहीकाळ गडहिंग्लजचा उपनगराध्यक्षही झाले. मार्केट कमीटीचा आणि शेतकरी संघाचा चेअरमनही झाले. त्याची मुलेही चांगला व्यवसाय करून त्या गावात नांव लौकीकाला पोहचलेत आणि तो एकेकाळचा मानसपुत्र गडहिंग्लज शहरातील प्रतिष्ठीत नागरीक ॲडव्होकेट विश्वनाथ उर्फ ॲडव्होकेट व्ही.एस.पाटील या नावाने आता पंचाहत्तरीच्या जवळपास पोहचला आहे.

काशीआईला एकूण नऊ आपत्ये झाली. सहा मुलगे आणि तीन मुली. त्यातील दोन मुलगे लहानपणीच वारले. आपल्या प्रत्येक पोरांच्या जन्माच्यावेळी दुसऱ्या एखादया घरात जन्माला आलेल्या आणि तिचेच दुध प्यालेल्या मुलांची संख्या ऐनापूरात बरीच आहे. ती सर्व निरनिराळ्या जातीची आणि धर्माची डझनभर पोरं वेगवेगळी आडनावे धारण करून त्या गावात यशस्वीरीत्या वावरत आहेत. त्यात हरीजनांपासून मुसलमानापर्यंत सर्व आडनावे असून, त्यांची ही 'कॉमन मदर' त्या गावातील सार्वजनिक लाडकी मातोश्री बनलेली होती. यामुळे त्या गावात, भावकीत आणि नातेवाईकांमध्ये ती 'दुधआई' म्हणून प्रसिध्द पावली होती. त्यामुळे ज्या कोणा मुलांच्या आयांना कांही कारणाने किंवा आजारपणामुळे दुध कमी व्हायचे किंवा असायचेच नाही. त्या घरातील तशा अर्धपोटी बाळांना या कॉमन मदरकडे आणले जायचे. आज त्या गावातील आणि तिच्या नातेवाईकात अशी डझनाहून जास्त मुले साठी आणि सत्तरीही ओलांडून पुढे जात आहेत. जी त्या त्या वेळी तिच्या पान्हयावर पोसलेली आहेत आणि आश्चर्य म्हणजे सगळीच्या सगळी निरोगी आहेत.

आपल्या पोटाला आलेल्या मुलांच्या बरोबरच दुसऱ्यांच्या पोटाला आलेल्या मुलांनाही आपलीच आपत्ये मानणारी ही सार्वजनीक माता सुरुवातीपासूनच शेवटपर्यंत आपल्या विचाराप्रमाणेच जगली. ती आपल्या कुटुंबात जन्मलेल्यांबरोबरच बाहेरच्याही भुकेल्या माणसांना जेऊ-खाऊ घालायची. ते पाहून-

''महारा-मांगांच्या आणि मुसलमान, जैनांच्या, लिंगायतांच्या सगळ्या पोरास्नी एकाच पंगतीला बसवून जेवायला घालतीया. हीला काय देवधर्म हाय का नाय, कणास ठाऊक!''

अशा कॉमेंट शेजारणी करायच्या. त्यावेळेला त्यांना समजेल अशा भाषेत ती काशीमाता सांगायची-

''हेंच्या जाती वायल्या असतील गं, खरं प्रत्येकाच्या अंगातलं रगात वायलं आसतंय काय? एकच हाय न्हवं? कुणाच्याबी पोटाला जन्मलेलं आसू देत, खरं ती सगळी मला माझीच लेकरं वाटत्यात.''

थोरल्या आईचे हे बोलणे ऐकून त्यांना बोलणाऱ्यांची तोंडे आपोआप बंद व्हायची.

गावातील गोरगरीब हरिजनांपासून ते गावात बाहेरुन येणाऱ्या प्रत्येक गरजवंत किंवा भिकारी कुराडेंच्या दारातून कधीही मोकळ्या हाताने आणि रिकाम्यापोटी गेला नाही.

प्रा.कुराडे सरांच्यानंतर जन्माला आलेले नारायणराव कुराडे हे त्यांच्याच पावलावर पाऊल टाकीत क्रीडाशिक्षणातील डबल ग्रॅज्युएट आणि कुस्ती, कबड्डी, मल्लखांब, वगैरे देशी खेळात नामवंत ठरले आहेत. आपल्या ताकदीवर आणि कौशल्याच्या जोरावर गोमांतक शासनाचा क्रीडा शिक्षण किंवा क्रीडांगणावर सतत कार्यरत राहून आखील भारतीय मल्लखांब असोशिएशनचा सेक्रेटरी बणून संपूर्ण देशभर सतत वावरत असतात.

तिसरे चिरंजीव शिवाजीराव हे एम.बी.ए. आणि एल.एल.बी. शिकून मुंबईमध्ये हायकोर्टात सहकारी क्षेत्रातील कायदेतज्ञ म्हणून वरीष्ट पातळीवरील सिनीयर वकील आहेत. त्याची पत्नी आणि अनिता आणि मुलगा सौरभसिंग देखील एल.एल.एम. होऊन ॲड.शिवाजीरावांच्याबरोबर मुंबईमध्ये वकीली करीत आहेत.

चौथे आणि शेवटचे चिरंजीव अनिलराव हे देखील समाजशास्त्रातील मास्टर डीग्री प्राप्त करुन प्राध्यापक झाले असून, थोरल्या बंधूने आपल्या सहकाऱ्यांच्या सहाय्याने निर्माण केलेल्या शिवराज विद्यासंकूल या महाराष्ट्रात आणि सीमाभागात नामांकीत ठरलेल्या संस्थेचे कार्यकारी पदाधिकारी म्हणून धुरा सांभाळीत आहेत. याबरोबरच सहकारी सूतगिरणी, सानेगुरुजी शिक्षणसेवक सहकारी संस्था, भारतीय आरोग्यधाम संस्था, अशा कुराडे गृपने निर्माण केलेल्या तालुका आणि जिल्हापातळीवरील अर्धा डझन लहानमोठ्या संस्था आणि त्या चालवत असताना येणाऱ्या अनंत अडचणी सोडविण्यासाठी पायाला भिंगरी बांधून नव्हे, तर खऱ्या अर्थाने भिंगरीला पाय बांधून रात्रंदिवस कार्यरत आहेत. सर्वात शेवटी जन्माला येऊन देखील घरादारातील आणि घराबाहेरीलही अनेकांना सांभाळण्याची, आवरण्याची, आणि सावरण्याची, अवघड कसरत करीत आहे.

यांच्या बरोबरच एकत्र कुटुंबात एकाच चूलीवर शिजवलेले अन्न खाऊन मोठे झालेल्या पैकी एक पुतणे ॲड.सुरेशराव कुराडे हे तालुक्यात, जिल्ह्यात आणि राज्यापातळीवरील राजकारणात अग्रेसर राहून आघाडीची भूमिका पार पाडीत आहेत. इतर सर्व पुतणेदेखील पुणे, मुंबई आणि ऐनापूर पासून कोल्हापूर पर्यंत आपापल्या कार्याच्या क्षेत्रात प्रामाणीकपणे आपले योगदान देत आहेत. मुलांच्याप्रमाणेच सर्व सख्ख्या आणि चुलत कन्या चांगल्या घराण्यातील सुना बनून त्या त्या कुटुंबात कुराडे घराण्याच्या संस्काराप्रमाणे संसार करीत आहेत.

या सर्व मुलामुलींच्याप्रमाणे सूना बनून आलेल्या बाहेरील कुटुंबातून जिल्ह्याच्या कानाकोपऱ्यातून आलेल्या किंवा शोधून आणलेल्या काशीमातेच्या सूना हा एक खरोखरच कौतुकाचा आणि चिंतनाचा विषय आहे. आजरा, गडहिंग्लज आणि परिसरातील शेतकरी समाजातील हे एकमेव घराणे असण्याची शक्यता आहे की, सगळ्या अर्धा डझन सुना ग्रॅज्युएट आणि डबल ग्रॅज्युएट आहेत. मुलांच्या लग्नाची चर्चा घरात सुरू झाल्यानंतर प्रत्येक वेळी आई आवर्जून सांगायची

''हुंडा-बिडा कुणाकडून घेऊ नकोसा. खरं पोरगीच्या स्वभावाची आणि घराण्याच्या वळणाची नीट चौकसी करा आणि जादा शिकल्याली बघूनच करून आणा.'' हा सल्ला देण्यामागे आईंची दूरदृष्टी असायची आपली पोर जास्ती शिकलेली आहेत. त्यांना समजून घेण्याची आणि प्रसंगी समजावून देण्याची कुवत असलेली जोडीदारीन असावी. तसेच पुढच्या पिढीला पुढे जाण्याची शिकवण देण्याइतपत सुना देखील शिकलेल्या असाव्यात. तरच आपल्या पुढच्या पिढया पुढे जातील. हा त्या पाठीमागचा हेतू असायचा. त्यामुळे बरोबर तसेच घडत गेले. त्या काळात म्हणजे अर्ध्या शतकापूर्वी अर्धा डझन सुना ग्रॅज्युएट आणि डबल ग्रॅज्युएट असलेले शेतकरी समाजातील हे एकमेव वैशिष्टयपूर्ण कुटूंब ठरले. आजही या घराण्याची हीच प्रतिमा केवळ टिकून राहिलेली नाही तर वाढीला लागलेली आहे.

थोरल्या आईची तिसरी पिढी देखील सर्वच क्षेत्रात पुढे जात आहे. त्यांचा एक नातू ॲड. दिग्विजय हे एम.बी.ए., एल.एल.बी. झालेला असून वकीली बरोबरच सामाजिक आणि राजकीय जीवनामध्ये आघाडीवर आहेत. त्यांची पत्नी पीएच.डी. असून इंग्रजीची प्राध्यापिका म्हणून कार्यरत आहेत. त्यांची थोरली सून साखर कारखाण्याची संचालिका असून, जिल्हा परिषदेलाही निवडून आलेली होती. एक सून एम.ए., एम.एड असून डी.एड. कॉलेजची प्राचार्या म्हणून कार्यरत आहे. आणखी एक सून बी.ए., एल.एल.बी. होऊन मुंबई हायकोर्टामध्ये प्रॅक्टीस करत आहे. आणखी एक नातू ॲड. सौरभ शिवाजीराव कुराडे हा देखील वकीलीची परीक्षा पास होवून मुंबई हायकोर्टामध्ये प्रॅक्टीस करत आहे. कोल्हापूरातील एका मुलीचा मुलगा ॲड. मानसिंग जगताप हा जिल्हा कोर्टामध्ये प्रॅक्टीस करत आहे. विश्वजित कुराडे हा पुण्यातील एस.पी. कॉलेजमध्ये एम.एस्सी. चे शिक्षण घेत आहे. नातवांच्या प्रमाणेच नाती देखील उच्च शिक्षण पूर्ण करून आपआपल्या कार्यक्षेत्रात अग्रेसर राहिलेल्या आहेत. सौ.शशीकला

आणि नारायणराव कुराडेंची कन्या डॉ. वृषाली नेजदार कोल्हापूरमध्ये प्रसिध्द असलेल्या नेजदार घराण्याच्या सून असून तिचे पती आर्कीटेक्ट इंजिनिअर आहेत. नारायणरावांची दुसरी कन्या एम.बी.ए. झाली असून पुण्यामध्ये इंटरनॅशनल कंपनीची जनरल मॅनेजर आहे. तीचे पती निकुंज तनवाणी हे देखील मुंबई येथे एका इंटरनॅशनल कंपनीचे मॅनेजींग डायरेक्टर आहेत. कुराडे सरांची कन्या विजया ही देखील एम.ए., एल.एल.बी. असून एका आंतरराष्ट्रीय शिक्षण संस्थेमार्फत झोपडपट्टीतील मुलांच्यासाठी चालविल्या जाणाऱ्या पब्लीक स्कूलमध्ये टिचर म्हणून कार्यरत आहेत. तिचे पती भाऊसाहेब असबे हे पुण्यामध्ये प्राध्यापक असून महाराष्ट्रातील एक राजकीय विश्लेषक म्हणून नावाजलेले आहेत.

थोरल्या आईची मुले आणि मुली जसजशी करती-सवरती झाली, मिळवती झाली, तसतसी तिची भेट झाल्यानंतर समाधानाने आशिर्वाद घेत आणि दुधआई नको म्हणत असतानाही, काही पैसे तिच्या हातात ठेवीत असत. हे सर्व पैसे ती एका बटव्यामध्ये बांधून घरातील देव्हाऱ्यामध्ये ठेऊन द्यायची. वर्षाच्या शेवटी दिवाळीच्या पाडव्या दिवशी या कुटूंबातील सर्व सदस्य एकत्र जमायचे, त्यावेळी सर्वांना थोरली आई स्वतःच्या हाताने अंगभर तेल लावायची आणि स्वतः तापवलेल्या गरम पाण्याने अंघोळ घालायची अंघोळीनंतर भाऊबीजेच्या दिवशी ओवाळणी सुरू असताना देव्हाऱ्यात ठेवलेला 'बटवा' सर्वांच्या समोर सोडायची. त्यातील जमलेले पैसे त्यांना मोजायला लावायची. एकून घरात असलेल्या सुना-लेकी, नाती-पंती याची संख्या मोजायची. आणि सर्व महिलांना बटव्यात जमलेली रक्कम समान हिश्याने विभागून स्वतःच्या हाताने द्यायची. त्यामुळे सगळ्या सुना, लेकी, नाती, व पणत्या, खुश होऊन टाळ्या पिटायच्या! पाया पडून आईचा आशिर्वाद घ्यायच्या. अगदी शेवटच्या आजारात अंथरूणावर झोपून असतानाही शेवटच्या दिवाळीच्या दिवशी तीने गेली ७५ वर्षे सुरु असलेल्या बटव्याच्या वाटपाचा भावनात्मक समारंभ साजरा केला आणि हा सोहळा स्वतःच्या डोळ्याने पाहिला. आणि तो बटवा विशाखा उर्फचिंगीकडे स्वतःच्या हाताने दिला आणि सगळ्यांना उद्देशून म्हणाली-

''आता माझा बटवा माझ्या नातीकडे देतोय. त्या बटव्यात असेच पैसे दित चला. माझी आठवण म्हणून दिवाळीच्या दिवशी माझ्या घरातल्या सगळ्या पोरींना आणि सुनाना असेच वाटून देत आणि घेत चला. म्हणजे माझ्या आत्म्याला समाधान वाटेल.''

आपल्या जवळ जे आहे, ते दुसऱ्याला देण्यामध्ये विलक्षण समाधान वाटणारा स्वभाव या आईच्या मनामध्ये परमेश्वराने निर्माण केलेला होता.

शेवटच्या पर्वातील निर्वा-निरव करीत असताना मुला-मुलींचा आणि नातवडांचाही विचार थोरल्याआईच्या मनामध्ये कसा होता याचे आणखी एक उदाहरण सांगण्यासारखे आहे. ज्यावेळी आपण आता फार काळ जगणार नाही, याची तिला खात्री पटली, त्यावेळी आपल्या मुलांना आणि मुलींना ती आवर्जुन काही गोष्टी सांगू लागली. त्यांच्याकडून हातात हात घेऊन वचने घेऊ लागली. अशाच एका प्रसंगी सुरेशराव कुराडे आणि अनिलराव कुराडे या दोघांना बोलावून घेऊन ती म्हणाली-

''सगळ्यांच्या नशिबाने देवाने तुमची सगळ्यांची राहण्याची व्यवस्था केलेली आहे. जिथं राहल्यासा तिथे तुमचे प्रत्येकाची घरं हायीत. नारायणाचे घर गोव्यात हाय. शिवाजीचे घर मुंबईत हाय सुरेशचे घर कोल्हापूरात हाय. अनिल आणि दादाचे गडहिंग्लजात हाय. देवाने तुम्हाला प्रत्येकाला घरं दिल्यात. म्हणून मी काय सांगतोय ते ऐकून घ्या, आणि त्या प्रमाणेच करा. अक्का, इंदू, मंगल, रेखा या माझ्या पोरी विधवा होऊन ऐनापूरात आल्यात. त्यांची शेवटपर्यंत तुम्ही काळजी घ्या. त्यांना काहीही कमी पडू देऊ नका. इतकेच न्हवे तर आम्ही आमच्या कष्टातून ऐनापूरात जी तीन घरे बांधलेली आहेत, ती या पोरींच्या नावावर करा. येवडंच न्हवं, तर तुमच्या सगळ्यांच्या मिळून ज्या १०-१२ एकर जमीनी आहेत त्यापैकी एक-एक एकर जमीन या पोरींच्या नावावर करा. माझ्या कोणत्याही पोरीला निराधार करणार नाही अशी मला शपथ द्या!''

थोरल्याआईचा विचार ऐकून सुरेशराव आणि अनिलसर हे दोघेही भारावून गेले. इतकेच नव्हे, तर नारायणराव कुराडे आणि प्रा.कुराडे सर यांना ज्यावेळी आईची ही इच्छा समजली त्यावेळी सगळ्या कुराडे बंधूनी आपल्या मातोश्रींना तसे वचन दिलेले आहे. आजच्या बदललेल्या युगात मुलांच्या बरोबरच मुलींनाही वडलार्जित प्रॉपर्टीचे हक्क कायद्याने दिलेले असताना देखील बऱ्याच ठिकाणी महिलांना या हक्कापासून वंचित केले जाते. इतकेच नव्हे तर त्यांच्यावर दडपणे आणून त्यांच्याकडून ''हक्कसोडपत्रे'' लिहून घेतली जातात. अशा अवस्थेत आपल्या मुलींच्यासाठी मुलांच्याकडून आपल्या प्रॉपर्टीचे हक्कसोडपत्र व आपल्याकडून शपथ घेणारी त्यांची ही थोरलीआई खरोखरच सर्वार्थाने थोरलीच होती याबद्दल शंकाच नाही.

ज्यावेळी आपला मृत्यू आता कोणत्याही क्षणी घडून येईल अशी खात्री तिला झाली, त्यावेळी आपला पुतण्या ॲड.सुरेश कुराडे याला तिने जवळ बोलवून घेतले. त्यावेळी खोलीतील इतर सर्वांना बाहेर जायाला सांगितले आणि त्याचा हात हातान घेऊन म्हणाली-

''मी आता तुझ्याकडनं काही वचनं घेणार हाय. तू

पाळणार हाईस काय? ते अगोदर माझी शपथ घेऊन सांग.''

त्यांना वाटले की आई काहीतरी इतर गोष्टी सांगेल, म्हणून तो तिला नेहमीप्रमाणे म्हणाला–

''सांग आई, तू काय सांगशील ते मी ऐकतो. मी तुझी शपथ घेऊन सांगतो, तू सांगशील तसच करीन. काय करू ते सांग. ''

यावर आई म्हणाली–

''मी आता दोन दिवसात मरणार हाय. मी मेल्यावर मला मसणात नेऊन जाळू नकोसा. आमच्या शेतातच न्हेवा. जिथं माझ्या मालकाचा अंत्यविधी झालाय, तेच्याजवळ असलेल्या वावरात नारळाच्या झाडाजवळ खोल खड्डा काढा आणि मला त्या खड्ड्यात बसवून माती देवा. त्यावर एक फळाचे झाड लावा! मला डोळे उजेडी घेऊन जावा! रात्री बेरात्री ठेवून कुणाच्या आड येऊ नकोसा! आणि न्हेतानं रडारडी करू नकोसा! मी समाधानानं चाललोय! मला समाधानानं जाऊ देवा! शेताकडं नेताना भजन करीत नेवा!''

आईचे हे निर्वाणीचे बोलणे ऐकून सुरेशराव स्वतःला आवरू शकले नाहीत. तिचा हातात हात घेऊन ओक्साबोक्शी हुंदके देत ते म्हणाले–

''आई, तुझं सगळं ऐकतो, खरं असं अभद्र बोलू नकोस. तूला आम्ही वाचीवणार हाय! आम्हाला तू पाहिजे हायीस कृपा करून आसं बोलू नकोस!''

यावर आई म्हणाली–

''केल्यासा रं लेकानू, लई केल्यासा. माझ्या लेकी सुनांनीबी लई केलं. माझ नशिब चांगल म्हणून तूम्ही माझ्या पोटाला आल्यासा. खरं मी आता थांबणार नाही. मी आता तुला सांगीतलं ते तवर कुणाला सांगू नकोस. थोरला दादा तुझं ऐकतोय. तेला आता न्हवं, त्या दिवशीच हे सगळं सांग. आणि सगळीजण मिळून माझ्या मनाप्रमाणे करा.''

माय लेकराचा हा दुःख संवाद काही काळ असाच चालला. त्या नंतर खोलीत आलेल्या एक दोघांना आईने सांगितले –

''मी आता सुरेशकडनं काही वचन घेतल्यात. ती काय आहेत ती त्याला मागनं विचारा आणि सगळी मिळून तसच करा.''

स्वतःच्या मृत्यूला बोलावून घेऊन सामोरी जाणारी ही महामाता सोमवारी पवित्र दिवशी सकाळी अकरा वाजता शेवटच्या घटका मोजत होती. त्यापूर्वी फक्त पाच मिनिटे अगोदर सगळ्यांशी नेहमीप्रमाणे बोलत होत्या. त्यावेळी या जगाचा निरोप घेऊन त्या गेल्या, त्यावेळी त्यांच्या पार्थिवाची व्यवस्था त्यांनी सांगितलेल्या पध्दतीनेच सर्वांनी समजून आणि उमजून घेऊन, त्यांची अंतिम इच्छा पूर्ण केली! थोरल्या आईच्या या मृत्यूला प्रचलीत भाषेत मरण हा शब्द वापरला जात असला किंवा तिच्या मरणानंतर केलेल्या विधींना अंत्यविधी असा शब्द वापरला जात असला तरी खऱ्या अर्थाने तिचे ते ते मरण किंवा अंतिम विधी म्हणता येणार नाही. अगदी योग्य शब्द वापरायचा झाला तर वारकऱ्याच्या पोटाला आलेल्या या थोरल्या आईने ''संजिवन समाधी'' घेतली असेच म्हणणे योग्य ठरेल!

शिवराज कला, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालयातील प्राध्यापक वृंद

■ वनस्पतीशास्त्र विभाग
प्राचार्य डॉ. एस. वाय. कोतमिरे (एम्. एस्सी.,पीएच्.डी.)
प्रा. जे. व्ही. सरतापे (एम्. एस्सी.)
प्रा. डॉ. एस्. के. नेर्ले (एम्. एस्सी.,पीएच्.डी.)
प्रा. सौ. एस. ए. चिवळकर (एम्. एस्सी.)
प्रा. एस. एस. पाटील (एम्. एस्सी.,नेट)

■ मराठी विभाग
प्रा. एस्. सी. जोशी (एम्. ए., डी.एच.ई.,डी.ए.ई.)
प्रा. डॉ. एम्. व्ही. राजे (एम्. ए.,पीएच्.डी.नेट,एम. जे.)
प्रा. डॉ. ए. बी. कुंभार (एम्. ए., पीएच्.डी.नेट)
प्रा. ए. के. मोरमारे (एम्. ए., नेट)

■ इंग्रजी विभाग
प्रा. डी. यू. जाधव (एम्. ए., नेट)
प्रा. पी. ए. पाटील (एम्. ए., सेट)
प्रा. पी. एस. होनगेकर (एम्. ए.बी.एड्.,एम.एड्.,पी.जी.सी.टी.ई.)
प्रा. डॉ. एस. बी. परीट (एम्.ए.,एम्.फिल्.पीएच्.डी.,सेट)
प्रा. व्ही. पी. चौगुले (एम्.ए.,सेट)
प्रा. पी. पी. दावणे (एम्.ए.,सेट)
प्रा. पी. बी. बेलवेकर (एम्. ए.,बी.एड.)

■ हिंदी विभाग
प्रा. एन. बी. एकिले (एम्. ए., एम.फिल. नेट)
प्रा. डॉ. एस. बी. माने (एम्. ए.,पीएच्.डी.)

■ मानसशास्त्र विभाग
प्रा. डॉ. आर. व्ही. गुंडे (एम्. ए., एम्.फिल.,पीएच्.डी.)

■ समाजशास्त्र विभाग
प्रा. ए. व्ही. कुराडे (एम्. ए.)
प्रा. डॉ. एस्. डी. सावंत (एम्. ए.,एम्. फिल.,पीएच्.डी., नेट)
प्रा. आर. पी. हेंडगे (एम्. ए.,एम्. फिल., नेट)
प्रा. डॉ.डी.के.घाटगे (एम्. ए.,एम्. फिल.,पीएच्.डी., नेट)

■ राज्यशास्त्र विभाग
प्रा. एन्. आर. कोल्हापूरे (एम्. ए.,एम्. फिल.,सेट)
प्रा. डॉ. ए. जी. हारदारे (एम्. ए.,एम्. फिल्.,पीएच.डी.,नेट)
प्रा. पी. ए. डाके (एम्. ए.,एम्. फिल.,नेट)

■ अर्थशास्त्र विभाग
प्रा. डॉ. डी. आर. खटके (एम्. ए., एम्.फिल.पीएच.डी.)
प्रा. जी. जी. गायकवाड (एम्. ए., बी.लिब्.,पीएच.डी., नेट)
प्रा. एस. जी. मुंज (एम्.ए.)
प्रा. ए. यू. पटेल (एम्.ए.,एम फिल.)

■ वाणिज्य विभाग
प्रा. डॉ. आर. बी. तेली (एम्.कॉम., एम्. फिल्.,एम. बी.ए.(HRM), पीएच्.डी.)
प्रा. डी. पी. खेडकर (एम.कॉम., बी.एड्.,सेट)
प्रा. डॉ. एम. डी. चौगुले (एम.कॉम.,एम्.फिल.,पीएच.डी.)

■ भौतिकशास्त्र विभाग
प्रा. डॉ. एम्. पी. पाटील (एम्. एस्सी.,डी.एच.ई.,पीएच.डी.)
प्रा.बी. एम्. कुलकर्णी (एम्. एस्सी.,एम्.फिल.)
प्रा. डॉ. एस्. एम्. कदम (एम्. एस्सी.,पीएच.डी.)
प्रा. डॉ. पी. एस्. चिगरे (एम्. एस्सी.,डी.एच.ई.,पीएच.डी.)
प्रा. कु. एस. डी. खन्ना (एम्. एस्सी.)
प्रा. कु. ए. आर. पाटील (एम्. एस्सी.)
प्रा. व्ही. बी. श्रेष्ठी (एम्. एस्सी.)
प्रा. पी. ए. सरनोबत (एम्. एस्सी.)
प्रा. एस. एम. हत्तरकी (एम्. एस्सी.)
प्रा. डी. ए. डावरे (एम्. एस्सी.)

■ संख्याशास्त्र विभाग
प्रा. डी. एम्. म्हेतर (एम्.एस्सी.,एम्.फिल.)
प्रा. आर. के. देशपांडे (एम्.एस्सी.)
प्रा. सौ. एम्. आर. दंडगे (एम्.एस्सी.)
प्रा. जे. के. पाटील (एम्.एस्सी.)

■ गणित विभाग
प्रा. डी. जी. वाठारे (एम्.एस्सी.)
प्रा. पी. एस. वाली (एम्.एस्सी.)
प्रा. कु. टी. एस. पाटील (एम्. एस्सी.)
प्रा. कु. ए. ए. जगताप (एम्. एस्सी.)
प्रा. कु.पी. व्ही. कुडाळकर (एम्. एस्सी.)

■ रसायनशास्त्र विभाग
प्रा.डॉ.टी. एन्. पोवार (एम्. एस्सी.डी.एच.ई.,पीएच्.डी.)
प्रा. डॉ. बी. जे. देसाई (एम्. एस्सी.,पीएच्.डी.)
प्रा. व्ही. बी. कुरळे (एम्. एस्सी.,एम्.फिल.)
प्रा. डॉ. ए. एम्. हसुरे (एम्. एस्सी.,पीएच्.डी.)
प्रा. डॉ. बी. डी. अजळकर (एम्.एस्सी.,पीएच्.डी.)
प्रा. डॉ. एस्. डी. पाटील (एम्.एस्सी.,पीएच्.डी.)
प्रा. पी. आर. डोंगरे (एम्.एस्सी.)
प्रा. एस. ए. समडोळे (एम्.एस्सी.)
प्रा. बी. जे. कांबळे (एम्.एस्सी.)
प्रा. डॉ.ए. ए. पाटील (एम्.एस्सी.,पीएच्.डी.)
प्रा. सौ. एस. एस. देसाई (एम्.एस्सी.)
प्रा. एन. आर. भोसले (एम्. एस्सी.)
प्रा. ए. पी. तेलवेकर (एम्. एस्सी.)
प्रा. कु. एन. एस. पाटील (एम्. एस्सी.)
प्रा. कु. आर. आर. भोसले(एम्. एस्सी.)

■ प्राणीशास्त्र विभाग
प्रा. के. जे. अदाटे (एम्. एस्सी.)
प्रा. डॉ. एस. बी. नदाफ (एम्.एस्सी.,पीएच्.डी.)
प्रा. सी. ए. कणसे (एम्.एस्सी.)
प्रा. डॉ. सौ. एस. एस. साखरे (एम्.एस्सी.)
प्रा. डॉ. कु. व्ही. एम. देशमुख(एम्.एस्सी.पी.एच.डी.)

■ शारीरिक शिक्षण
प्रा. आर. डी. मगदूम (बी. कॉम.,एम्.पी.एड्.)

■ बी.एस्सी. कॉम्प्युटर
प्रा. सी. एस. निकम (एम्. सी. ए.)
प्रा. आर. बी. खोत (एम्.एस्सी., कॉम्प्युटर)
प्रा. सौ. डी. एस. खांडेकर (एम्.एस्सी., कॉम्प्युटर)

■ पर्यावरण शास्त्र
प्रा. सौ. एस. एस. देसाई (एम्. एस्सी.)
प्रा. कु. के. एस. काळगे (एम्. एस्सी.,एम.एड.)

पदव्युत्तर विभाग - प्राध्यापक वृंद

डॉ. डी.आर खटके

प्रमुख पदव्युतर विभाग

■ मराठी विभाग

प्रा. एस. सी. जोशी (विभाग प्रमुख):शिवराज महाविद्यालय, गड.
प्रा. डॉ. एम. व्ही. राजे : शिवराज महाविद्यालय, गड.
प्रा. डॉ. ए. बी. कुंभार : शिवराज महाविद्यालय, गड.
प्रा. ए. के. मोरमारे : शिवराज महाविद्यालय, गड.
प्रा. डॉ. ए. पी. गवळी : यशवंतराव चव्हाण कॉलेज,हलकर्णी
प्राचार्य डॉ. बी. व्ही. चौगुले : आर्टस् , कॉमर्स कॉलेज, गड.
प्रा. बी. जे. शिंदे: आर्टस् , कॉमर्स कॉलेज, गड.
प्रा. डॉ. ए. एस. बल्लाळ: आजरा महाविद्यालय, आजरा

■ हिंदी विभाग

प्रा. एन. बी. एकिले विभाग प्रमुख:शिवराज महाविद्यालय, गड.
डॉ. एस. बी. माने:शिवराज महाविद्यालय, गड.
डॉ. के. आर. पाटील :प्राचार्य, आर्टस् , कॉमर्स कॉलेज,नेसरी
प्रा. यू. एस. पाटील : यशवंतराव चव्हाण कॉलेज,हलकर्णी
प्रा. एस. एन. खरुजकर : यशवंतराव चव्हाण कॉलेज,हलकर्णी
प्रा. डॉ. एस. बी. घरपणकर : राजा शिवछत्रपती महाविद्यालय, महागाव
प्रा. एन. डी. केसरकर : आर्टस् , कॉमर्स कॉलेज, नेसरी
प्रा. एस. एन. कांबळे: आर्टस् , कॉमर्स कॉलेज, नेसरी
प्रा. सौ. एस. एस. पाटील: आर्टस् , कॉमर्स कॉलेज, गड.

■ इंग्रजी विभाग

प्रा. डी. यू. जाधव विभाग प्रमुख: शिवराज महाविद्यालय,गड.
प्रा. पी. एस. होनगेकर: शिवराज महाविद्यालय, गड.
प्रा. डॉ. एस. बी. परीट: शिवराज महाविद्यालय, गड.
प्रा. पी. पी. दावणे: शिवराज महाविद्यालय, गड.
प्रा. ए. एस. जरग : डी. आर. माने कॉलेज, कागल
डॉ. सौ. पी. ए. पाटील : विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर
प्रा. पी. ए. पाटील : यशवंतराव चव्हाण कॉलेज,हलकर्णी
प्रा. आय. आर. जरळी : यशवंतराव चव्हाण कॉलेज,हलकर्णी
प्रा. सौ एम. एस. पाटील:सदाशिवराव मंडलिक कॉलेज,मुरगूड
प्रा. ए. डी.जोशी. : सदाशिवराव मंडलिक कॉलेज,मुरगूड

■ अर्थशास्त्र विभाग

प्रा. डॉ. डी.आर. खटके (विभाग प्रमुख): शिवराज महाविद्यालय,गड.
प्रा. जी. जी. गायकवाड: शिवराज महाविद्यालय, गड.
प्रा. एस. जी. मुंज : शिवराज महाविद्यालय, गड.
प्रा. डी. जी. चिघळीकर : ऑर्टस, कॉमर्स आणि विज्ञान महाविद्यालय,गड.
प्रा. एस. एस. सावंत: र.भा.माडखोलकर महाविद्यालय, चंदगड
प्रा.डॉ.पी. वाय. निंबाळकर :यशवंतराव चव्हाण कॉलेज,हलकर्णी
प्रा. के. एस. पोवार :सदाशिवराव मंडलिक कॉलेज,मुरगूड
प्रा. डॉ. के. आर. तणंगे :ऑर्टस, कॉमर्स आणि विज्ञान महाविद्यालय,गड.
प्रा. के. पी. वाघमारे: कला महाविद्यालय, कोवाड.

■ वाणिज्य विभाग

प्रा. डॉ. आर. बी. तेली (विभाग प्रमुख): शिवराज महाविद्यालय,गड.
डॉ. एन. बी. जाधव : प्राचार्य, राजा शिवछत्रपती महाविद्यालय, महागांव
प्रा. ए. एम. शिरदवाडे : डी. आर. माने कॉलेज, कागल
प्रा. व्ही. एस. वांद्रे : दत्ताजीराव ऑर्टस् , कॉमर्स, सायन्य कॉलेज, इचलकरंजी
प्रा. टी. के. जाधव : प्राचार्य एस. के. पाटील महाविद्यालय,कुरुंदवाड
प्रा. एम. ए. कोळी:सदाशिवराव मंडलिक कॉलेज,मुरगूड
प्रा. एम. एम. बागवान: देवचंद कॉलेज, अर्जुननगर
प्रा. एन. बी. भागवत: डी. आर. माने महाविद्यालय,कागल
प्रा. डॉ. एस. आर. पोवार: कर्मवीर हेरे कॉलेज, गारगोटी
प्रा. डॉ. पी. बी. पाटील : सायबर कोल्हापूर
प्रा. डॉ.एस. जी. विभूते: सायबर कोल्हापूर
प्रा. डॉ.एस. डी. गोरल: आर. बी. माडखोलकर कॉलेज, चंदगड.

■ समाजशास्त्र विभाग

प्रा. ए. व्ही. कुराडे विभाग प्रमुख: शिवराज महाविद्यालय,गड.
प्रा. डॉ. एस. डी. सावंत: शिवराज महाविद्यालय,गड.
प्रा. डॉ. के. एस. काळे: कला महाविद्यालय, कोवाड
प्रा. पी. ए. धोंगडे: यशवंतराव चव्हाण कॉलेज,हलकर्णी
प्रा. डॉ.ए. व्ही. पौडमाल: यशवंतराव चव्हाण कॉलेज,कोल्हापूर
प्रा. डॉ.यू. बी. पाटील : महावीर कॉलेज,कोल्हापूर
प्रा. एस. एस. देसाई: बापूजी साळोखे कॉलेज,कराड
प्रा. जे. के. ससाणे: पी. के. कॉलेज,नेसरी

■ एम.एस्सी. कॉम्प्युटर सायन्स विभाग

प्रा. सी. एस. निकम विभाग प्रमुख:शिवराज महाविद्यालय,गड.
प्रा. आर. बी. खोत :शिवराज महाविद्यालय,गड.
प्रा. आर. के. पाटील :शिवराज महाविद्यालय,गड.
प्रा. पी. एन. देशमुख : शिवराज महाविद्यालय,गड.
प्रा. एस. बी. भिंगारदेवे : शिवराज महाविद्यालय,गड.
प्रा. व्ही. पी. कळसगोंडा : शिवराज महाविद्यालय,गड.
प्रा. कु. आर. एन. चौगुले : शिवराज महाविद्यालय,गड.

संभाजीराव माने कला, वाणिज्य व विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालयाचा प्राध्यापक वृंद (अनुदानित विभाग)

■ मराठी विभाग
प्रा. व्ही. एस्. मुसाई (एम्. ए.,बी.एड्.,एम.फील.)
प्रा. टी. व्ही. चौगुले (एम्. ए., बी.एड्.)

■ इंग्रजी विभाग
प्रा. आर. बी. कांबळे (एम्. ए., बी.एड्., डी.एच्.ई.)
प्रा. के. ए. सावेकर (एम्. ए., डी.एच्.ई.)
प्रा. आय. डी. नेर्लीकर (एम्. ए.,बी. एड्.)

■ हिंदी विभाग
प्रा. सौ. एल्. एम्. डिसोझा (एम्. ए., बी.एड्.)

■ समाजशास्त्र विभाग
प्रा. एस. पी. पाटील (एम्. ए., बी.एड्.)

■ अर्थशास्त्र विभाग
प्रा. एस. ए. कांबळे (एम्. ए., बी.एड्.)
प्रा. टी. डी. भांदूगरे (एम्. ए., बी.एड्.)

■ राज्यशास्त्र विभाग
प्रा. आर. एस. सरनाईक (एम्. ए., बी.एड्.)

■ मानसशास्त्र विभाग
प्रा. ई. जी. कांबळे (एम्. ए., बी.एड्.)
प्रा. एम्. एस्. घस्ती (एम्. ए., बी.एड्.)

■ पर्यावरणशास्त्र विभाग
प्रा. सौ. एस. पी. गाडवी (एम्. एस्सी.,बी.एड.)
प्रा. कु. के. एस. काळगे (एम्. एस्सी.,एम.एड.)
प्रा. एम. एम. देसाई (एम्. एस्सी.,बी.एड.)

■ वाणिज्य विभाग
प्रा. ए. व्ही. पाटील (एम.कॉम.,बी.एड.)
प्रा. सौ. एस. एन. जांगनुरे (एम.कॉम.)

■ पदार्थ विज्ञान विभाग
प्रा. ए. बी. कोकणे (एम्. एस्सी.,बी. एड्.)
प्रा. के. व्ही. कांबळे (एम्. एस्सी.,बी. एड्.)
प्रा. आर. टी. पाटील (एम्. एस्सी.,बी. एड्.)

■ रसायनशास्त्र विभाग
प्रा. पी. एम्. भोईटे (एम्. एस्सी., डी.एच्.ई.)
प्रा. सौ. आर. के. अदाटे (एम्. एस्सी., बी.एड्.)
प्रा. सौ. एस. एल. कांबळे (एम्. एस्सी., बी.एड्.)

■ जीवशास्त्र विभाग
प्रा. व्ही. वाय. पाटील (एम्. एस्सी.,बी.एड.)

■ गणित विभाग
प्रा. पी. टी. शेवाळे

■ शारीरिक शिक्षण विभाग
प्रा. जयवंत पाटील (एम्. ए., एम्.पी.एड्.)

■ आय. टी. विभाग
प्रा. एस. पी. कुराडे (एम.एस.ई. कॉम्प्यू.)
प्रा. सौ. आर. ए. सावरतकर (बी.ई. कॉम्प्यू.)
प्रा. सौ. ए.टी. नार्वेकर (बी.ई. कॉम्प्यू.)

संभाजीराव माने कला, वाणिज्य व विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालयाचा प्राध्यापक वृंद (विनाअनुदानित विभाग)

प्रा. एस. पी. कुराडे (एम.एस्सी.कॉम्पु.) हेड, ज्यु. सायन्स बी अँड सी डीव्हीजन
प्रा. आर. के. अदाटे (एम.एस्सी.,बी.एड.) केमिस्ट्री
प्रा. आय. डी. नेर्लीकर (एम.ए.,बी.एड.) इंग्लिश
प्रा. व्ही. वाय. पाटील (एम.एस्सी.,बी.एड.) बायॉलॉजी
प्रा. ए. टी. नार्वेकर (बी.ई.) कॉम्प्युटर
प्रा. कु. के. एस. काळगे (एम.एस्सी.,एम.एड.) इनव्हायर्नमेंट सायन्स
प्रा. पी. टी. शेवाळे (एम.एस्सी.,बी.एड.) मॅथ्स
प्रा. सौ. एस. एल. कांबळे (एम.एस्सी.,बी.एड.) केमिस्ट्री
प्रा. आर. टी. पाटील (एम.एस्सी.,बी.एड.) फिजिक्स
प्रा. कु. एम. एस. पाटोळे (एम.एस्सी.) मॅथ्स
प्रा. पी. ए. सरनोबत
प्रा. डी. बी. कोटी (एम.एस्सी.) फिजिक्स
प्रा. सौ. पी. पी. कांबळे (एम.एस्सी.) बॉयोलॉजी
प्रा. जे. बी. दोरुगडे
प्रा. सौ. एस. एम. हत्तरगी

महाविद्यालयातील प्रशासकीय कर्मचारी वृंद

कार्यालय :

■ प्रबंधक
श्री. एस. आर. शहापूरकर (बी. ए.,एम.बी.ए.)

■ मुख्य लेखनिक
श्री. आर. बी. आयरनाईक (एम. ए.)

■ कनिष्ठ लघुलेखक
श्री. के. टी. कुंभार (एम. कॉम.)

■ कनिष्ठ लेखनिक
श्री. एम. बी. माने (बी. कॉम्., एम्. लिब.)
श्री. पी. डी. पाटील (बी. कॉम्.)
श्री. ए. एम्. पोवार (बी. कॉम्., एम्. लिब.)
श्री. एन्. एस्. काबळे (बी. ए., एम्. लिब.)
श्री. एन. झेड. दळवी (बी. कॉम्.)
श्री. बी. बी. जाधव (बी.ए.)
श्री. पी. डी. सोरप (बी. ए.)

ग्रंथालय :

■ ग्रंथपाल
प्रा. एस. आर. कुराडे (बी.एस्सी.,एम.लिब सेट)

■ साहाय्यक ग्रंथपाल
श्री. आर. ए. जाधव (एम्. ए., एम्. लिब.,एफ.फिल.)

■ ग्रंथालय लेखनिक
श्री. बी. एल. कोरवी (बी. ए.)

■ ग्रंथालय परिचर
श्री. एस्. एस्. हजारे
श्री. व्ही. आर. टेंबरे
श्री. पी. बी. नडगेरी
श्री. ए. एल्. कलकुटकी (एम. ए.)
श्री. ए. एस. सावंत
श्री. एन. बी. असोदे
श्री. एम. बी. शिंदे

प्रयोगशाळा :

■ प्रयोगशाळा साहाय्यक
श्री. पी. जी. पोवार (एम्.ए.)
श्री. एस्. व्ही. शिंदे (बी.एस्सी.,बी.लीब.सायन्स)
श्री. एम. जी. खोत (बी्.ए.)

■ प्रयोगशाळा परिचर
श्री. बी. डी. मोरे
श्री. एस्. बी. खोत (बी. कॉम्.)
श्री. एस्. डी. पाटील
श्री. टी. आर. देवडकर
श्री. व्ही. व्ही. कोंडूसकर
श्री. टी. बी. कांबळे
श्री. आर. के. वडर
श्री. एस्. एम्. मोरबाळे
श्री. के. आर. कांबळे
श्री. एस्. एम्. कांबळे
श्री. व्ही. बी. पाटील
श्री. डी. जी. हुंदळेकर (बी. कॉम्.)
श्री. एस. एस. कांबळे
श्री. एस. एन. पाटील (एम.ए.,एम.बी.ए.)

■ शिपाई
श्री. एस्. डी. कुरळे
श्री. यू. डी. राऊत
श्री. एम. के. गोटुरे
श्री. व्ही. ए. सुतार
श्री. ए. एच. नाईक
श्री. व्ही. एस. गुरव
श्री. के. एम. सूर्यवंशी
श्री. एस. जी. हिले

विना अनुदान विभाग

प्राध्यापक वृंद

प्रा. आर. डी. कमते (एम.बी.ए.,एम.फील) हेड, बीबीए डिपार्मटमेंट
प्रा. प्रा. ए. यू. पटेल (एम.ए.,एम.फील)लेक्चरर, इकॉनॉमिक्स
प्रा. सी. एस. निकम (एम.सी.एम.,एम.सी.ए.) हेड, कॉम्प्युटर डिपार्टमेंट
प्रा. एम. आर. दंडगे (एम.एस्सी.(स्टॅट)) लेक्चरर, स्टॅट
प्रा. के. एस. देसाई (एम.बी.ए.,जी.डी.सी.अँड ए.,एम.फील.नेट) हेड, बीसीए डिपार्टमेंट
प्रा. एन. जी. चव्हाण (एम.एस.सी.(इले.)) लेक्चरर, इलेक्ट्रॉनिक्स
प्रा. पी. एस. वाली (एम.एस्सी. (मॅथ)) लेक्चरर, मॅथ्स
प्रा. आर. बी. खोत (एम.एस्सी. (कॉम्प्यु.)) लेक्चरर, कॉम्प्युटर सायन्स
प्रा. एस. बी. शिंदे (बी.ए.,एल.एल.बी.)सीएचबी, लॉ
प्रा. यु. बी. देसाई (एम.सी.एम.,एम.सी.ए.) लेक्चरर, कॉम्प्युटर सायन्स
प्रा. डी. एस. खांडेकर (एम.एस्सी. (कॉम्प्यु.))लेक्चरर, कॉम्प्युटर सायन्स
प्रा. एस. एस. देसाई (एम.एस्सी. (इनव्हॉरमेंट))सीएचबी, इनव्हायरमेंट सायन्स
प्रा. बी. एस. पठाण (एम.एस्सी. (कॉम्प्यु.)बी.एड.) लेक्चरर, कॉम्प्युटर सायन्स
प्रा. व्ही. पी. कळसगोंडा (एम.एस्सी. (कॉम्प्यु.)) लेक्चरर, कॉम्प्युटर सायन्स
प्रा. एस. पी. गाडवी (एम.एस्सी. (इनव्हॉरमेंट)) सीएचबी, इनव्हायरमेंट सायन्स
प्रा. आर. के. पाटील (एम.एस्सी. (कॉम्प्यु.)) लेक्चरर, कॉम्प्युटर सायन्स
प्रा. आय. पी. सुतार (एम.सी.एम.) लेक्चरर, कॉम्प्युटर सायन्स
प्रा. यु. बी. पाटील (बी.ई. (कॉम्प्यु.) लेक्चरर, कॉम्प्युटर सायन्स
प्रा. पी. एस. पाटील (एम.बी.ए.) लेक्चरर, मॅनेजमेंट
प्रा. एम. आर. नांदवडेकर (एम.एस्सी.) कॉम्प्युटर
प्रा. वाय. बी. पाटील (एम.सी.ए.) कॉम्प्युटर
प्रा. एस. पी. कुपेकर (एम.सी.ए.) कॉम्प्युटर
प्रा. टी. एस. पाटील (एम.सी.ए.) मॅथ्स
प्रा. सौ. वाय. व्ही. सोनटक्के (एम.कॉम.)
प्रा. एस. एन. आंबेवाडकर (एम.सी.ए.)
प्रा. कु. पी. एम. देशमुख
प्रा. एस. बी. भिंगारदिवे
प्रा.आर. सी. चौगुले
प्रा.एस. एस. लाटवडे
प्रा.यू. पी. कानडे
प्रा.कु. पी. एम. देशमुख
प्रा. कु. डी. बी. वाटंगी
प्रा. कु.पी. बी. पाटेकरी
प्रा. एच. एम. मुल्ला
प्रा. एन. जी. काळोजी

कर्मचारी वृंद

श्री. पी. ए. शेंडे (बी.एस्सी.,एम.बी.ए.) हेड क्लार्क
श्री. एस. ए. शिरहट्टी (एम.कॉम.) ज्यु.क्लार्क
सौ. एस. बी. निकम (एम.कॉम.) ज्यु.क्लार्क
श्रीमती जी. जे. शिंदे (बी.कॉम.,बी.लीब) लॅब.असिस्टंट
श्री. एन. टी. पाटील (बी.कॉम.) ज्यु.क्लार्क
श्री. डी. बी. देसाई (बी.कॉम.) ज्यु.क्लार्क (पी.जी.सेक.)
सौ. पी. आर. सलवादे (बी.कॉम.) ज्यु.क्लार्क
सौ. एस. बी. आजरी (बी.कॉम.) ज्यु.क्लार्क
श्री. सी. आय. बाबर (एम.ए.) ज्यु.क्लार्क
श्री. व्ही. एम. घेज्जी (बी.ए.) ज्यु.क्लार्क
श्री. वाय. एस. शेंडे (एम.ए.) ज्यु.क्लार्क
श्री. बी. जी. चौगुले (एच.एस.सी.) लॅब. अॅटेंड.
श्री. आय. बी. गोवस (एच.एस.सी., आयटीआय) लॅब. अॅटेंड.(इले.)
श्री. आर.एन.कांबळे (बी.ए.,डिप्लोमा कॉम्प्यु.हार्ड.अँड नेटवर्क) लॅब. अॅटेंड.(हार्ड.टेक.)
श्री. ए. जी. भाटले (एम.ए.) लॅब.अटेंडेंट
श्री. डी. के. पताडे (एच.एस.सी.) लॅब.अटेंडेंट
श्री. जी. डी. निढोरी (बी.ए.) झेरॉक्स ऑपरेटर
श्री. एस. टी. हजारे (एच.एस.सी.) शिपाई
श्री. एम. बी. रेडेकर (एच.एस.सी.) शिपाई
श्री. एम. बी. यादव (एच.एस.सी.) शिपाई
श्री. एस. एस. गवळी (बी.ए.) शिपाई
श्री. डी. एस. पाटील (एच.एस.सी.) शिपाई
श्री. एस. जे. साबळे (एच.एस.सी.) शिपाई
श्री. एस. एस. कांबळे (एम.ए.) शिपाई
श्री. एस. व्ही. पाटील (एच.एस.सी.) शिपाई
श्री. के. के. सागर (एस.एस.सी.) गार्डनर
सौ. एस. एस. ठबे (७ वी) स्विपर
कु. एम. सी. दबडे (बी.सी.ए.) ज्यु.क्लार्क
श्री. बी. डी. केसरकर, वॉचमन
श्री. एस. बी. कांबळे, स्वीपर

कर्मवीर वि. रा. शिंदे शिक्षण संस्था (प्रशासकीय कर्मचारी वृंद)

- प्रशासकीय प्रमुख : श्री. एल. एस. शिंदे (बी.कॉम.),
- लेखनिक : श्री. नारायण पाटील (बी.कॉम.)

CAMPUS INTERVIEW

INFOSYS, TES, LIC, CAPAGEMINI

बहूराष्ट्रीय कंपनीमध्ये निवड झालेले विद्यार्थी-विद्यार्थिनी

राजश्री चौगुले
बी. सी. ए.

स्नेहा सरोळकर
बी. सी. ए.

अश्विनी काविळकर
बी. सी. ए.

पंकज कुराडे
बी. सी. ए.

संध्या कांबळे
बी. सी. ए.

स्वर्णिमा रेडेकर
बी. सी. ए.

अश्विनी देसाई
बी. सी. ए.

जयश्री काविलकर
बी. सी. ए.

अक्षता देसाई
बी. सी. ए.

नम्रता बिरंजे
बी. सी. ए.

मोहिनी चव्हाण
बी. सी. ए.

अंजली शिलेदार
बी. सी. ए.

ऋतुजा मोटे
(BBA)

नेहा पाटील
(BBA)

स्नेहल कोलते
(BBA)

अक्षता सोलापूरे
(BBA)

कौस्तुभ बुरूड
(BBA)

ओंकार बिंद्रे
(BBA)

आकाश आडसुळे
(BBA)

माधुरी बुर्ली
(BCS)

केवीन मेंनजीस
(B.Sc.Comp)

धनश्री कडगांवकर
(B.Sc.Comp)

संग्राम रेगडे
(B.Sc.Comp)

मयुरी सुतार
(BCS)

स्नेहल मांडेकर
(BCS)

उत्कर्ष पोवार
(BBA)

सागर गायकवाड
(BBA)

नागेश अनगोळकर
(BBA)

राणी कांबळे
(BBA)

शाहीन मोकाशी
(BBA)

तनुजा वागणेकर
(BBA)

तेजस्विनी गोविलकर
(BBA)

अक्षय डोंगरे
(BCS)

पूजा शेलार
(BCS)

सपना पाथरवट
(BBA)

पूजा कल्याणी
(BBA)

प्रमिला जगताप
(BBA)

रूपाली शिंदे
(BBA)

मयुरी हरगापूरे
(BBA)

अक्षय कांबळे
(BBA)

सुजाता रेडेकर
(BCA)

विजयालक्ष्मी कडलगे
(BCA)

शीतल देवेकर
(BCA)

अश्विनी चिंचेवाडी
(BCA)

अश्विनी कुंभार
(BCA)

स्नेहा पाटील
(BCA)

सौंदर्या पाटील
(BCA)

प्रशांत शिंत्रे
(BCA)

अंकुश पाटील
(BCA)

सुनिल कुंभार
(BCA)

व्हिकटोरीया बार्देस्कर
(BCA)

ऐश्वर्या सुतार
(BCA)

वैशाली हिडदूगी
(BCA)

वाणिज्य शाखेचे एल. आय. सी. मध्ये निवड झालेले विद्यार्थी - विद्यार्थिनी

आकाश पाटील	श्रुती कोरी	राजू होडगे	प्राची मुचंडी	शीतल भूजवाडकर
रूपाली पाटील	पूनम देसाई	पूनम पोटे	प्राजक्ता देशमाने	धनश्री हुंदळेकर
आशिका पाटील	शुभांगी रोटे	प्रमिला धुरे	श्रद्धा कदम	

बी. सी. ए. विभागाचे निवड झालेले विद्यार्थी - विद्यार्थिनी

राजश्री चौगुले, मोहिनी चव्हाण, सादिक बागवान

निबंध स्पर्धेतील यश

कु. मयुरी लहू पाटील

माझा आवडता वैज्ञानिक : द्वितीय क्रमांक

छ. शाहू महाराज : द्वितीय क्रमांक

यशवंत चव्हाण : तृतीय क्रमांक

मनोगत...

दिवसेंदिवस महाविद्यालयाच्या प्रगतीचा आलेख वाढत आहे, हे 'शिवराज २०१८' या वार्षिक नियतकालिकाच्या निमित्ताने सांगताना मला आनंद होत आहे. संस्थेचे अध्यक्ष मा. प्रा किसनराव कुराडे यांच्या मार्गदर्शनामुळे महाविद्यालयाची धुरा यशस्वीपणे सांभाळत आहे. यावर्षी महाविद्यालयाच्या शिरपेचात मानाचा आणखी एक तुरा खोवला आहे, हे सांगतानाही माझा अभिमानाने ऊर भरून येत आहे. शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती योजनेतून सन २०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षातील निमशहरी गटातून विज्ञान शाखेला प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक प्राप्त झाले आहे. शिवाजी विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. देवानंद शिंदे यांच्या हस्ते इचलकरंजी येथे संपन्न झालेल्या कार्यक्रमात हे पारितोषिक मी स्वीकारले आहे. गतवर्षी अशाप्रकारचे पारितोषिक महाविद्यालयाच्या कला शाखेला प्राप्त झाले होते.

महाविद्यालयातील प्राध्यापक आणि प्रशासकीय कर्मचारी आपल्या कर्तव्यात कसूर ठेवत नाहीत. महाविद्यालयीन काम करूनही विद्यापीठीय पातळीवर चमकदार कामगिरी त्यांनी केली आहे. आमचे प्राध्यापक विविध विषयांच्या अभ्यासमंडळावर कार्यरत आहेत. चर्चासत्रे, कार्यशाळा इ. ठिकाणी शोधनिबंधाचे सादरीकरण त्यांनी केले आहे.

या शैक्षणिक वर्षामध्ये महविद्यालयाला मान्यवरांनी भेटी दिल्या आहेत. माजी मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण, सतेज पाटील यांनी दिलेल्या भेटीमुळे मी मनस्वी आनंदी आहे. मा. संजय देशमुख. प्रा. सुभाष वारे, प्रा. रजिया पटेल. मा अमरजीत कोगे, डॉ नंदकुमार मोरे, प्रा. शिवाजीराव गावडे इ. मान्यवरांनी वेगवेगळया विषयाच्या निमित्ताने आमच्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले आहे. त्यामुळे आमच्या विद्यार्थांच्या ज्ञानात नक्की भर पडली आहे.

पंचक्रोशीमध्ये आमच्या महाविद्यालयात उच्च दर्जाचे शिक्षण मिळत असल्यामुळे विद्यार्थी-विद्यार्थिनींचा ओढा आमच्या महाविद्यालयाकडे असतो. त्यांची सोय व्हावी म्हणून आम्ही चालू वर्षी बॉटनी, मॅथ्स, मॉयक्रोबायॉलॉजी हे विषय बी.एस्सी.भाग ३ साठी सुरु केले आहेत. पदव्युत्तर शिक्षणाची सोय व्हावी म्हणून एम.एस्सी. ऑरगॅनिक केमिस्ट्री आणि कॉम्प्युटर सायन्स हे विषय सुरु केले आहेत.

आमच्या महाविद्यालयात अनेक कंपन्या 'कॅम्पस इंटरव्यूव्ह' घेतात. चालू वर्षी कॉमर्स, बी.सी.ए., बी.बी.ए., बी.सी.एस., बी.एस्सी.(कॉम्प्युटर) इ. विभागातून ७९ विद्यार्थ्यांची विविध कंपन्यांनी निवड केली आहे.

आमच्या विद्यार्थ्यांना विविध स्वरुपाच्या शिष्यवृत्ती मिळतात यावर्षी केंद्रशासनाची प्रत्येकी दहा हजार रुपयांची शिष्यवृत्ती ९८ विद्यार्थ्यांना मिळाली आहे. त्याचबरोबर बॅरिस्टर पी. जी. पाटील प्रतिष्ठान, सातारा यांच्याकडून २ विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती मंजूर झाली आहे. सीताराम जिंदाल फौंडेशन, बेंगलोर यांच्याकडून ६ विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती मंजूर झालेली आहे. तसेच विद्यापीठाने घेतलेल्या नियतकालिक स्पर्धेमध्ये चालू वर्षी दोन विद्यार्थिनींच्या लेखांना वैयक्तिक पारितोषिके मिळाली आहेत. त्यामुळे विद्यार्थी-विद्यार्थिनींची गुणात्मक प्रगती साधने हाच आमचा हेतू असतो, हे मला नमूद करावे असे वाटते.

आमचा क्रीडाविभाग अगदी सक्षम आहे. यावर्षी या विभागाने उत्तुंग कामागिरी केली आहे. शिवाजी विद्यापीठ आंतरविभागीय ॲथलेटिक जनरल चॅम्पियनशिप सलग सहाव्यांदा आमच्या खेळाडूनी मिळविली आहे. राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर अनेक खेळाडू चमकले आहेत. श्वेता पाटील या विद्यार्थिनीची आंतरराष्ट्रीय रेफ्री म्हणून हॉकी खेळासाठी निवड झाली आहे. तलवारबाजीमध्ये अक्षय देशमुख, अंकिता पाटील यांनी ब्रॉझ पदक मिळविले आहे सुकन्या खामकर ही ज्युदोमधील सुवर्णपदक विजेती आहे. ओंकार पाटील , सुचित्रा घेवडे, ऋषिकेश काटे,रेश्मा तेजम यांनी विविध खेळात सुवर्णपदक पटकाविले आहे. अन्य अनेक विद्यार्थ्यांची राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर विविध खेळासाठी निवड झाली हे मला विशेष सांगावे वाटते.

'शिवराज २०१८' चे संपादक डॉ मनमोहन राजे, त्यांना सहकार्य करणारे डॉ. एस. बी. माने, प्रा. डी. यू. जाधव यांनी वार्षिक नियतकालिक निर्दोष आणि आकर्षक व्हावे यासाठी कष्ट घेतले. त्यांना मी धन्यवाद देतो. शेवटी संस्थेचे अध्यक्ष आदरणीय प्रा.किसनराव कुराडे, सेक्रेटरी प्रा. अनिल कुराडे, प्राध्यापक, प्रशासकीय कर्मचारी यांच्या सहकार्याबद्दल धन्यवाद !

डॉ. एस. वाय. कोतमिरे

प्राचार्य

शिवराज

मराठी विभाग

पद्मश्री डॉ. गंगाधर पानतावणे

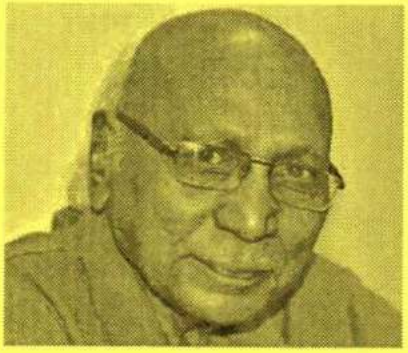

यांची ग्रंथसंपदा

मूल्यवेध
विद्रोहाचे पाणी पेटले आहे
दलितांचे प्रबोधन
वादळाचे वंशज
प्रबोधनाच्या दिशा
हलगी
चैत्य
दलित वैचारिक वाङ्मय
लेणी
स्मृतिशेष
बुद्धचिंतन

सॅन होगे येथे २००९ साली झालेल्या पहिल्या विश्वमराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष.

संपादक
डॉ. मनमोहन राजे
मराठी विभाग

अनुक्रमणिका

* गद्य विभाग *

* माझं करिअर — अनुराधा प्रभाकर पाटणे
* शास्त्रज्ञ स्टीफन हॉकिंग — प्रमोद संजीव नार्वेकर
* बडोद्याचे मराठी सहित्य संमेलन — पूनम अशोक शिंदे
* मी पोष्टमन — विजय लक्ष्मण सावंत
* माझ्या आजीच्या ओव्या — मयुरी लहू पाटील
* संस्काराची शिदोरी — रमा कांबळे
* विश्वरत्न डॉ बाबासाहेब आंबेडकर — पूजा शशिकांत तराळे
* आजचा विद्यार्थी व कालचे शिक्षण — सौरभ नामदेव पाटील

* पद्य विभाग *

* जीवन म्हणजे काय? — सविता शामराव धनगर
* आई — प्राजक्ता प्रकाश दुकळे
* आयुष्य खूप सुंदर आहे — मयुरी लहू पाटील
* आई परकी झाली — आकाश कुरळे
* माझ्या भीमा — पूजा शशिकांत तराळे
* परक्याचे धन — रमा कांबळे
* प्रेम कुणावर करावे — संदीप हणमंत नाईक
* एक नातं असं पण — सौरभ नामदेव पाटील
* फक्त तुझी साथ दे — मयुरी लहू पाटील
* वाटणी — रमा कांबळे

माझं करिअर

✍... कु. अनुराधा प्रभाकर पाटणे
बी. ए. भाग २

''कोणालाच वाटलं नव्हतं की, लहाणाची मोठी होत असताना माझ्यात एवढे बदल होतील. माझा स्वभाव एवढा बदलेल असा कोणी स्वप्नातही विचार केला नसेल. लहान असताना जास्त कोणासोबत बोलणे नाही. घाबरून सगळे काय सांगतील तेच ऐकणे, कायम शांत असणे, घरी आल्यानंतर लगेच अभ्यासाला बसणे. पप्पांना विचारलयाशिवाय टी.व्ही. सुद्धा न लावणे, अशी माझी लहानपणाची काही वैशिष्टये. गडहिंग्लज तालुक्यात बेळगुंदी हे छोटंसं माझं गाव. याच गावात माझा जन्म होऊन मी लहाणाची मोठी झाले. घरी पप्पा, मम्मी, आजी-आजोबा काका-काकी त्यांची मुले मी आणि माझा मोठा भाऊ असं आमचं एक मोठ कुटूंब होतं. आम्हा पाच भावंडांत सगळयात लहान मी. त्यामुळे सगळयांकडून ऐकूनही घ्यायला लागायच. मला जसजसे कळू लागले, मी शाळेत जाऊ लागले, तेव्हा काही कारणांमुळे आम्ही विभक्त झालो.पण घरातील सगळे एकमेकांसोबत चांगलेच होतो. सगळे एकमेकांना समजून घ्यायचे पण सध्या या नात्यातील गोडवा कुठेतरी हरवला आहे असं वाटतं.सगळेच या आपल्याच कामात व्यस्त असतात. कोणाकडेही वेळ नाही.कारण आता अन्न.वस्त्र.निवारा या तीन मुलभूत गरजांपेक्षा माणसांची आता महत्त्वाची गरज आहे, ती म्हणजे पैसा. 'सरडयाची धाव कुपणापर्यंत' असे म्हणतात पण 'माणसाची धाव सध्या पैशापर्यंतच' आहे. सध्या जीवनाची व्याख्याही पैसा म्हणजे जीवन अशी ही बनू शकते.

कधी वाटलं नव्हतं लाईफ मध्ये ऐवढे चेंजेस येतील. लहान असताना आपण खूप स्वप्न बघतो, पण मोठे झाल्यावर आपण त्याच स्वप्नांमागे धावतो असे होत नाही. शाळा, हायस्कूल आणि कॉलेज हे सगळं करत असताना आपल्या आयुष्यात खूप बदल होतात. आपलं वागणं बोलणं सगळं काही थोडया ना थोडया प्रमाणात बदलत असतं आणि काही वेळा तर आपल्या आयुष्याच स्वप्न, ध्येयसुद्धा बदलून जातं आणि असच काही माझ्या पप्पांना वाटायचं की, मी एक मोठी नामवंत गायिका बनावं. पप्पा वारकरी असल्यामुळे घरी सतत अभंग, भजन कीर्तन होत असायचं. माझ्या भावांनाही भजन वैगेरे म्हणता येत होतं, पण मी गायिका बनावं असं पप्पांना वाटायचं.मी अशा वातावरणात वाढल्यामुळे इतर मुलांपेक्षा गायनातीलं थोडं तरी जास्त कळतं म्हणून प्रत्येक सांस्कृतिक कार्यक्रमात माझे शिक्षक जबरदस्तीने भाग घ्यायला लावायचे. माझ्याकडे दुसरा पर्यायच नसायचा. सहावी, सातवी नंतर मी गायनामध्ये करिअर करावं असा विचार करून पप्पांनी मला क्लासिकल सिंगिंग क्लासला घातलं. दोन-तीन वर्षे शिकल्यानंतर पुढे येऊन ठेपलं ते दहावीच वर्षे इतरांच्या मते खूप महत्त्वाचं वर्षे होतं ते. संगीत क्लास कंटीन्यू ठेवला आणि दहावीच्या अभ्यासाकडे दुर्लक्ष झाले तर कमी मार्क्स भेटतील म्हणून क्लास सोडला. नंतर मी पूर्ण फोकस दहावीच्या अभ्यासाकडे केला. गणित जरी माझा आवडीचा विषय असला तरी इतिहास, भूगोल सारखे विषय डोक्याच्या वरून जात असत. फायनल दहावीचं वर्ष संपलं. बोर्ड एक्झाम झाली. रिझल्ट लागला आणि मला ८२ टक्के मार्क्स मिळाले. वर्गात किमान दुसरा नंबर तरी मिळवायचा असा निश्चय होता, पण तिसरा मिळाला. नंतर प्रश्न उभा राहिला तो अर्धवट सोडलेल्या गायन क्लसचा. मी क्लास पुन्हा सुरू करावा असा पप्पांचा आग्रह होता. पण माझा आता त्यामध्ये रस उरला नाही अस सांगून मी काढता पाय घेतला व क्लासला जाण्याचं टाळलं. पण यामुळे पप्पांच्यात आणि माझ्यात खूप वाद झाले आणि अजूनही होतात, कारण पप्पांच स्वप्न मी पूर्ण करू शकले नाही म्हणून त्यांना अजूनही खंत वाटते.

पुढे वेळ आली ती कॉलेजला अॅडमिशन करण्याची. घरातील मोठ्यांच सायन्स झालयामुळे मी ही मोठेपणांनं सायन्सला अॅडमिशन घेतले. अकरावी -बारावी कशीबशी पूर्ण केली. माझी टक्केवारी कमी झाली. ६० टक्के मार्क्स मिळाले. परंतु मला कोणी रागावले नाहीत. कारण ट्युशन न लावता दादा-ताईपेक्षा

माझी परसेंटेस बरी होती. पुढे मला डिप्लोमाला ॲडीमशन घ्यायचं होतं. मोठया भावाने डिप्लोमा केल्यामुळे मलाही तेच करायचं होतं. 'केला तर डिप्लोमाच करेन नाहीतर काहीच नाही, असा हट्ट धरून मी बसले होते. घरातील अनेकांनी माझी कशीबशी समजूत काढली व मला व मला बी.एस्सी. ला ॲडमिशन घ्यायला तयार केलं. मी बी.एस्सी. चा फॉर्म भरला पण माझ्या मार्क्सच्या आसपासही ती मिरीटलिस्ट नव्हती. ओळखीने ॲडमिशन भेटलं. थोडी फी भरली व ॲडमिशन फिक्स केलं.

मला दहावी झाल्यानंतर कॉलेजच्या स्पोर्टसमध्ये भाग घ्यायचा होता. कबड्डी खेळायला, रनिंग कराला आवडायचं पण झाले. माझं स्वप्नं होतं की, बी.एस्सी. कंप्लीट करायची व पीएसआय साठी ट्राय करायचा. बी.एस्सी. ला ॲडमिशन घेत असताना ताईनं सांगितलं होतं की बी.एस्सी. करता करता एमपीएससी चा अभ्यास कर. तेव्हा माहीतही नव्हतं की एमपीएससी म्हणजे नेमकं काय? त्याचा फायदा काय? त्याने काय होणार? पुढे तिने पीएसआय, एसटीआय अशा अनेक पोस्ट बद्दल सांगितलं आणि जर पीएसआय ची एक्झाम द्यायची असेल तर त्याला फिजिकलही लागतं हेही तिनं सांगितलं होतं. त्यामळे आतापासून आपण प्रॅक्टीस सुरु करावी असं वाटलं आणि मैत्रिणींसोबत प्रॅक्टीसला जायचं ठरवलं.

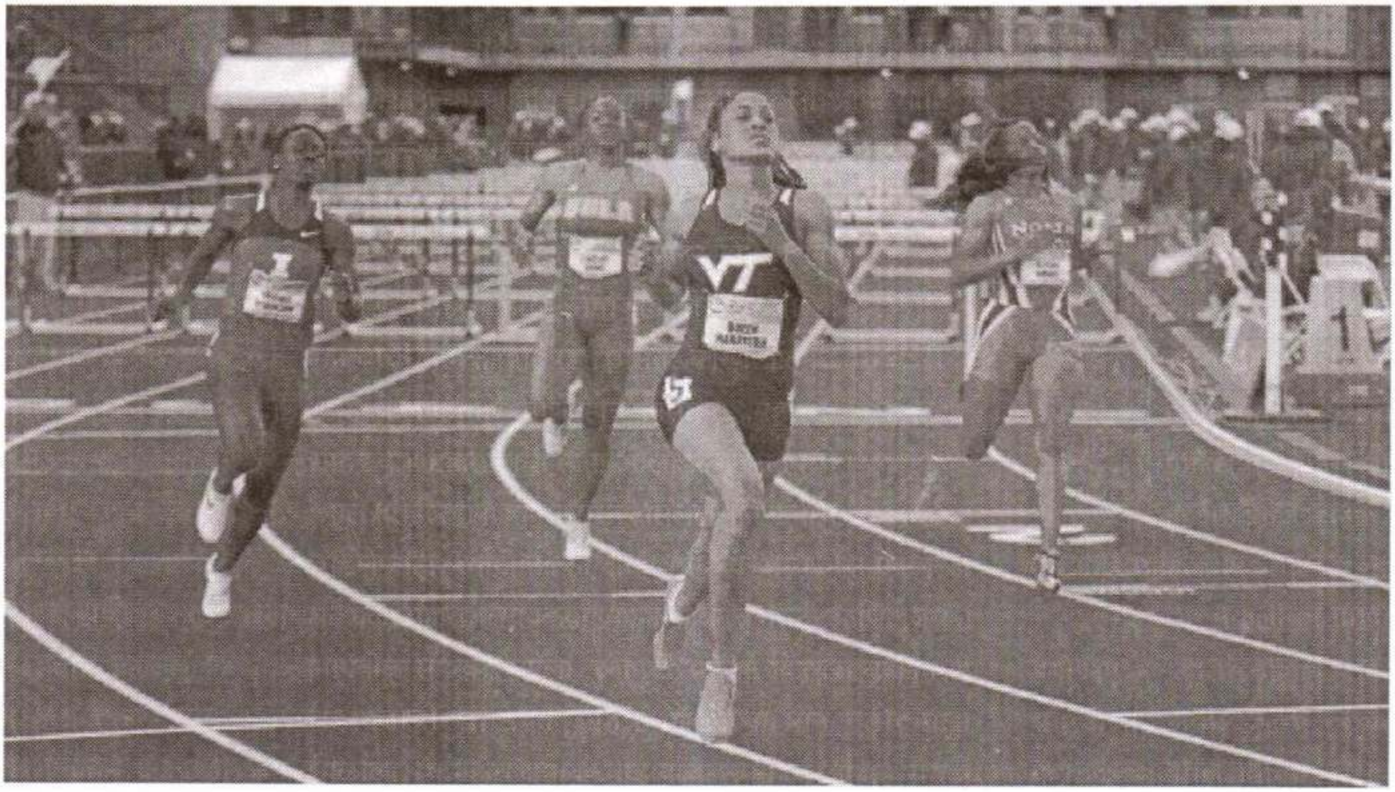

अकरावी-बारावी सायन्सला असल्यामुळे स्पोर्टस् जॉईन करता आले नाही. पण आता बी.एस्सी. करत स्पोर्टस् जॉईन करु शकते असं वाटलं. पण बी.एस्सी. ही चांगल्या मार्क्स ने पास होणं गरजेचं होतं. जर स्पोर्टस् मध्ये भाग घेतला तर अभ्यासाकडे दुर्लक्ष होईल असंही वाटू लागलं. रेग्युलर लेक्चर सुरु झाली व एक दिवस मला माझी बारावी मधील मैत्रीण भेटली. तिनेही बी.एस्सी. ला ॲडमिशन घेतलं होतं. बोलता बोलता कळालं की ती दररोज रनिंगची प्रॅक्टीस करते. मग मीही प्रॅक्टीसला येऊ का? असा प्रश्न केल्यावर तिने लगेच होकार दिला. मग मी खुप खूश

आयुष्यात नेमकं आपल्याला काय करायचं आहे हे फिक्स डोक्यात बसवून ठेवलं आणि दुसऱ्या दिवसापासून रनिंगला जायचं असं ठरवलं. पण पीएसआय बनण्याचं स्वप्न मी कोणालाही सांगितलं नव्हतं. मी हे घरात सांगितल्यावर घरातले सगळेच माझी थट्टा करणार याची कल्पना मला होती. दुसऱ्या दिवशी रनिंगला जाणार म्हणून स्पोर्टस् किट, टिफीन नवीन शूज अशी मी कॉलेजची बॅग भरली व कॉलेजला जाण्यासाठी तयार झाले. साडेदहा ते तीन असं लेक्चरचं टायमिंग असायचं. मग

तीनला टिफीन खाऊन आम्ही साडेचार पर्यंत स्टडीरुमला बसायचो. कधी-कधी टिफीन जास्त झाल्यावर खूप झोप यायची. मग आम्ही टाईमपास करण्यासाठी मोबाईलमध्ये गेम खेळत बसायचो आणि पाच पर्यंत आवरुन ग्राउंडवर जायचो. पहिल्या दिवशी जेव्हा ग्राउंडला गेले तेव्हा माहीतही नव्हतं की काय करायचे. मला हे सुद्धा माहीत नव्हतं की रनिंग करण्यापूर्वी अगोदर वॉर्मअप करावा लागतो. मग माझ्या मैत्रिणीने मला सगळं काही समजावून सांगितलं. पहिले काही दिवस सवय नसल्यामुळे त्रास झाला. पण नंतर या सगळ्याची आपोआप सवय होऊन गेली. थोड्याच दिवसात सर्व काही शिकून घेतलं. वर्काऊट कसं करायचं, स्ट्राईड, रॅपिटेशन कशा मारायच्या, कंडीशन कशी करायची, स्लो-फास्ट रनिंग असं सगळं हळूहळू जमू लागलं. मी हे सर्व अजून चांगलं करु शकते असं स्वतःशीच म्हणून मन लावून प्रॅक्टीस चालू ठेवली. ग्राउंड जॉईन केल्यावर अनेक नवीन चांगले फ्रेंडस् भेटले. आमच्या ग्रुपमध्ये एक दादा होता. तो सगळ्यात सिनिअर होता. तोच आमच्याकडून प्रॅक्टिस करुन घ्यायचा. आम्ही त्याला सर म्हणूनच बोलवायचो आणि अजूनही बोलवतो. प्रत्येक दिवसाचं वर्काऊट हे त्यानेच ठरवलेलं असायचं. एक दिवस सरांनी मला विचारलं की, तू पोलीस भरतीसाठी ट्राय करणार आहे का? ट्राय करायला काय जातं असं म्हणून मी हो म्हणून सांगितलं तेव्हा असं निश्चित नव्हतं. की मी पोलिसभरतीच करेन असं. पण मी हो म्हणून सांगितलं आणि मी घरी येऊन मोठ्यानं घोषणा करुन टाकली की मी पोलिसभरती होणार. त्या दिवशी घरातील सर्वांनी वेड्यात काढलं. दररोज काहीतरी वेगळं खूळ डोक्यात घेऊन येते म्हणून. पण मम्मी काही बोलली नाही. कारण तिला माहीत होतं की, एकदा जर मी काही डोक्यात आणलं तर मी गप्प बसणार नाही आणि तिला थोडं हसूही आलं असावं. दुसऱ्या दिवसापासून सरांनी आमचा अभ्यास घ्यायला सुरुवात केली. मला गणित व बुद्धीमत्ता सोडली तर बाकी काहीच जनरल नॉलेज माहीत नव्हतं. मग सरांनी मला सगळ्या नोटस्, एक्झामची बुक्स, जी.के. ची पुस्तके प्रोव्हाईड केली व मन लावून अभ्यास करायला सांगितलं. तेव्हा मनाशी पक्क ठरवलं की आता भरती व्हायचंच. नंतर-नंतर ग्राऊंडची एवढी सवय होऊन गेली की, एक दिवस जरी प्रॅक्टीस राहिली तरी खूप अस्वस्थ वाटायचं. खूप प्रॅक्टीस केल्यानंतर माझं रनिंग सुधारलं. पण मला जेवढं हवं होतं तेवढं सुधारलं नाही. प्रॅक्टिस सुरु असतानाच कॉलेजच्या फीचा प्रॉब्लेम उभा राहिला. एक सेमिस्टर पूर्ण झालं होतं, पण दुसऱ्या सेमिस्टरचा फॉर्म भरताना पूर्ण फी भरावयास सांगितली होती. घरात आधीच खूप प्रॉब्लेम सुरु होते, त्यामध्ये हा एक नवीन. कसे का होईना पण मम्मीने फी भरण्यासाठी पैसे गोळा केले असते, पण तीन वर्ष एवढी फी भरत राहणं ही साधी गोष्ट नव्हती. मग मी खूप विचार करुन निर्णय घेतला की आपण बी.एस्सी. नाही करायची. बी.एस्सी. फिजिक्स करण्याची खूप इच्छा होती, पण मला ज्यामध्ये करिअर करायचं आहे त्यासाठी बी.एस्सी. च लागते असं नाही. मी हे घरातील सर्वांना समजावून सांगितलं. सगळे माझ्यावर खूप रागावले. घरातीलच नव्हे तर गावातील अनेकांनी समजावण्याचा प्रयत्न केला, पण मी कोणाचं ऐकेन तर ना! मी दुसऱ्या सेमिस्टरचा फॉर्म भरला नाही. बी.एस्सी. चा विचार सोडून दिला व सगळा फोकस प्रॅक्टीसवर केला. कारण मला यावेळी काहीही करुन भरती होणं गरजेचं होतं. इतरांच्या पेक्षा मला माझं रनिंग खूप इंप्रुव्ह करायचं होतं.

दिवसभर भरतीचा अभ्यास आणि संध्याकाळी प्रॅक्टीस असा नित्यक्रम ठेवला. रविवारी सुद्धा प्रॅक्टीसला सुट्टी नाही घेतली. रविवारी प्रॅक्टीससाठी आम्ही भैरीला जात असू. सगळे बाईक वरुन येत असत आणि मी माझ्या फटीचर सायकलसोबत! सायकलवरुन भैरीला जाण्यासाठी पाऊण तास लागायचा. सगळे सातला म्हणजे पोहोचलेले असायचे. मला त्यांच्या आधी पोहोचायचं असल्यामुळे मी सहाला घरातून निघायचे म्हणजे पाऊणे सात पर्यंत पोहोचायचो. सायकलने जात असल्यामुळे खूप अडचणींना सामोरे जावे लागायचे. कधी सायकलीची चैन निघायची तर कधी टायर पंक्चर व्हायची आणि कधी कधी तर चावणारी कुत्री सुद्धा पाठ लागायची आणि त्यावेळी कोणी विचारही करणार नाही इतकं माझं स्पीड वाढायचं. थंडीच्या दिवसातही खूप घाम गळायचा. रविवारचा दिवस म्हणजे माझा 'अॅडव्हेंचर डे' असायचा. भरतीला फॉर्म भरला. खूप प्रॅक्टीस करुन माझं रनिंग सुधारलं होतं, पण पुढच्या महिन्यात भरती व त्यामध्येच पायाला इंज्युरी झाली. त्यामुळै काही दिवस प्रॅक्टीस बंद करावी लागली. मला स्वतःचाच खूप राग यायचा, कारण हे बहुतेक माझ्याच निष्काळजीपणामुळे झालं असावं असं वाटायचं. थोड्या दिवसांनी भरतीला जाऊन आले, पण जे नको होतं तेच झालं.

१४० चं मेरिट लागलं मला १२१ पडले होते. त्यामुळे अनेकांकडून खूप ऐकून घ्यावं लागलं. कधी कधी वाटायचं की बी.एस्सी. सोडून खूप मोठी चूक तर केली नाही ना! असे मनात विचार येताच मदत करणारी एकमेव गोष्ट म्हणजे स्वामी विवेकानंद. मनात निगेटिव्ह विचार येताच त्यांची पुस्तके वाचत असे. मग थोडं बरं वाटायचं. लाईफमध्ये कोणी मला समजावू शकत नव्हते ते ही पुस्तके मला समजवायची. काही शिकवायची. जितका माणसांनी सपोर्ट केला नसेल तेवढा पुस्तकांनी मला सपोर्ट केला. स्वामी विवेकानंदांचं कलेक्शन वाचताना माईंड एकदम रिफ्रेश होऊन जायचं.

लाईफमध्ये हारणं आणि ते एक्सेप्ट करणं हे माझ्यासाठी खूप अवघड होतं. कोणत्याही गोष्टीत मागं पडणं हे मला आवडत नव्हतं आणि आताही आवडत नाही. लाईफ जणू माझ्यासाठी एक रेस होती आणि ती जिंकायचीच असा माझा ॲटिट्यूड असायचा, पण कुठेतरी वाचायला मिळालं की, 'आयुष्यात हारणं असं काही नसतंच एकतर तुम्ही जिंकता किंवा काहीतरी शिकता आणि आपण ज्याला हारणं म्हणतो तो एक प्रकारचा अनुभव असतो. ज्यातून आपण काहीतरी शिकतोच.' आता मनाशी मी खूणगाठ बांधली होती की, २०१७ संपायच्या आत पोलिसभरतीला सिलेक्ट होणारच. कारण माझा इगो हर्ट झाला होता. मी पुन्हा जोमानं प्रॅक्टीस सुरु केली. जून-जुलै मध्ये बी.ए. ला ॲडमिशन केलं सकाळी कॉलेज व संध्याकाळी प्रॅक्टीस सुरु केली. एवढी प्रॅक्टीस केली की, पायांना सुद्धा दुखणं म्हणजे काय ते विसरावं लागलं. भरती डिक्लेअर झाल्यावर मी मुंबईला फॉर्म भरला आणि कॉलेजची ॲकॅडमी जॉईन केली. कॉलेजच्या ॲकॅडमी मध्ये खूप मुली यायच्या. त्यांच्यातून प्रॅक्टीस केल्यावर मी अजून किती मागे आहे, हे कळेल असा विचार करुन मी माझा जुना ग्रुप सोडला व त्यांच्यातून प्रॅक्टीस सुरु केली. गोळाफेक हा माझा नावडता इव्हेंट होता. त्यामध्ये मला खूप कमी मार्क्स भेटायचे म्हणून बाकी तीन इव्हेंट परफेक्ट केले. १०० मी., ८०० मी. व लांब उडीची खूप प्रॅक्टीस केली व अभ्यासही सुरु ठेवला. कधी-कधी कंटाळा आला तर प्रेरणादायी पुस्तके वाचायची. जुन्या ग्रुप मध्ये असताना सरांनी अनेक इंन्सपेरींग स्पीच ऐकवली होती. ती आठवायची. सर जेव्हा काही इन्स्पायरींग गोष्टी सांगत असत. तेव्हा दोन-चार राऊंड जास्त मारायचे. पण आता मी हे सगळं मीस करत होते. नेटवरुन विश्वास नांगरे-पाटील यांची स्पीच घेतली व ती ऐकू लागले, ते ऐकून पुन्हा अंगात एक प्रकारचा जोश निर्माण व्हायचा.

जशी भरतीची तारीख जवळ येत होती, तशी मनात भीतीही निर्माण होत होती. यावेळी काहीही करुन भरती होणारच असं दररोज स्वतःशी म्हणून प्रॅक्टीस सुरु करायचे. काही दिवसांनी फिजिकल एक्झाम झाली. पंधरा वीस दिवसांनंतर लेखी एक्झाम ही झाली व मला १६० मार्क्स पडले. थोड्याच दिवसात मिरिटलिस्ट लागली व १४८ मिरिट लागले होते. त्या मानाने मला १२ मार्क्स जास्त होते. घरातील सगळेच खूप आनंदी होते. पण त्यांच्यापेक्षा मी खूपच खूष होते. कारण आता माझा इगो शांत झाला होता. कारण खूप लोकांकडून ऐकून घ्यावं लागलं होतं. महिन्यानंतर मेडीकल डॉक्युमेंट चेकिंग सगळं काही व्यवस्थित पार पडलं. आता फक्त वाट बघतेय ती ट्रेनिंगचा कॉल येण्याची. अशी होती माझी जर्नी पण ही अजून इथेच संपलेली नाही...

फक्त भरती होणं एवढंच माझं ध्येय नाही किंवा पुढे पीएसआय हे सुद्धा माझं ध्येय नाही तर मला माझी स्वतःची एक ओळख निर्माण करायची आहे. अशक्य गोष्ट करुन दाखविणे म्हणजेच 'कर्तृत्व'. हे कर्तृत्वच मला पार पाडायचं आहे. समाजात असा एक तरी बदल घडवून आणायचा आहे की, तो बदल ही माझी ओळख बनून जाईल. अनेकांना त्यांच्या ध्येयाबद्दल विचारल्यावर सगळे असंच सांगतात की, त्यांना यांच्यासारखं बनायचंय त्यांच्यासारखं करायचं आहे. पण मला दुसऱ्या कोणासारखं तरी मुळीच बनायचं नाही. होय, माझे पण खूप आदर्श आहेत. जसे की शिवाजी महाराज, स्वामी विवेकानंद, सध्याचे ऑफिसर विश्वास नांगरे पाटील. पण मला त्यांच्या सारखंच काही करायचं नाही. तर त्यांच्यापेक्षाही खूप वेगळं असं काहीतरी करायचं आहे. जेणे करुन माझं या जगात, या देशात, या माझ्या महाराष्ट्रात जन्माला येण्याचं सार्थक होऊन जाईल. म्हणतात ना, 'आपल्या प्रयत्नांची उंची मोठी असेल तर नशिबालाही कमीपणा घ्यावा लागतो. मी माझं नशीब स्वतः घडवून दाखवेन. कधी कधी वाटतं की, मी वेड्यासारखं वागते. पण वेडी माणसेच इतिहास घडवितात आणि तो इतिहास मला घडवायचा आहे.'

शास्त्रज्ञ स्टीफन हॉकिंग

.....प्रमोद संजीव नार्वेकर
(बी.एस्सी.भाग ३)

जगविख्यात शास्त्रज्ञ स्टीफन हॉकिंग यांचे नुकतेच निधन झाले अन् अवघे जग शोकसागरात बुडाले. हॉकिंग हे जगभरातील विज्ञान प्रेमींसाठी आणि सर्वसामान्य लोकांसाठीही प्रेरणास्त्रोत होते. अशा ज्येष्ठ शास्त्रज्ञाचं निधन केंब्रिजमधील त्यांच्या राहत्या घरात झाले. स्टीफन यांचा जन्म ८ जानेवारी १९४२ रोजी इंग्लंडमधील ऑक्सफर्ड येथे झाला. त्यांचे वडील डॉ. फ्रँक हॉकिंग हे जीवशास्त्राचे संशोधक होते. विज्ञानाचे बाळकडू स्टीफन यांना घरातूनच मिळाले. कॉसमॉलॉजी या विषयातून त्यांनी ऑक्सफर्ड विद्यापीठातून पदवी मिळवली. पुढे उच्चशिक्षणासाठी केंब्रिज विद्यापीठात प्रवेश घेतला.

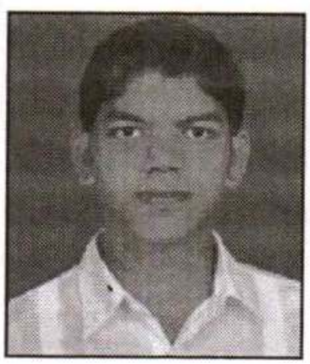

१९६३ चा काळ होता. केंब्रिज विद्यापीठामध्ये पीएच.डी.साठी दाखल झाले अन् एका छोट्या पार्टीमध्ये त्यांची जेन वाइल्ड या कला शाखेतील विद्यार्थिनीशी ओळख झाली. १९६२ मध्येच वयाच्या २१ व्या वर्षी त्यांना 'मोटार न्यूरॉन'चा आजार झाला. या आजारामध्ये स्नायूंवर नियंत्रण ठेवणाऱ्या मेंदूतल्या पेशी नष्ट होत जातात. स्नायूंवरचं नियंत्रण सुटत जातं. हिंडणं, फिरणं, हसणं, बोलणं हळूहळू थांबत जातं. डॉक्टरांनी केवळ दोन वर्षाचं आयुष्य आहे असं त्यांना सांगितलं. या आजारात त्यांचा मेंदू मात्र ठीक राहिला होता. 'काहीही असो आपण एकत्र राहू' असा निर्णय जेनने घेतला. आपल्यापासून दूर राहण्यासंबंधी स्टीफन्सन यांनी तिला सूचविले होते. मात्र जेनने ते फेटाळलेले होते. १४ जून १९६५ रोजी स्टीफन व जेन यांचा विवाह झाला. त्यावेळी स्टीफन यांना आधाराशिवाय चालता येत नसे. परंतु जेनने त्यांना आधार दिला. यथावकाश उभयतांनी दोन मुलांना जन्म दिला. त्यानंतर १९९० साली स्टीफन व जेनी विभक्त झाले.

सन २०१४ साली स्टीफन हॉकिंग यांच्या जीवनावर आधारित 'थिअरी ऑफ एव्हरीथिंग' नावाचा चित्रपट होऊन गेला. एडी रेडमेन नावाच्या कलावंतांने स्टीफन यांची भूमिका साकारलेली होती. विद्यार्थीदशेपासून ते जेनपर्यंतची वाटचाल चित्रपटामध्ये दाखविलेली आहे. हा चित्रपट जेव्हा हॉकिंग यांनी पाहिला तेव्हा त्यांचे डोळे ओले झाले होते, इतका जिवंतपणा चित्रपटामध्ये आणला होता.

स्टीफन यांची प्रकृती जेव्हा खालावत गेली तेव्हा श्वासोश्वास करता यावा म्हणून त्यांच्यावर शस्त्रक्रिया केली. त्यामध्ये त्यांची वाचा गेली. हाताची बोटे आणि गालाचे स्नायू तेवढेच काम करत होते. संगणक जोडलेल्या सायकल वजा खूर्चीवर बसून ते हालचाल करत असत. अशी खूर्ची चर्चेची ठरली होती, तेच त्यांचं घर होतं. त्यांची सायकल वजा खूर्ची सामान्य नव्हती. खूर्चीला संगणक आणि स्पीच सिंथेसाईचर जोडलेला होता. जगप्रसिद्ध इंटेल कंपनीने व्हीलचेअर आणि संगणक निर्माण केला होता. त्यासाठी इंटेलने एसीएटी नावाचा विशेष ओपन सोर्स प्रोग्रॅम तयार केला होता. या सर्वांच्या मदतीने स्टीफ हॉकिंग जगाबरोबर संवाद साधत असत. हॉकिंग यांची ग्रंथसंपदा पुढीलप्रमाणे –

* द थीअरी ऑफ एव्हरीथिंग
* द ब्रीक हिस्टरी ऑफ टाइम : फ्रॉम द बिग बॅंग टू ब्लॅक होल्स
* माय ब्रीफ हिस्टरी
* द ग्रॅंड झिझाइन
* ब्लॅक होल्स अँड बेबी युनिव्हर्स
* द युनिव्हर्स इन नटशेल
* ऑन द शोल्डर्स ऑफ जाएन्टस
* गॉड क्रीएटेड द इन्टेगेर्स
* जॉर्ज्स सिक्रेट की टू द युनिव्हर्स
* जॉर्ज कॉमिक ट्रेजर हंट

* जॉर्ज्स अॅड द बिग बॅंग

२०१० साली स्टीफन हॉकिंग त्यांच्या मौलिक संशोधनावर आधारित 'द ग्रॅंड डिझाइन' हे पुस्तक प्रकाशित झाले. ब्रह्मांडाची निर्मिती आपोआप झाल्याने त्यांनी सांगितले आहे. उस्फूर्तपणे ब्रह्मांडाची निर्मिती झाली असावी असे ते मानत. ब्रह्मांडामध्ये गुरूत्वाकर्षण शक्तीमुळे नवीन काहीतरी निर्मिती होते यासाठी ईश्वरासारखी शक्ती किंवा त्यांच्या मदतीची आवश्यकता नाही असे सांगून त्यांनी देवाचे अस्तित्वच नाकारलेले आहे. त्यामुळे देव नाही. विश्वाची निर्मिती कोणी एकाने केलेली नाही स्वर्ग व मृत्यूनंतरचे जीवन नाही असे स्टीफन यांनी मांडले.

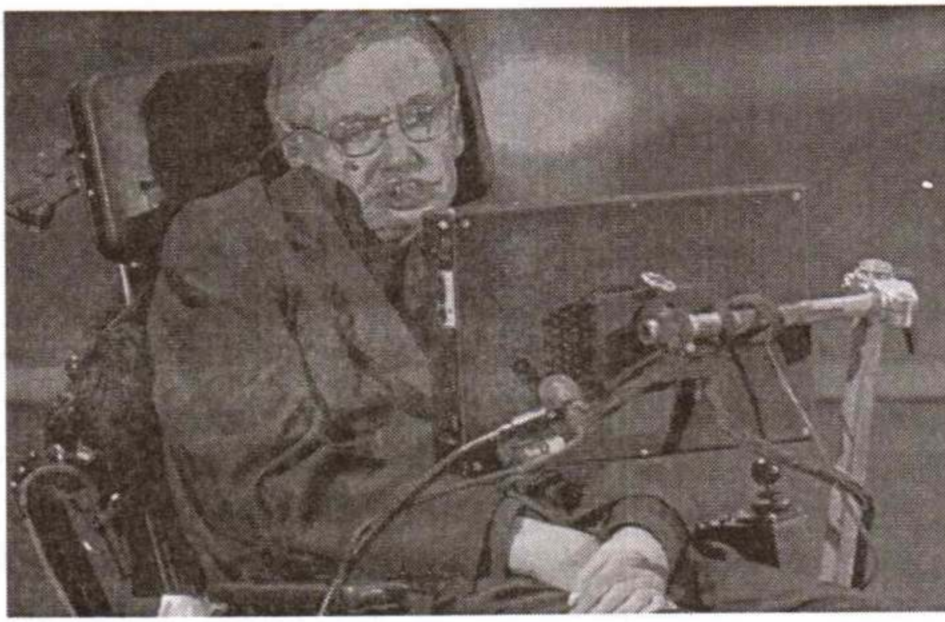

स्टीफन यांचे विज्ञान विषयाच्या कल्पना आणि दृष्टिकोन वेधक स्वरुपाचे होते. त्यांच्या विधानावर नेहेमी चर्चा होत असे. अन्य ग्रहावर मानवी वस्तीसाठी उपाययोजना, परग्रह व तेथील जीवसृष्टी, पृथ्वीवरील जीवसृष्टीला परग्रहावरुन असलेले धोके यासंबंधी ते विधाने करत असत. पृथ्वीवरील वाढती लोकसंख्या आणि उर्जेचा वापर हा पृथ्वीला व मानवाला अपायकार आहे. उर्जा आणि लोकसंख्येमुळे पुढील काही वर्षात पृथ्वी म्हणजे आगीचा गोळा होईल व ते मानवाला अपायकारक असेल असे त्यांनी म्हटले आहे.

ज्यादिवशी हॉकिंग यांचा जन्म झाला, त्याच्या मागे बरोबर ३०० वर्षे अगोदर गॅलिलिओ यांचा मृत्यू झाला होता. आधुनिक विज्ञानाचा पाया त्यांनी घातला होता. हॉकिंग यांचे निधन झाले त्यादिवशी अल्बर्ट आईन स्टाईन यांची १३९ वी जयंती होती. हॉकिंग यांची लोकप्रियता न्यूटन आणि आईनस्टाईन यांच्याशी होत असे. आयुष्यभर व्हीलचेअरला खिळून त्यांनी संशोधन केले. कृष्णविवराचे गूढ उकलण्यासाठी त्यांनी संशोधन केले. 'अ ब्रीफ हिस्ट्री ऑफ टाईम' या पुस्तकाने जगभर खळबळ माजविली. बिग बॅंग थिअरी आणि कृष्णविवराची मांडणी या पुस्तकात केल्यामुळे जगभर या पुस्तकाच्या लाखो प्रती विकल्या.

स्टीफन हॉकिंग यांचे व्यक्तिमत्त्व प्रेरणादायी होते. विविध ग्रंथ लिहून व संशोधन करुन त्यांनी सिद्ध केले आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता मानवाचे अस्तित्व संपवू शकले असा त्यांनी इशारा दिलेला होता. त्यांच्या ठिकठिकाणी मुलाखती घेतलेल्या होत्या. त्यात त्यांनी संशोधनाविषयी सखोलपणे मांडणी करुन मानवाच्या कल्याणाचा विचार केला. 'विज्ञानामुळे देव संकल्पना बाजूला पडली. विश्वाचे रहस्य उलगडण्यासाठी भौतिकशास्त्राचे नियम उपयुक्त ठरतील' असे त्यांनी एका मुलाखतीमध्ये सांगितले होते. असा नियतीवर मात करणारा शास्त्रज्ञ, संशोधक, मौलिक ग्रंथकर्ता, भौतिकशास्त्रज्ञ नोबल पारितोषिकापासून वंचित राहिला. हे पारितोषिक मरणोत्तर दिले जात नाही त्यामुळे त्यांना आता मिळणे अपेक्षित नाही.

बडोद्याचे मराठी साहित्य संमेलन

✍..... पूनम अशोक शिंदे
(बी. ए. भाग ३)

९१ वे अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन महाराजा सयाजीराव गायकवाड साहित्यनगरी, बडोदे येथे १६, १७, १८ फेब्रुवारी २०१८ रोजी संपन्न झाले. अनेक साहित्यिक, वाचक, प्रकाशक, समीक्षक, मराठी भाषेवर प्रेम करणारे अनेक लोक साहित्य संमेलनाच्या निमित्ताने एकत्र आले. मराठी साहित्याविषयी त्यामध्ये चर्चा झाली. महाराजा सयाजीराव गायकवाड यांचा सामाजिक, वैचारिक वारसा बडोद्याला आहे. अशा ठिकाणी संपन्न झालेल्या साहित्य संमेलनीची उंची वाढली आहे. साहित्य संमेलनाच्या स्वागताध्यक्षा राजमाता शुभांगिनीराजे गायकवाड होत्या. त्या म्हणाल्या, ''ज्या साहित्यात सत्य, सौंदर्य आणि हित यांचे मिलन होते ते खरे परिपूर्ण साहित्य होय. समाजात लेखनकला ही महत्त्वाची भूमिका पार पडत असते, कारण यातूनच श्रेष्ठ कलाकृती निमार्ण होत असतात. महाराज गायकवाड महाराष्ट्राची सीमा ओलांडून गुजरातमध्ये आले तरीही त्यांनी महाराष्ट्राशी असलेले नाते कधीच तोडले नाही. त्यांनी कायम दोन्ही साहित्य-संस्कृतींना एकजुटीने पुढे नेले. महाराजा गायकवाड यांनी कायमच मराठी आणि गुजराती भाषेतील समन्वय जपला. त्यामुळे आजही कित्येक वर्षानंतरही बडोद्याची खासियत आहे. संमेलनाचा मान बडोद्याला मिळाला, हा महाराज गायकवाड यांचा सन्मानच आहे.'' मराठी साहित्य संमेलनाचे उद्घाटन ज्ञानपीठ पुरस्कारप्राप्त गुर्जर साहित्यिक डॉ. रघुवीर चौधरी यांच्या हस्ते झाले. मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस, श्रीनिवास पाटील, राज्याचे सांस्कृतिकमंत्री विनोद तावडे, संमेलनाध्यक्ष डॉ. लक्ष्मीकांत देशमुख, माजी अध्यक्ष डॉ. अक्षयकुमार काळे, महामंडळ अध्यक्ष डॉ. श्रीपाद जोशी, संमेलनाचे कार्याध्यक्ष दिलीप खोपकर इ. आदरणीय उपस्थित होते.

बडोदा येथे होणारे हे चौथे साहित्य संमेलन होते. यापूर्वी येथे तीन साहित्य संमेलने झालेली होती. १९०१ (का. र. कीर्तीकर-संमेलनाध्यक्ष), १९२१ (न. चि. केळकर-संमेलनाध्यक्ष), १९३४ (ना. गो. चापेकर संमेलनाध्यक्ष), २०१८ (लक्ष्मीकांत देशमुख - संमेलनाध्यक्ष) अशी चार अखिल भारतीय साहित्य संमेलने बडोदा येथे संपन्न झालेली आहेत.

बडोदा येथील साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष म्हणून आयएएस अधिकारी लक्ष्मीकांत देशमुख यांची निवड झाली. प्रतिस्पर्धी उमेदवार रवींद्र शोभणे यांचा ७० मतांनी पराभव केला. पंचरगी लढतीमध्ये देशमुखांना ४२७ मते मिळाली होती, तर शोभणे यांना ३५७ मते मिळाली होते.

डॉ. लक्ष्मीकात देशमुख हे कथाकार आणि कादंबरीकार आहेत. प्रशासकीय काम सांभाळूनही त्यांनी विविध वाङ्मय प्रकारात लेखन केलेलेआहे. अधेरनगरी, नंबर १, पाणी पाणी, कथांजली हे कथासंग्रह तर इन्कलाक विरुद्ध जिहाद, सलोमी, ऑक्टोपस, होते कुरुप बेडे इ. कादंबऱ्या तर दूरदर्शन हाजीर हो हे नाटक, नाती जपून ठेवा हे ललित इ.त्यांची साहित्यसंपदा प्रसिद्ध आहे.

महाराजा सयाजीराव गायकवाड यांची 'स्वतंत्र भारताची प्रयोगशाळा ' अशी ओळख आहे. त्यामुळे महाराजाची ओळख समाजाला व्हावी, त्यांचा विचार व पैलू समजावेत यासाठी महाराजांच्यावरील विविध खंडांचे भाषांतर करण्याची घोषणा शिक्षणमंत्री तावडे यानी केली. महाराजांच्यावरील मराठी आणि इंग्रजी भाषेतील बाराखंडाचे प्रकाशन तावडे यांच्या हस्ते बडोदा संमेलनात झाले. अखिल भारतीय साहित्य संमेलनाचे हे वेगळेपण होते. मराठी-गुजराती व अनुवादाचा साहित्यसेतूही या संमेलात दिसून आला. त्या त्या भाषेतील प्रकाशक याप्रसंगी हजर होते. गुजराती कवी नरसि मेहता यांच्या काव्यपदांचा बडोद्यातील २१ कवीनी मिळून मुक्त अनुवाद केला आहे, तर पु. ल. देशपांडे यांचेही साहित्य गुजराती भाषेमध्ये अनुवादित होणार असल्यामुळे

गुजराती वाचकाना त्याचा आस्वाद मिळणार आहे.

साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष डॉ. लक्ष्मीकांत देशमुख यांनी अध्यक्षीय भाषण केले. अभिव्यक्ती स्वातंत्र्यासंदर्भात त्यांनी विचार मांडले. 'राजा तू चुकलास, तू सुधारलं पाहिजेस' अशा शब्दामध्ये त्यांनी सरकारला धारेवर धरले. झुंडशाहीच्या बळावर अभिव्यक्ती स्वातंत्र्यावर गदा येत असल्याचे त्यांनी सांगितले. कलाकार, साहित्यिकांना धमक्या दिल्या जातात. त्यांच्यावर कोणतीच कारवाई केली जात नाही. याबद्दल त्यांनी चिंता व्यक्त केली. साहित्य जगत अस्वस्थ आहे, धार्मिक उन्माद वाढत चालला अशी खंत त्यांनी अध्यक्षीय भाषणातून व्यक्त केली आहे.

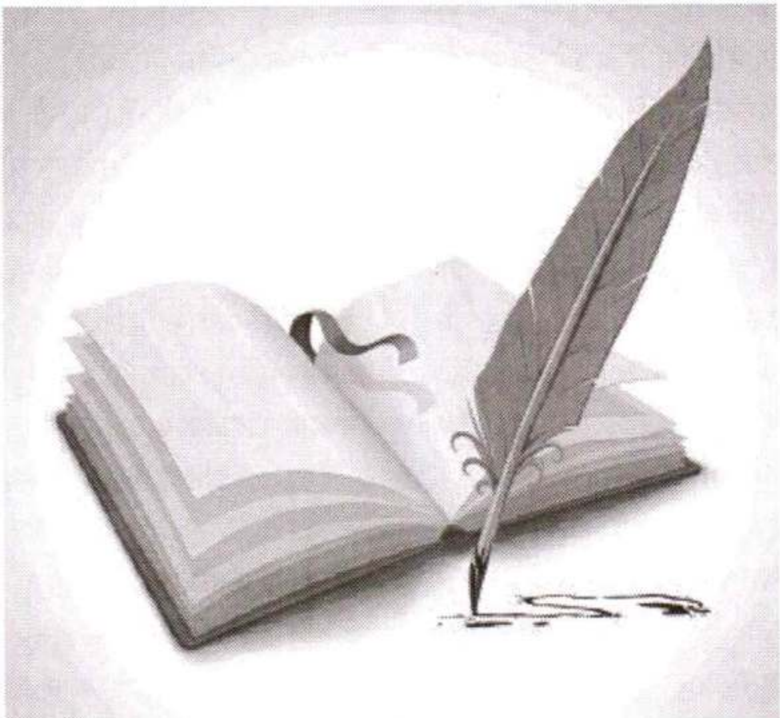

साहित्य संमेलनाच्या प्रसंगी प्रतिभावंताच्या सहवासात मुलाखती झाल्या. त्याचा प्रभाव वाचक मनावर दिसून आला. माजी न्यायमूर्ती नरेंद्र चपळगावकर यांची समीक्षक सुधीर रसाळ आणि पत्रकार प्रशांत दीक्षित यांनी मुलाखत घेतली. मला स्वातंत्र्य आहे, तसे दुसऱ्याला स्वातंत्र्य नाही का ? सिनेमा पटला नाही, पाहू नये ना. तुम्ही दुसरा काढा, तुम्ही आपले विचारस्वातंत्र्य कोणाही बाबा, संत महाराज यांच्या चरणी वाहू नका. सरकारला किंवा समांतर शक्तीला बंदीचा अधिकार देऊ नका. सगळ्याच सासवा सारख्या असतात. कोणी कमी तर कोणी अधिक वाईट असते, असे खडे बोल सुनावून चपळगावकर यांनी सरकार व समाज यांच्यावर गंभीर प्रश्न उपस्थित केले आहेत. 'प्रतिभावंतांच्या सहवासात' या कार्यक्रमात विशेष सरकारी वकील उज्ज्वल निकम, ज्येष्ठ अभिनेत्री रोहिणी हट्टंगडी, अॅडमन भरत दाभोळकर यांच्या मुलाखती रंगल्या.

बडोद्याचे हे संमेलन केवळ साहित्याच्या चर्चेने गाजले नाही तर विविध कारणांनी त्याचे वेगळेपण दिसले. 'महाराजा सयाजीराव गायकवाड यांची नवभारताची संकल्पना आणि योगदान' या विषयावर परिसंवाद रंगला. डॉ. उमेश करंबळेकर, अर्जुन डांगळे, डॉ. सर्जेराव जिंगे, उदयसिंह माहूरकर आणि डॉ. गजानन नारे आदींनी सहभाग घेतला. बाबा भांड अध्यक्षपदी होते. 'सयाजीरावांचे नवभारताचे स्वप्न साकार व्हावे,' अशी मान्यवरांनी अपेक्षा केली व सयाजीरावांच्या कर्तृत्वाला सलाम केला.

साहित्य संमेलनाचे आणखी काही वेगळेपण दिसले. विरारचे डॉ. जोशी हे बालरोगतज्ज्ञ आहेत, परंतु लठ्ठपणाची समस्या वाढत चालली आहे म्हणून पांढरा टी-शर्ट, पांढरी हाफ पँट घालून आरोग्य विषयक पत्रके वाटत होते. संमेलनाचा कोपरान कोपरा फिरुन आरोग्य विषयक जागृती डॉ. जोशी करत होते 'पोट वाढणे म्हणजे आजाराची सुरुवात', वजन, रक्तदाब मोजा, मुलांची उंची मोजा अशी ते माहिती देत होते. प्रा. राम शिरभाते हे निवृत्त शिक्षक. नागपूर ते बडोदा असा सायकल प्रवास त्यांनी केला . भाषेचा प्रसार करण्यासाठी ते विविध संमेलनाला आवर्जून उपस्थित राहतात. वय पासष्ट असूनही त्यांनी साहित्य संमेलनाला जाणे चुकविलेले नाही.

असे हे ९१ वे साहित्य संमेलन बडोदा येथे पार पडले. मराठी रसिक वाचक यांना येथे साहित्यिक मेजवानी मिळाली अनेक ग्रंथ उपलब्ध झाले. वेगवेगळे प्रकाशक, समीक्षक, साहित्यिक यांची भेट व चर्चा ही संस्मरणीय होती.

मान्यवरांच्या भेटी व विभागांचे कार्यक्रम

माजी मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण यांची महाविद्यालयास सदिच्छा भेट

संगणक विभागाची पाहणी करताना पृथ्वीराज चव्हाण

कायदेविषयक मार्गदर्शक करताना जिल्हा न्यायाधीश मा. संजय देशमुख

रॅगिंग संदर्भात कायदेविषयक मार्गदर्शनास उपस्थित विद्यार्थी –विद्यार्थिनी

'भारतीय संविधान मुक्त संवाद', या विषयावर मार्गदर्शन करताना प्रा. सुभाष वारे

'२१ व्या शतकातील स्त्री समस्या' या विषयावर बोलताना डॉ. रजिया पटेल

'उद्योजकता व विकास कौशल्य' या विषयावर मार्गदर्शन करताना मा. अमरजित कोगे पाटील

इंग्रजी माध्यमातील बी. कॉम. भाग १ या वर्गाच्या शुभारंभप्रसंगी मार्गदर्शन करताना जे. बी. बारदेसकर

अग्रणी महाविद्यालय अंतर्गत एकदिवसीय कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना डॉ. नंदकुमार मोरे

मान्यवरांच्या भेटी व विभागांचे कार्यक्रम

पालक मेळाव्याप्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्रा. शिवाजीराव गावडे

'परिवर्तन 2K18' अंतर्गत बी. बी. ए. विभागात मार्गदर्शन करताना डॉ. मनमोहन राजे

अग्रणी महाविद्यालय : 'व्यक्तिमत्व विकासासाठी योग' एकदिवसीय कार्यशाळा. वक्ते : राम पाटील

कार्यशाळेस उपस्थित विद्यार्थी- विद्यार्थिनी

महिला दिन : सौ. ज्योत्स्ना पताडे यांचे व्याख्यान संपन्न

बी. बी. ए. : इंडस्ट्रियल व्हिजिट 'व्हाईट इम्पॅक्ट' एम. आय. डी. सी. कागल

बी. बी. ए. : संस्थेचे अध्यक्ष प्रा. किसनराव कुराडे यांच्या हस्ते भित्तीपत्रकाचे उद्‌घाटन

विनाअनुदान विभागास मूल्यांकन समितीची भेट

विना अनुदान विभागामार्फत शिक्षकदिन संपन्न. उपप्राचार्य आ. बी. कांबळे यांच्या हस्ते दीपप्रज्वलन

मान्यवरांच्या भेटी व विभागांचे कार्यक्रम

बॉटनी विभाग :
प्राचार्य डॉ. एस. वाय. कोतमिरे
यांच्या हस्ते भित्तीपत्रकाचे उद्‌घाटन.

मराठी विभाग : मराठी राजभाषा दिन
साजरा. 'माझी कविता' या विषयावर
श्रीपती कांबळे यांचे व्याख्यान संपन्न.

पर्यावरण शास्त्र : पर्यावरण बचाव
प्रदर्शनाचे डॉ. प्रकाश पवार
यांच्या हस्ते उद्‌घाटन.

पर्यावरण बचाव प्रदर्शनास
उपस्थित विद्यार्थी विद्यार्थिंनी.

गणित विभाग : एक दिवसीय कार्यशाळा
वक्ते : प्रा. संतोष गुरव.

गणित विभाग : गणितीय आकृत्या व
सिद्धांत पोस्टर प्रेझेंटेशनचे
डॉ. प्रकाश पवार यांच्या हस्ते उद्‌घाटन.

प्रा. जे. एम. पाटील
शारीरिक शिक्षक

संभाजीराव माने साहित्य, वाणिज्य व विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालय

क्रीडाविभाग

विभागीय शालेय डॉजबॉल स्पर्धेसाठी
निवड झालेला मुलांचा संघ

जिल्हास्तरीय शालेय क्रिकेट
स्पर्धेसाठी निवड झालेला संघ

जिल्हास्तरीय शालेय ॲथलेटिक्स
स्पर्धेसाठी निवड झालेला संघ

कु. सायली सुनील कोकितकर
११ वी आर्टस्,
राष्ट्रीय खेळाडू (ॲथलेटिक्स)

श्रीपाद रामू जाधव
११ वी सायन्स
राज्यस्तरीय खेळाडू
(स्केटिंग)

सूरज अशोक जाधव
१२ वी आर्टस्,
राज्यस्तरीय खेळाडू
(ॲथलेटिक्स)

सुधीर सुरेश कुरळे
१२ वी आर्टस्
राष्ट्रीय खेळाडू
(कुस्ती)

मी पोष्टमन !

✍... विजय लक्ष्मण सावंत
बी.ए. भाग-३

मला लिहायचं आहे ते फक्त माझ्या पोस्टमन या नोकरीबद्दल... परंतु मला माझ्या बालपणाबद्दल थोडसं सांगावसं वाटतं. कारण तिथुनच तर खरी सुरवात झाली माझ्या जीवनाची..

मला तर लहाणपण आठवलं तरी डोळ्यातून पाणी येतं. अजून पण वाटतं की, पुन्हा यावे लहाणपण... कारण काहीही त्रास नसतो लहानपणात अगदी दहावीपर्यंत तरी... माझ्या अनुभवानुसार हं...! कारण मी इथे फक्त माझा अनुभव लिहिणार आहे. आमच्या इकडे मुलगा दहावी झाला की, त्याच्याकडून फक्त पैशाची अपेक्षा करायची, त्याला शिकवायचं राहतं. एकदा का तो दहावी झाला की, त्याच्यावर थोडी का असेना जबाबदारी टाकतात. खेड्यात तर हे असंच असतं. तर माझ्याच आयुष्याची गोष्ट घ्या.

मी दहावीपर्यंत आई-पप्पांकडे हट्ट करायचो. मला हे द्या, ते द्या. कोठून पण आणा, मला पाहिजे म्हणजे पाहिजे. त्यावेळी मला एवढी परिस्थितीची जाणीव नव्हती. माझ्या पप्पांनी तर मी जन्मल्यानंतर घराचा चरितार्थ चालवण्यासाठी १० ते १२ वर्षे कोकण केले. मी तर नवसाने झालेला मुलगा होतो, म्हणून पाहिजे म्हणजे पाहिजे असा मी हट्ट करुन बसायचो. मग आई खूप रागवायची.

मी लहाणपणी खुप भित्रा होतो, शाळेला पहिल्या-पहिल्यांदा जात असताना गावातील मुले छेड काढणार म्हणून भिती घालायची. ती वाटेत बसलेलीच असायची. त्यांना घाबरुन मी रडत घरी यायचो. माझ्यापेक्षा दहा एक वर्षांने मोठा असलेल्या दादाने मला शाळेला जात नव्हतो म्हणून खूप मारलं होतं. त्यावेळी पासून घाबरुन मी शाळा कधीच चुकवली नाही.

मी तर मार्च-एप्रिल मध्ये काजू गोळा करायचो. येणाऱ्या पैशातून बॅग, चप्पल, वह्या विकत घ्यायचो. असं प्रत्येक वर्षी करत असे. मला इतर गोष्टीपेक्षा शाळेची आवड होती. मी शाळा कधी चुकवत नसे. माझा एक जवळचा मित्र होता, राम. तो माझ्याशी कायम बरोबरी करत असे. त्याचा आठवीला दुसरा नंबर आलेला होता. त्यामुळे त्याचं नाव हायस्कूलच्या बोर्डवर लिहिलं होतं. त्याचं नाव बोर्डवर पाहून मला पण वाटलं होतं की, माझं पण नाव तिथे असायला हवं होतं. नववीला गेल्यावर मला अभ्यास म्हणजे काय ते जास्त कळू लागलं. पुढे माझा नववीला पहिला नंबर आला. ७२% मिळाले, तर दहावीला ८५% मिळाले. दहावीला माझ्या पहिल्या चाचणीपासून अगदी बोर्डाची परीक्षा होईपर्यंत माझाच पहिला नंबर. माझी बरोबरी करणारा राम ६८% येऊन पडला होता. सकाळी म्हैशीला घेऊन हातात रोज पुस्तक घेऊन दहापर्यंत मी वाचत बसे. इकडे म्हैस पण चरायची आणि माझं वाचन पण व्हायचं.

मी १२ वीला अभ्यास करण्यासाठी मेडिकल मधले काम साडले आणि चुलत्यांकडे राहण्याचा निश्चय केला. मे महिन्यात गावी आलो आणि कॉलेज चालू झाल्यावर चुलत्यांकडे राहायला गेलो. तेथे गेल्यावर मला पैशाच्या समस्या जाणवू लागल्या आणि १२ वीला तर जास्त पैशाची गरज लागणार होती. माझा पोस्टाचा फॉर्म भरण्याचा निश्चय नक्की होता. मी अधून-मधून पोस्ट ऑफिसमध्ये कुठे जागा निघालेत काय बघून येत असे. परंतु मी ज्यावेळी काकांकडे रहायला गेलो त्यावेळी अभ्यास एके अभ्यासच करत असे. मला दुसरं काही माहीतच नसायचं. पण तेथेही त्यांना कधी त्रास दिला नाही. मी पहाटे ४ वाजता उठून थंड पाण्याची अंघोळ करत असे. स्वतः कपडे धूत असे. कॉलेजला सायकलने जात असे. मी माझ्या मित्राची सायकल वापरायला घेतली होती, तशीच मी राजोपाध्येनगर ते गोखले कॉलेज दररोज करत असे. तिथे गोखले कॉलेजचा सायन्सचा स्टाफ खूप मस्त आहे. मराठीला कांबळे सर म्हणून होते. ते तर खूप काही सांगत असत. मला तर असं

वाटतं की, एक मोठा माणूस होऊनच त्यांना भेटून त्यांचं दर्शन घ्यावं.

परंतु मला पैशाची सारखी अडचण भासत असे. सायकल पंक्चर झाली तरी मी तसाच चालवत नेत असे. पण काकांकडे सुद्धा पैसे मागत नसे. मला असं वाटे की, मी कधी एकदा कुठेतरी लागतोय. मी पोस्ट ऑफिससमध्ये जाऊन आलो. जागा पण खुप निघालेल्या होत्या. मी फॉर्म भरले. माझं सिलेक्शन रत्नागिरीला झालं होतं. तिकडे जाऊन आलो पण हजर झालो नाही. कारण त्या पोस्टला पगार पण खूप कमी होता, आणि तो भाग एकदम डोंगराळ होता. माझं करिअर तिथंच थांबलं असतं. म्हणून हजर झालो नाही.

पोस्टमन म्हटल्यवर सायकल तर पाहिजेच. मी सी.बी.एस. स्टँडवरुन सायकल बसवर चढवली आणि गडहिंग्लजला आलो. ओझं पण होतं माझ्याजवळ. गडहिंग्लजमध्ये आल्यानंतर स्टँडवर बसलेल्या मुलांना बोलवून सायकल खाली उतरली आणि बघतो तर काय सायकल पंक्चर झाली होती. मी नूल किती लांब आहे हे स्टँडवरील एका माणसाला विचारले. की येऊन तो म्हटला असेल १०/१२ कि.मी. मी सायकलने जायचं ठरवलं. एक बॅग पाठीवर, दुसरी कॅरेजला आणि एक हँडलला. सायकलमध्ये हवा मारली आणि नूलच्या दिशेने निघालो.

नूलमध्ये पोहोचलो. डब्बा आणलेला खाल्ला आणि ऑफिसकडे गेलो. माझ्या आधी तेथे आऊटसायडर म्हणून गौरेश शिंदे हा मुलगा होता. त्याने मला ३/४ दिवस कसं काम करायचं हे शिकवलं. तो पण मला भिती घालत होता. आमचं गाव असं आहे, तसं आहे. पण मला काम करण्याशिवाय पर्याय नव्हता. माझं वय तर खूप लहान होतं. त्यात मला सायन्सला मुकावं लागणार होतं. मग मी नूलमध्ये १२ वी कॉमर्सला ॲडमिशन घ्यायचं ठरवलं, पण मला कॉमर्सला दिलं नाही. मला आर्टस्‌ला ॲडमिशन दिलं. नशिब दिलं तरी. कारण उशीर पण खूप झालेला होता. मी सायन्सला गोखले कॉलेजला होतो. सप्टेंबर एन्ड पर्यंत सायन्स आणि त्या नंतर आर्टस्. मी नूलमध्ये कॉलेजला नियमित जाऊ लागलो आणि कामावर पण. नूल गाव खूप मोठे आहे. मी नवीन असल्यामुळे मला लेटर देताना घरे सापडत नव्हती. त्यात मोठा प्रॉब्लेम म्हणजे एका नावाच्या चार-चार व्यक्ती. प्रत्येकाचं घर फिरायचं. त्यात तनवडी, हणमंतवाडी. पाय तर खूप दुखायचे, पण घरी सांगून करतोय काय? काम करणं तर गरजेचं होतं. सुरवातीचे दिवस खूप वाईट गेले. झोपण्यासाठी अंथरुण पण पुरेसं नव्हतं. तसाच दोन चादरीवर झोपी जायचो. त्यात ती रुम घेतलेली होती ती खाली खूप गार होती. नको वाटायचं तिथं. एक महिन्यानंतर ती रुम सोडली आणि दुसरी बघितली. तिथे गेल्यानंतर थोडं-थोडं व्यवस्थित झालं.

एकदा तर काय गंमत झाली, मी नवीनच होतो व ५००/- रु. ची एक मनिऑर्डर आली होती. मॅडमनी मनिऑर्डरचे पैसे दिले. मी सर्व टपाल वाटायला गेलो. पण ती ज्या व्यक्तीची मनिऑर्डर होती ती व्यक्ती घरी नव्हती. नंतर मी संध्याकाळी चार वाजता हिशोब देताना पैसे खिशात नव्हते. ते पैसे कुठेतरी पडले होते. मी माझ्याजवळचे पैसे दिले. पण मला महिना कसा काढायचा हाच प्रश्न पडला होता. मला माझ्या सुहास दादाने १०००/- रु. पाठवले होते. त्याच्यावर मी कसातरी महिना काढला. त्यानंतर एकदा पगार चालू झाला तसं सगळं काही ठीक होत गेलं.

नूलमध्ये माणसेही चांगली मिळाली. आणि मुख्य म्हणजे मीही चांगलं वागत गेलो. कारण जसं आपण वागतो तसेच ते पण वागणार ना! पण त्यावेळीच मला पोस्टमन ही पदवी मिळाली.

सुरवातीला ऐकायला कसंतरी वाटायंचच पण नंतर सवय होत गेली खरंच नंतर-नंतर समजत गेलं की पोस्टमनची नोकरी कशी असते ते. लोकांना वाटतं की पोस्टमनच काम खूप कमी झालं आहे. पण प्रत्यक्ष काम केल्यावरच समजतं की काम किती आहे ते. मी कधी स्वप्नात पण विचार केला नव्हता की, आपण पोस्टामध्ये नोकरीला लागू. त्यात मी कॉलेज करत करत पोस्टमनचे काम करत असे. त्यामुळे माझ्या ओळखी पण खूप वाढल्या. माझा बारावीला असताना नूलमध्ये प्रथम क्रमांक आला. मला खूप आनंद झाला होता. कारण मी काम करत करत ७९% मार्क मिळवले होते. घरी सांगितल्यानंतर शेजाऱ्यांची तोंडे काळी पडली होती. माझं लक्ष फक्त काम, कॉलेज आणि रुम एवढंच असे. मी इकडे-तिकडे त्या वर्षात कधीच पाहिलं नव्हतं. एके दिवशी मला गावी जायची संध्याकाळची ७ ची बस चुकली म्हणून मी मित्राकडे राहिलो आणि तेथेच एका जवळच्या हॉस्पिटलमध्ये माझा एक चुलत-चुलत भाऊ कामाला होता त्याला भेटण्यासाठी मी गेलो. तर त्याच्याबरोबर एक मुलगा होता. तो जरा माझ्याशी विचित्रच बोलला. तो म्हटला, की तू काय करतोस. मी म्हटलो पोस्टमन आहे. तो म्हटला चिट्ठ्या वाटायला आहेस का? असं तो दोनतीन वेळा म्हटला. मला खूप राग आला. मी पण त्याला बोललो. पण म्हटलं मनातच आपण या पोस्टवर असंच नाही रहायचं. आपण मोठं काहीतरी व्हायचं आणि मग याला बोलायचं. माझ्या मनातून अजूनही तो गेलेला नाही. त्याला आठवला की अभ्यास करण्याची ऊर्मी माझ्या मनात निर्माण होते.

पुढे मी शिवराज कॉलेजला बी.ए.भाग १ या वर्गात ॲडमिशन घेतले. नूल ते गडहिंग्लज कॉलेज करु लागलो, पण मला सकाळी लवकर उठून गार पाण्याने आंघोळ करावी लागत असे. थंडीत तर आंघोळ नको वाटे. मला उघड्यावर आंघोळ करावी लागे. गडहिंग्लजमध्ये कॉलेज करुन गेल्यानंतर कामाला जायला वेळ लागत असे. सकाळचे केव्हा केव्हा जेवणही मिळत नसे. उपाशीपोटी मी कामावर जायचो आणि ५ वाजता काम संपल्यानंतर रुमवर जाऊन जेवायचो. त्यानंतर मी गडहिंग्लजला आलो. येथे आल्यानंतर मी काय हवेतच. पगार चांगला मिळू लागला. बाजारपेठ मोठी. कॉलेज जवळ. सर्व काही एकाच छताखाली मिळू लागल्यामुळे प्रश्नच नाही.

माझी पहिल्यांदा लावलेली मेस होती तिथे मी एक दीड वर्ष जेवलो असेल, पण अचानक काय झालं कोणास माहीत? मेसच्या काकी म्हटल्या की, मला जेवण करायला जमत नाही. तू दुसरीकडे बघ. पण मला एक प्रश्न पडला की, मी तर यांचं पैसे द्यायला कधीही चुकवल नाही. मी प्रत्येकवेळी Advance मध्ये पैसे देत असे. ज्यावेळी ते मागतील त्यावेळी. पण त्यांचं त्यांनाच माहीत. मी कधीही जेवणाबद्दल तक्रार सुद्धा केली नव्हती. जे वाढतील ते खात होतो. ती मेस बंद झाली मग माझा मोठा प्रॉब्लेम झाला. मी जवळच्याच निरंजन नाईक दाद्याला विनंती करु लागलो की मी मेस तुमच्यात लावतो, त्याने घरी विचारलं आणि कसेतरी ते तयार झाले. येथे सुद्धा मी जेवणाबद्दल कधी तक्रार केली नाही.

मला तिथे कोण ओळखत नव्हतं असं नाही. अगदी लहानापासून मोठ्यापर्यंत. मी सगळं गाव सायकल वरुन फिरत असे. अगदी शेतातल्या घरापर्यंत. काही वाईट तर काही चांगले अनुभव सोबत घेऊन. पण मला ते गाव खुप आवडलं. तेथील माणसेसुद्धा अगदी लिहावं तितकं थोडंच आहे नुलबद्दल. आणि मी तरी ग्रामीण डाकसेवक झालो तरी माझं खूप काही चांगलं झालं. त्या नोकरीमुळे मला खुप काही आनंद घेता आला. मी नूलमध्ये २ ते अडीच वर्ष काढली आहेत. मला कधीच गावाची आठवण आली नाही. मी रहात होतो, तिथे तर अगदी घरासारखं वातावरण. अगदी नाईक काकांच्यात जेवत होतो तेथे सुद्धा मी अगदी गावात असल्यासारखं वागत असे.

पोस्टमन म्हटल्यावर लोकांना जरा कमीपणा वाटत असेल. पण मला माझ्या नोकरीचा अभिमान आहे. कारण पोस्टमन प्रत्येक घराला जोडणारा दुवा आहे. दररोज लोकांच्या सहवासात असतो तो पोस्टमन. माझा तर खूप मोठा अनुभव आहे. मला माझ्या कामाचा भरपूर अभिमान वाटतो. कारण ओळखी इतक्या होतात की फक्त बोलण्यावर काम व्हायला पाहिजे. ड्रेस कोडवर गेल्यावर काम झालंच म्हणून समजा. पण कुरिअरच्या युगात लोक पोस्टमन असून सुद्धा त्याला विसरताना दिसतात. लिहावं तितकं थोडंच आहे. बास थांबतो आता !

माझ्या आजीच्या ओव्या

✍... कु. मयुरी लहू पाटील
बी. एस्सी. भाग-१

प्रतिभा हे कवीला निसर्गाचे देणं आहे, ते त्याच्याबरोबरच यावे लागते. यत्नाचा किंवा विद्येचा त्याच्याशी काही संबंध नाही, हे माझे आता ठाम मत आहे. कोकिळेने तोंड उघडले की आपोआप संगीत वाहू लागते. प्राजक्ताची कळी उमलली की ती सुगंधाचेच निःश्वास टाकू लागते, तसे जातीच्या कवीचे आहे. त्याचे हृदयत्व ताल धरून बसलेले असते. त्यामुळे त्याच्या जिभेवर जो शब्द येतो तो मुळी नाचतच येतो. सृष्टीतले सौंदर्य तेवढे त्याच्या डोळ्याला दिसते आणि जीवनातले संगीत त्याला ऐकू येते डोंगराच्या कपारीतून जसा एखादा झरा उचंबळत असतो, तसे मानल्याखेरीज जगातील अमर काव्य कसे जन्माला येते हे कोडे सुटणार नाही.

अशीच काव्यप्रतिभा लाभलेली आहे माझी आजी सौ. चंद्राबाई कृष्णा पाटील हिला. शाळेचे कधी तोंडही न पाहिलेल्या माझ्या आजीने रोजचे घरातले काम करता करता ओव्या गायल्या आणि त्यातल्या काही मी टिपून घेतल्या. बहिणाबाई चौधरी यांच्या वऱ्हाडी भाषेतील कविता प्रसिद्ध आहेत. तशाच माझ्या आजीने चंदगडी भाषेत अतिशय सुंदर ओव्या गायल्या आहेत. या ओव्या चंदगडी भाषेत असण्यास कारण म्हणजे माझ्या आजीचं माहेर चंदगड तालुक्यात आहे. वयाच्या अवघ्या बाराव्या वर्षी लग्न झालेल्या माझ्या आजीला माहेरी तिच्या आईने दिलेले प्रेम आठवते. माहेर सोडून सासरी येताना आपल्या आईच्या (गोदूच्या) मनाची अवस्था तसेच तिने केलेला उपदेश सांगताना ती म्हणजे

'साऱ्या जाती लेकू
येशीपतूर आयाबाय
गावापतूर बंधुराया.
हाय गोदूची येडी माया,
सासऱ्या जाती लेकू,
तिथं आपलं न्हाई कोनू
गोदून काई सांगी,
राजी जोडावी माया भनू'
(शेजी-शेजारी)

लग्न होऊन सुखवस्तू घरात आलेल्या माझ्या आजीला सासरही तितकंच प्रिय आहे.सासू, सासरा,दारी,जाऊ, नणंद, घरधनी असं भरलेलं सासस्वं घर. सासरच्या मोठया वाडयाची पायरी चढतानाही तिला माहेराची आठवण येते.सासरच्या घराची थोरवी वर्णताना आजी म्हणते

'उंचीन उंची वाडी.
हाई वडील सासऱ्याची
पायरी चढितानं,
दुनिया दिसती म्हायेरीची
थोरलं माझं घरू,
खांबाखांबाला गणपती
बंधूजी विचारोती,
बहिणा वाडयाला खर्च किती?
काहीनी सांगू बंधू,
सासऱ्याच्या इमारती
थोरलं माझं घरू,
आठ खिडक्या नऊ दारं
भरल्या सभेमधी,
कांत माझेचं नाव थोर,
(वाडी-वाडा, म्हायेरीची-माहेराची, घरू-घर, कांत-नवरा)

माझ्या आजीचं सासर जरी शेतकरी कुटुंब असलं तरी स्वतःच्या मालकीची भरपूर शेती होती. शेतातून मिळणाऱ्या उत्पन्नामुळे धन-धान्याची तर कमतरताच नव्हती.तसेच सोन्या-चांदीची समृद्धीही होती अशा सुखसंपन्न सासरची सुबत्ता वर्णन करताना आजी म्हणते,

'कागल-कोल्हापूरू
यिथनं मिरज किती दुरू,
रूप्याच्या गादीवरी
सोनं जोखिती माझे दीरू,
जाऊबाईला चंद्रहारू
सासुबाईला चेचेपाठी,
पंचीस पुतळयाची
माझ्या गळयाला झाली दाटी'
(जोखिती-मोजिती,पंचीस-पंचवीस)

अशा या सासरी माझ्या आजीचं आयुष्य गेलं.तरी पण सासर ते सासरच. त्याला माहेरचा मोकळेपणा कुठला आणि त्यात

शेतीचा व्यवसाय, ज्याच्या घरच्या बायकांना कष्ट कसे चुकतील? भल्या पहाटे उठून जात्यावर दळण दळणे, हे तर आजीचे नित्याचेच काम. स्त्रियांना माहेराचा ओढा असल्यामुळे सासरची कामे करताना स्त्रियांना नेहमीच माहेरची आठवण येते. यावर आजी म्हणते

'सरील माझं दळपू,
माझ्या सुपात पाच गहू
देवानी दिले भाऊ,
आम्ही भनी त्या ओव्या गाऊ

सरील माझं दळपू,
माझ्या सुपात पान विडा
देवानी दिला जोडा,
नऊ लाखाचा माझा चुडा
सरीलं माझं दळपू,
सूप झाडूनी उभा केलं,
चित गोदूच्या गावा गेलं:,

(दळपू-दळण, चित-चित्त, मन, गोदू-आई)

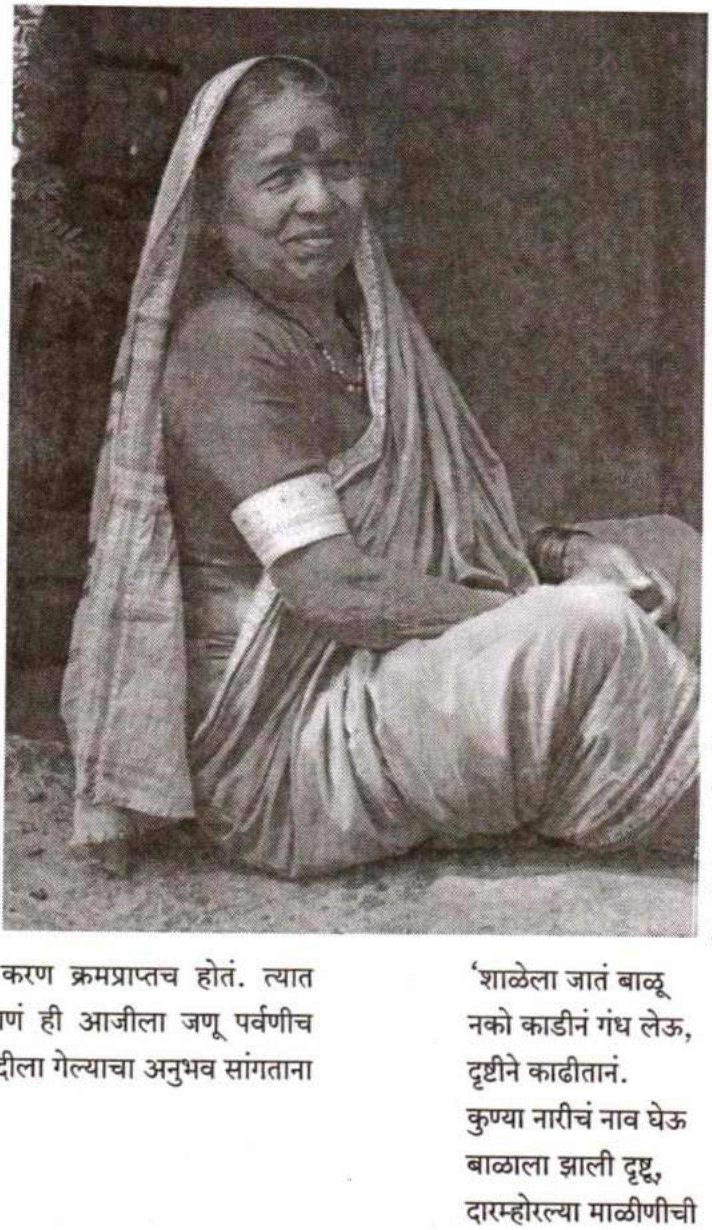

एक छोटे खेडे असलेल्या माझ्या आजीच्या सासरी कोणत्याही प्रकारचं दुकान नव्हतं की तिथे बाजारही दिवशी जाऊन बाजार करण क्रमप्राप्तच होतं. त्यात भावासोबत बाजारात खरेदीला जाणं ही आजीला जणू पर्वणीच वाटायची भावासोबत बाजारात खरेदीला गेल्याचा अनुभव सांगताना आजी म्हणते,

'हौस मला मोठी
बंधू संगट बाजाराची
माझ्या गं बंधूजींनी
साडी खंडिली हजाराची
काकण लेऊ गेलो.
आठ आण्याला एक जोडी
बंधूच्या जीवावरी
माझी हौस झाली पुरी
कारल्या काकणानी
दोन्ही भरीले माझे हातू
बंधूची ताकीयतू
बहिणा पदराखाली हातू'

(संगट-सोबत, लेऊ-घेऊ, कारल्या-हिरव्या, ताकीयू-ताकीद)

पूवीच्या काळी चूल व मूल सांभाळणे हेच स्त्रीचे काम मानले जात होते. मुलांचा सांभाळ करणे म्हणजे त्यांना उत्तम शिक्षण देऊन त्यांच्यावर योग्य संस्कार करणे हे ओघाने आलेच. आता आई म्हटले की इथून तिथून एकच रंक असो वा राव असो, झोपडीपासून राजमहालापर्यंत सर्वांचे ते मातृदैवत आहे आईच्या हातचा घास म्हणजे अमृतीची आस आणि आईच्या हातचा मार म्हणजे कर्तव्याची खरे सार. आईचं आपल्या मुलांवर खूप खूप प्रेम असते आपल्या मुलाला कशाची बाधा होऊ नये, कुणाची नजर लागू नये, यासाठी आई मुलांची दृष्ट काढते. आपल्या मुलांची दृष्ट काढताना आजी म्हणते

'शाळेला जातं बाळू
नको काडीनं गंध लेऊ,
दृष्टीने काढीतानं.
कुण्या नारीचं नाव घेऊ
बाळाला झाली दृष्टू,
दारम्होरल्या माळीणीची
माझ्या गं बाळीवरी,
कुण्या नारीचा डोळा होता'

(बाळू-बाळ, दृष्टू-दृष्ट, पैरणीची-सदऱ्याची)

कितीही ओव्या- स्वल्या आणि गायल्या तरी माझ्या आजीचं मन काही भरत नाही. जन्मजात लाभलेली काव्यप्रतिभा तिला स्वस्थ बसू देत नाही.म्हणूनच मग आजी म्हणते

'ओवीनि मी गं गावी
माझ्या मनाची सरली न्हाई,
तीनशे साठ ओवी
माझ्या गोताला पुरली न्हाई...

संस्काराची शिदोरी

✍... कु. रमा मारुती कांबळे
बी. कॉम. भाग १

संस्कार....! संस्कार म्हणजे नेमके काय हो ?संस्कार म्हणजे मनापासून दिलेली शिकवण होय. संस्कार म्हणजे आयुष्यात घडून येणारे बद्दल होय पण आताच्या पिढीला संस्कार म्हणजे काय माहीतच नाही. म्हणजेच मुलांना योग्य वेळेत संस्कार केले नाहीत, त्यांना योग्य ती शिकवणही दिली नाही म्हणूनच हे दृश्य या पिढीतून दिसून येत आहे. अहो, ही दृश्ये म्हणजेच आताची तरूणपिढी आईवडिलांना न सांभाळता त्यांना वृद्धाश्रमात ठेवतात. काय चूक केली हो त्यांनी? तुम्हाला जन्म दिला, शिक्षण दिले आपल्या जीवाची पर्वा न करता अतोनात कष्ट केले. घाम गाळला.यांचे सार्थक म्हणून तुम्ही त्यांना वृद्धाश्रमात ठेवता? याची तुम्हाला खंत वाटली पाहिजे. काय वेदना होत असतील हो जन्मदात्यांना. याची थोडीतरी जाणीव काही आहे की नाही. तुमचं सुखी जीवन पाहण्यासाठी डोळ्यात पाणी आणून वाट पाहतात. अश्या जीवापाड प्रेम करणाऱ्या आईवडिलांना असहय वेदना देताय. तुमच्यावर थोडे जरी संस्कार असतील तर तुम्ही आईवडिलांना वृद्धाश्रमात न ठेवता, त्यांना आनंदाने सांभाळले पाहिजे. एवढीच अपेक्षा असते. पण तुम्ही कशाचीच पर्वा नाही करत आणि संस्कारही विसरून जात आहात.

असे हे कृत्य पाहून मला खूप वाईट ही वाटतय की, संस्काराचे बीज नाही रोवले तर घराचे घरपण हरवले जात आहे. घरात माया प्रेम. ममता. सुख देणारी माणसं हरवतील की काय? असे झाले तर पुढील पिढयांना पूर्वजाविषयी किंवा घर मायेच घरटं कस असतय हे चित्रात पाहून सांगाव लागेल. पण अस करू नका ही माझी विनंती आहे

परिवार ही अनमोल देणगी आहे. ही देणगी आपण मान-सन्मानाने सांभाळून ठेवूया.

रविवार, सोमवार, मंगळवार, बुधवार, गुरूवार, शुक्रवार, शनिवार या प्रत्येक वाराला आपण जरूर मानतो. पण एक वार अजून येतो. त्याला सर्वांनी आपल मानले तर संसारचे जीवनच बदलून जाईल. या वाराला म्हणतात परिवार या परिवारात आपल्याला सर्वकाही मिळते. परिवार सलामत तर सर्व वार सलामत. या परिवारच्या एकतेमध्ये इतकी शक्ती असते की, कोणीही कोणत्याही कामात सफल होऊ शकते.

म्हणूनच मला थोड सांगावस वाटत की......

रेषा किती विचित्र असतात ना....

मस्तकावर ओढली तर रक्तच काढतात....

जमिनिवर ओढली तर सीमा बनवतात...

आणि....

नात्यात ओढली की भिंत बनवतात

''नात'' म्हणजे काय?

सुंदर उत्तर ''समोरच्या मनाची काळजी व आपुलकीची भावना''

किती समजून घेता याच उत्तर व जाणिव म्हणजे

''नातं'' होय

आईवडील वयानं नव्हे तर काळजीन म्हातारे होतात.. कटू आहे पण सत्य आहे....

जेव्हा बाळ रडतं तेव्हा पुऱ्या बिल्डिंगला समजतं पण..... जेव्हा आई-वडिल रडतात तेव्हा शेजाऱ्यांनाही पत्ता लागत नाही. ज्यांना आई-वडील नसतात, त्यांनाच आईवडिलांची खरी किंमत कळते. सकाळी उठल्यापासून रात्री झोपेपर्यंत आई-वडील अतोनात कष्ट करतात त्यांना त्यांची किंमत कळत नाही

आपण बाबांना 'अहो बाबा' म्हणतो पण आईला मात्र 'ए आई' म्हणतो. कारण त्यांच आणि आपल नात अधिकच जवळच असत होय ठेच लागली कळ आली. की आपल्या तोंडून उद्‌गार येतात 'आई गं' आणि मोठ काहीतरी संकट आल

की 'बापरे' म्हणतो कारण लहान-लहान गोष्टी आई सांभाळून घेतो, आणि मोठे संकटांना सामोरे जात असताना आपण वडिलांना हाक देतो. म्हणूनच आपल्या आयुष्यात आई-वडील खूपच महत्वाच असतात. आयुष्यात येणाऱ्या मोठया संकटांना वडील धीराने सामोरे जातात म्हणूनच आपण वडिलांनाही महत्वाचे स्थान द्यायला हवे. सर्वजण म्हणतात आईचं वेदनेशी नात असतं. पण ती वेदनेच औषध वडीलच असतात ना. अहो वडील जर नसते तर आयुष्यातील प्रत्येक गोष्टी आईने सांभाळून घेतलीस नसती. म्हणूनच आई-वडिलांना आधार दया त्यांना वाऱ्यावर सोडू नका

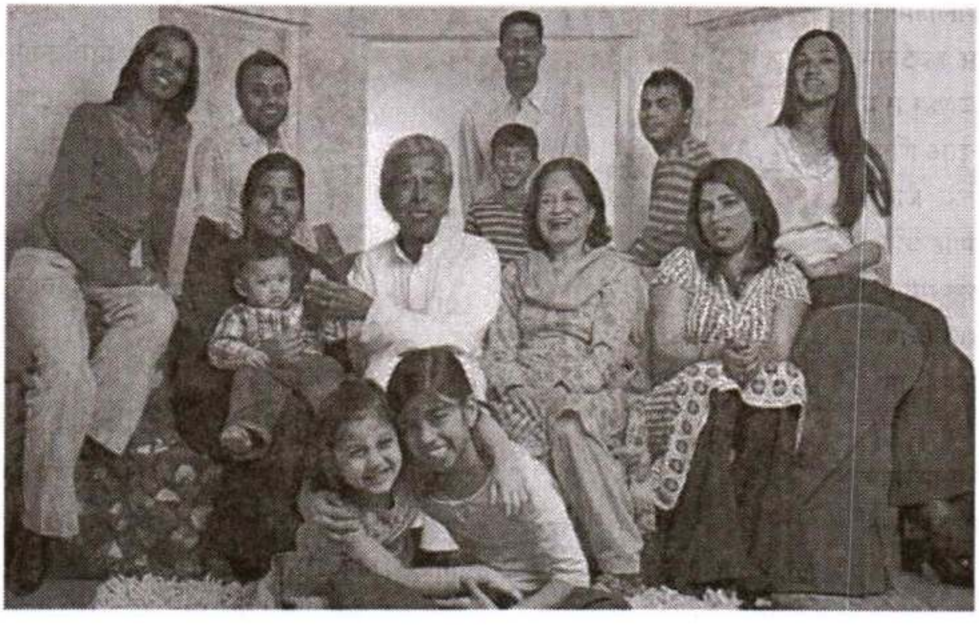

अशा या आईवडिलांच ऋण फेडणं शक्य नाही. जगातल्या या पहिल्या आणि महान गुरूंना गुरूदक्षिणाच देता येत नाही. अर्थात कोणत्याच आई-वडिलांची तशी अपेक्षाच नसते. पण आपली काही कर्तव्य नक्कीच असतात. त्यांची स्वप्न आपण मोठ व्हाव आपल भविष्य उज्ज्वल व्हावं, अस असत यासाठी आपण खूप अभ्यास करणं, परिश्रम घेणं याचाच अर्थ आई-वडिलांच ऋण मानण अस आहे. आणि हे ऋण मानण्यातच आपलं कल्याण आहे आणि आपल्या कल्याणातच तिची स्वप्नपूर्ती होत असते, म्हणूनच आपल्या आईवडिलांना त्यांच्या वृद्धावस्थेत दुःखद यातना देऊ नका

प्रत्येक दिवस अपेक्षा घेऊन येतो आणि 'अनुभव' घेऊन संपतो मातृत्वामध्ये अशी जादू आहे की जिच्या दातृत्वामुळे देवही फिके पडतात. ज्यांना आई-वडील समजले त्यांना विश्व समजले. पण दुर्देव इतकच की, कितीतरी मुलांनी आईवडिलांच्या नशिबी यमयातना कोरल्या आहेत. या जगात कोणताही अपराध पोटात घालण्याची ताकद फक्त तुमच्यात आणि आई-बाबांच्यात आहे. कारण ते कोणत्याही स्वार्था शिवाय तुमच्यावर प्रेम करतात. आपण आपल्या आईबाबांना खूप प्रेम द्या हीच खरी भक्ती.

तुकोबा म्हणतात, 'मायबाप केवळ काशी तेणे न जावे तिर्थाशी' यासोबतच मला बाबांविषयी बोलावसे वाटते, आजच्या तरूणपिढयामध्ये बाबांच्याकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन बदलत आहे यामध्येही मुलांच्यावरील संस्कार कमी पडताहेत असे मला वाटते.

लहान असल्यापासून आई-मुलांना सांगते इथे जाऊ नका बाबा मारतील. तिथे जाऊ नका बाबा मारतील झाडावर चढू नको बाबा मारतील. नदीवर जाऊ नको बाबा मारतील. हे करू नको नाही तर बाबा मारतील. ते करू नको नाहीतर बाबा मारतील. हे करू नको नाहीतर बाबा मारेल मुले सुद्धा बाबांना घाबरतात बाबांच्या भितीने शाळेत जातात बाबांनी मारू नयेत म्हणून अभ्यास करतात. बाबांच्या दशहतीखाली शिकत राहतात. हळूहळू मूले बाबांच्याकडे दुर्लक्ष करून आईवरच प्रेम करू लागतात. मनातून बाबा काढून टाकतात आणि आईच्या चरणावर आपले मस्तक अर्पण करतात बाबापासून चार हात लांब राहतात आणि मुले आईचीच गाणी गातात. मुलं आईवरच प्रेम करतात कोणतीच मुल बाबाला दूधावरची साय

म्हणत नाहीत. लंगडयाचा पाय म्हणत नाहीत. वासराची गाय म्हणत नाहीत.

बाबांच्यासाठी मुलाकडे शब्दच नसतात. मुलाच्या पायाला ठेच लागली तरी मुले बापरे म्हणत नाहीत आणि आई घरात असली की घर भरल्यासारख वाटत आणि बाबा घरी असले की स्मशान शांतता. मुलं शपथ आईचीच घेतात बाबा शपर्थाच्याही लायकीचा नसतो का? बाबा असतात निव्वळ मुलाच्या नावाच्या आणि आडनावाच्या मध्ये फक्त नावापुरता.

मुलं विठोबाला माऊली म्हणतात धरणीलाही माय म्हणतात. अन देशाला माता म्हणतात बाबा मात्र धरणीतून देशातून आणि मुलांच्या मनातून केव्हाच झालेले असतात हद्दपार..... कठोर. काळीज नसलेले बाबा असतात. मुलांच्या स्वप्नात येणारा बागुजबुवा म्हणजे बाबा होय. म्हणजेच फक्त पैसे कमावण्याचे यंत्रच म्हणजे बाबा. एवढ काम केले की त्यांच कर्तृत्व संपल. आणि अस असूनही बाबा मेल्यानंतर मुलांच्या छातीत धडकी का भरते, ओघळतो मुलांच्या डोळ्यातून पाऊस असे का वाटते. मुलांच्या पायाखालची जमीन सरकल्यासारखी का वाटते, मुलांना बेसहारा झालोय म्हणूनच मग का हंबरतात मुलं बाबा मेल्यानंतर. का घाबारतात मुलं ? कथा, कवितेत कधीही नसलेला बाबा प्रत्यक्ष जेव्हा नसतात तेव्हा अस का वाटत मुलांना ?

'डोळे उघडे ठेवून जी प्रेम करते तीला मैत्री म्हणतात
डोळे भरून जी प्रेम करते तीला प्रेयसी म्हणतात
डोळे मिटेपर्यंत जी प्रेम करते तिला आई म्हणतात
आणि.....
मनात प्रेम ठेवून जे प्रेम करतात त्यांना बाबा म्हणतात'

आई मनावरचा संस्कार असते
बाबा ते घडविणारे असतात.
आई आयुष्याची वाट असते.
बाबा त्या वाटेवर चालणारे असतात

जिद्द ही आई असते
मनातले विश्वास म्हणजे बाबा असतात
आई हे जग असते
बाबा जणू सारे विश्वच असतात

मुलं आईवडिलांच्या सोबत कसे वागतात हे सांगावेसे वाटते. आईवडिलांच्या एकूलता एक मुलगा बाहेरगावी कामानिमित्त जातो आणि तिथेच स्थायिक होतो. शहराच्या वैभवात सारं विसरून जातो. अशाप्रकारे दिवसामागून दिवस निघून जातात काळजी करणाऱ्या आईच निधन होते त्याचक्षणी त्या मुलाला सांगतात की तुझी आई मरण पावली. तेव्हा तो मुलगा म्हणतो, मी येऊ शकत नाही. अंत्यसंस्कार तुम्हीच करा यावरून असे वाटते की, मुलावर कुठेतरी संस्कार कमी पडलेत. खरच जर अशी पिढी निर्माण झाली तर अनर्थ झाल्याशिवाय राहणार नाही. म्हणूनच योग्य ते संस्कार योग्य वेळी करायला हवेत आपल्या मुलावर संस्कार कसे करावे हे एका गोष्टीवरून सांगते.

एक मध्यमवर्गीय गृहस्थ आणि ७-८ वर्षाचा मुलगा भर दुपारी चालले होते वाटेत त्यांना एक मोठ शेत लागत शेतात एक शेतकरी शेत नांगरत होता जवळच एका झाडाखाली त्याच जुजबी सामान पडलेल होत आणि झाडाच्या फांदीवर त्याने आपला सदरा लटकवलेला होता. तो सदरा पाहताच मुलाच्या मनात काहीतरी सुरू झालं आणि त्याचे डोळे चमकू लागले तो म्हणाला बाबा त्या सदऱ्यामध्ये मी आता २-२ दगड ठेवतो. जेव्हा तो शेतकरी सदरा घालेल आणि खिशात हात घालून दगड पाहिल तेव्हा खूपच मज्जा येईल.

बाबा म्हणाले हो पण मी एक बदल सूचवितो बघ त्या दगडाच्या ऐवजी २-२ चांदीचे रूपये ठेवुया मुलगा म्हणाला.छे दगडांनाच जास्त मज्जा येईल रूपयांपेक्षा पण बाबा म्हणले पहा तर. तुला जास्तच मज्जा येईल. मुलगा थोड्या नाराजीन तयार झाला आणि टाचा उंचावून त्या फांदीला लटकवलेल्या सदऱ्याच्या दोन्ही खिशात२-२ चांदीचे रूपए ठेवले. त्याला वाटत होत मजा तर येणार नाही. उलट रूपये जाणार

ते एका झाडामागे लपून शेतकऱ्याकडे पाहू लागले.सूर्य डोक्यावर आला. शेतकऱ्यांना नांगरणी थांबवून बैल सोडले आणि

एका झाडाखाली बांधले चारा टाकला आणि स्वत:शीच पुटपुटत बांधावर बसला आता त्याच बोलण दोघांनाही ऐकू येऊ लागल. 'कालच्यान अन्नाचा कण कोणाच्या पोटात गेला नाय घरात शिजवाय कायबी नाय. कारभारनी पण उपशीच लेकराला दूध पण नाई. कस होणार ? काय बी समजना मग हताश होऊन उठला. मडकयातील पाणी प्यायला आणि फांदीवरचा सदरा काढून अंगात घातला म्हणून पाहतोय तर चांदीचे २ रूपये, दुसऱ्या खिशात हात घातला तर त्यामध्येही २ रूपये.

त्याच्या चेहऱ्यावर जी उदासीनता होती ती नाहीशी झाली. त्याचा चेहरा उजळला आणि पुन्हा बोलू लागला ''आता या पैशान मी धान्य आणीन आणि कारभारणीकड देईन. मग ती रांधून पोटभर जेवेल. आणि लेकराला दूध पाजेल. लेकरू मग खूश होईल आणि माझ बी पोट भरल. 'कोणाच्या रूपान तू माझ्यासाठी तरास घेतलास ज्येन हये काम केले तेला खूप आयूष दे तो धर्माचा अवतार होऊ दे देवा ही तुझी दया.... मी भरभरून पावलो.' हे सार बोलणं ऐकून तो लहान मुलगा रडू लागला. आपल्याला काय होतय ते त्यास कळत नव्हत तो बाबांना म्हणला. बाबा मला काय होतय हे मला काहीच कळत नाही. असं वाटतय की, माझ्या शरीराला लक्ष-लक्ष डोळे फुटले आहेत आणि त्या साऱ्या डोळयांनी मी रडतो आहे. पण तरीही माझ्या अंगातून सुखाचा समाधानाच्या व आनंदाच्या लहरी उठत आहेत.

बाबा म्हणाले

'बाळा माणूसकीचा एक धडा तू आज शिकलास त्या गरिबाचे शब्द तू ऐकलेस ना? त्याचा आशिर्वाद देवाघरून आला आहे. तो खरा होणार'

अशी शिकवण हवी.असा गुरू हवा. असे संस्कार हवे की, ते कायमच मनावर बिंबविला जाईल. ग्रंथविक्रेता आणि ग्राहक यांचा संवाद माझ्या कानावर पडला. मी अस्वस्थ होऊन गेले. आणि अंतर्मुख झाले.

वाचाल तर वाचाल, ग्रंथ हेच गुरू हे पूर्वजांनी सांगितलेले विसरून जात आहे काळ बदलला की जीवनही बदलते. दूरदर्शन, संगणक, इंटरनेट अशा अनेक अधुनिक व अत्याधुनिक सुविधेमुळे वाचन न कळत ग्रंथाची उपेक्षा करू लागला म्हणूनच ग्रंथालयातील वाचकांची संख्या कमी होत आहे. ग्रंथविक्रीही घटत गेली आहे. या सर्व बदलत्या परिस्थितीमुळे ग्रंथ व्यवहार अडचणीत येत आहे.

दूरदर्शन वाहिन्या, संगणक, इंटरनेट हया सर्वांचे महत्त्व मान्य करून आपल्याला ग्रंथ हेच गुरू हे आजच्या तरूण पिढीवर बिंबवले पाहिजेत. सर्व वयोगटातील मुलांना ग्रंथाचे महत्त्व सांगून ग्रंथाच्या वाचनाकडे, वळवले पाहिजेत.

भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबडेकर यांचे ग्रंथप्रेम सर्वज्ञात आहे. अश्या अनेक महापुरूषांची जडण-जडण ग्रंथामुळेच झाली आहे आजच्या तरूणपिढीच्या लक्ष्यात आणून दिले पहिजेत ग्रंथ हे सार्वजनिक व वैयक्तिक ग्रंथालयची शोभा वाढवण्यासाठी नसतात. तर मनाची व मेंदूची मशागत करण्यासाठी असतात. हे सर्वांनी ध्यानात घेतले पाहिजेत. ग्रंथ वाचणे तर दूरच पण आपण, ग्रंथप्रदर्शन ग्रंथदिंडी, ग्रंथमहोत्सव, ग्रंथालये, ग्रंथविक्रीची दुकाने अशा ठिकाणी जरी आपण फेरफटाका मारला.तरी आपण ज्ञानसमृद्ध होतो. म्हणूनच ज्ञान हे मानवाचा तिसरा डोळा आहे.

विश्वरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

✍... पूजा शशिकांत तराळे
बी.एस्सी. भाग १

पूर्ण नाव - भीमराव रामजी आंबेडकर

जन्म - १४ एप्रिल १८९१

महानिर्वाण - ६ डिसेंबर १९५६

शिक्षण - B.A., M.A., M.Sc., D.Sc., Ph.D., L.L.B., D.Litt., Barrister at Law.

संबोधलेली नावे - विश्वरत्न, भारतरत्न, परमपूज्य, महामानव, युगपुरुष, विद्वान, जातिवंत, कायदेपंडित, दलितांचा राजा, दीनदुबळ्यांचा राजा

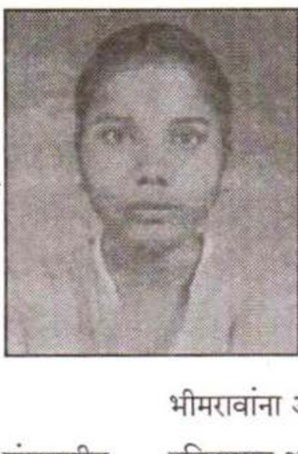

डॉ. आंबेडकरांची ग्रंथसंपदा :

थॉटस ऑन पाकिस्तान -१९४०

काँग्रेस आणि गांधीनी अस्पृशाप्रती काय केले ?- १९४५

शूद्र पूर्वी कोण होते ?- १९४०

दि अनटचेबल्स -१९४८

भारतीय राज्य घटना

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जीवनातील संस्मरणीय स्थळ म्हणजे आंबवडे. हे गाव रत्नागिरी जिल्ह्यातील मंडणगड तालुक्यात आहे. या गावातच भीमरावाचे 'आंबेडकर' हे नाव झाले. म्हणून या गावाला त्यांच्या जीवनात अतिशय महत्त्वाचे स्थान आहे ती घटना अशी आहे की, भीमरावांचे नाव सातारा येथील सरकारी माध्यमिक शाळा सातारा हायस्कूल (आताचे प्रतापसिंह हायस्कूल) या शाळेत सुभेदारांनी नोंदवले. या शाळेत आंबेडकर नावाचे शिक्षक होते. त्यांचे बालभीमवर अलोट प्रेम होते. त्या शिक्षकाचे जीवनच न्यारे होते. त्यांनी बालभीमावर अतिशय प्रेमाचा वर्षाव केला. ते बालभीमासाठी भाजी-भाकरी देत, त्यांच्यावर निरातिशय प्रेम करीत.

भीमाचे नाव शाळेच्य दप्तरात 'आंबावडेकर' आहे. ते आडनिडे असल्यामुळे योग्य नाही असे आंबेडकर गुरुजींना वाटल, म्हणून त्यांनी आपले 'आंबेडकर' हे सुटसुटीत आडनाव लावावे, असे भीमाला सांगितले. लगेच गुरुजींनी शाळेच्या दप्तरात अशी नोंदही करुन टाकली. आंबेडकर गुरुजींनी डॉ. भीमराव आंबेडकर यांच्या रुपाने आपले आडनाव अजरामर करुन टाकले.

आंबेडकर गुरुजींना आपल्या लाडक्या शिष्याचा म्हातारपणीही विसर पडला नाही. गोलमेज परिषदेसाठी जाताना आंबेडकर गुरुजींनी डॉ. आंबेडकरांना अभिनंदनपर पत्र दिले होते. तो एक अमोल ठेवा म्हणून डॉ. आंबेडकरांनी जपून ठेवला होता. हेच आंबेडकर गुरुजी कीर्तिमान झालेल्या डॉ. आंबेडकरांना मुंबईच्या दामोदर सभागृहात भेटावयास आले असता डॉ. आंबेडकरांनी आपल्या गुरुजींचा यथोचित सन्मान केला आणि गहिवरुन यांना नम्रतापूर्वक प्रणाम केला. हेच आंबावडे गाव आहे, ज्या गावी भीमरावांना आंबेडकर हे आडनाव प्राप्त झाले. त्यामुळे हे स्थळ इतिहासात अजरामर झाले आहे. तसेच भारतरत्न डॉ. आंबेडकर हे जगातील एक श्रेष्ठ संविधानतज्ज्ञ होते. त्यांनी जगातील अनेक देशांच्या संविधानांचा अभ्यास केला होता. त्यांचा कायदा आणि सखोल अभ्यास होता. अप्रतिम आणि अद्वितीय असे भारतीय संविधान लिहिल्याबद्दल अमेरिकेच्या कोलंबिया विद्यापीठाने त्यांना मानद पदवी देऊन त्यांचा उचित गौरव केला, म्हणूनच रोज कोणीही भारतरत्न झाले तर, त्यांची तुलना डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना संबोधले जाते परंतु यापलीकडे जाऊन असे म्हणता येईल की. मनुष्य हा केंद्रबिंदू धरून त्याला न्याय मिळण्यासाठी त्यांनी जो अभूतपूर्व संग्रम उभा केला, त्याला जगाच्या इतिहासात तोड नाही. या अन्यायाविरूध्द झगडण्यासाठी त्यांनी आपली उभी हयात वेचली या त्यांच्या कार्यामागे एक

तात्विक अधिष्ठान होते या थोर महापुरूषाच्या आठवणी त्यांच्या स्वभावाच्या अष्टपैलूंवर प्रकाश टाकतात. विसाव्या शतकातील एक महान क्रांतिकारक नेते आणि तत्ववेते भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे महापरिनिर्माण होऊन अर्धेशतक लोटले, परंतु त्यांच्या विचाराचे महत्व दिवसागणिक वाटत आहे.

स्त्रियांचे कैवारी- स्त्रियांचे उध्दारक भारतात पुष्काळ झाले. परंतु कैवारी मात्र एकच झाला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर माता रमाईंना पाठवलेल्या एका पत्रात त्यांनी स्त्रियांच्या प्रगती व मुक्तीसाठी संघर्ष करणारा मी योध्दा आहे, असे म्हटले आहे. ते सर्वार्थाने सत्य आहे. दोन्ही हाती शस्त्र घेऊन, महिलांच्या हक्कांसाठी संघर्ष करणारा असा योध्दा पुन्हा होणे नाही कायदयाचे शस्त्र एका हाती तर चळवळीचे शस्त्र दुसऱ्या हाती सर्व भारतीय महिलांनी मानले पाहिजे.आपल्या ६५वर्षाच्या उण्यापुऱ्या आयुष्यात लढणाऱ्या योध्दयाने राजकीय, सामजिक आर्थिक व धार्मिक अशी चारही शस्त्रे, पादाक्रांत केली परंतु या पराक्रमाला जोड होती करूणेची, महिला आणि शुद्रादी प्रजेवर पराकोटीच्या जातीय व्यवस्थेने केलेल्या अन्याय अत्याचाराचा राग व त्या पिळवणुकीला बळी पडलेल्यांविषयी करूणा, यातून बाबासाहेबांनी या देशात सामाजिक क्रांती होय.सर्व प्रकारच्या विषमतेपैकी एक म्हणेज स्त्री-पुरूष विषमता. त्यामुळे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्त्रियांवर होणारे अन्याय दूर करण्यासाठी वापरलेले महत्त्वाचे अस्त्र म्हणजे कायदा. स्वत:चे पांडित्य त्यांनी स्त्रियांना अधिकार मिळवण्यासाठी (हिंदू कोडबिल) पणाला लावले. स्त्री-पुरूष समानता प्रस्थापित करण्यासाठी जुन्या कायदयाची संहिता बदलली पाहिजे व स्त्री केंद्री बनवली पाहिजे, हा त्यामागील हेतू होता. म्हणून सर्व स्त्रियांनी त्यांना संबोधले की,

'जाळले गेलो तरी सोडले नाही तुला
कापले गेलो तरी तोडले नाही तुला
ही तुला उध्वस्त झालेल्या घराची वंदना'

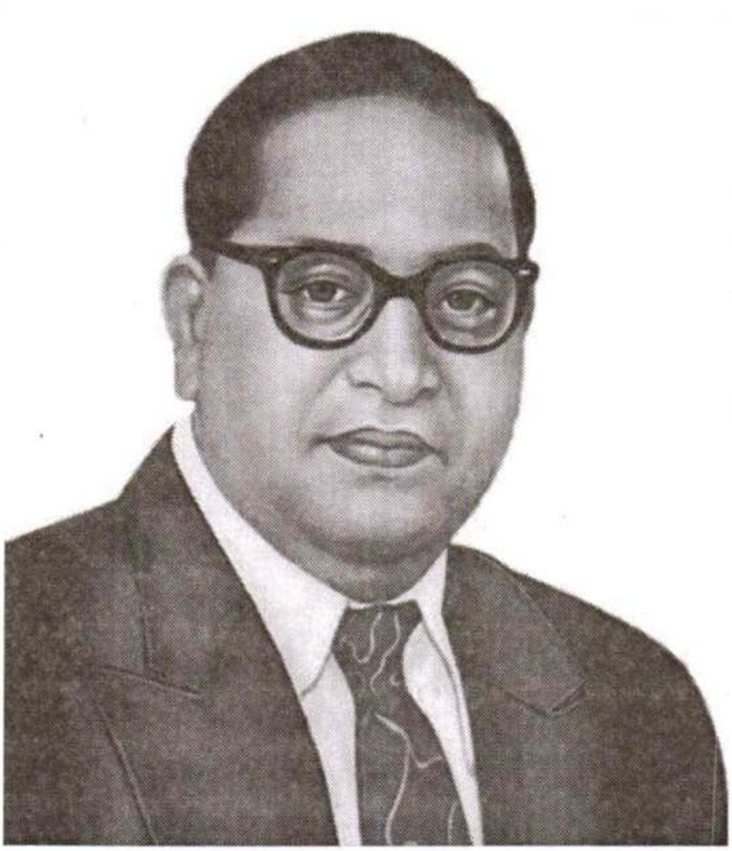

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी महाड संग्राम परिषदेत महिलांना उद्देशून जो उपदेश केला तो अतिशय सोपा, साधा परंतु सारगर्भ होता. एक महापंडित आणि विद्वान सोपे बोलू शकत नाही, हा समज बाबासाहेबांनी खोटा ठरविला. येथे भगवान बुध्दाच्या संदर्भात वापरण्यात आलेला शब्द म्हणजे उपायकौशल्य! भगवान बुध्दांच्या जवळ अनेक स्तरांमधून लोक येत असत. सर्वांची समजण्याची पातळी एकसारखी नसते, हे जाणून तथागत वेगवेगळया समुहांसाठी वेगवेगळे उपाय योजत आणि उपदेश करीत. संविधानसभेत भल्याभल्यांना निरूत्तर करणारे बाबासाहेब साध्याभोळया गरीब कष्टकरी भगिनींसाठी मात्र छोटी छोटी सोपी वाक्ये योजतात, तेव्हा बुध्दांच्या उपायकौशल्याची आठवण येते. मला वाटते जगातले हे सर्वात सोपे भाषण असावे. बाबासाहेब म्हणाले, 'तुम्ही स्वत:स अस्पृश्य मानू नका. घरी स्वच्छता ठेवा. स्पृश्य हिंदू नेसतात त्या पध्दतीने नेसा.फाटके का लुगडे असेना, ते स्वच्छ पाहिजे. भाराभर गळसऱ्या व हातात कोपरभर चांदीच्या गोट-पाटल्या ही तुम्हास ओळखण्याची खूण आहे. दागिना घायायचा तर सोन्याचा घाला. कोणतीही अमंगल गोष्टी होऊ देऊ

नका. मेलेल्या जनावरांचे मांस खाणे बंद करा दारूबाज नवऱ्यांना, भावांना अगर मुलांना जेवायला घालू नका. मुलींना शिक्षण दया. ज्ञान व विदया या गोष्टी स्त्रियांनाही आवश्यक आहेत.'

शिक्षण हे वाघिणीचे दूध आहे!
ते पिल्याने माणूस गुरगुरतो!

हे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी सांगितले. परंतु हे वाघिणीचे दूध मिळवणे हे अस्पृश्यासाठी अशक्य होते हेही सर्वश्रुत आहे. अस्पृश्यांना शिक्षण घेण्याचा अधिकार हिरावण्यात आला होता. महात्मा फुले यांनी १८४८ ला अस्पृश्यासाठी शिक्षणाचे दरवाजे उघडले. त्यांनी सावित्रीबाईंना पहिली शिक्षिका केले. शिक्षणातूनच सर्वांगीण परिवर्तन होऊ शकते यावर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा ठाम विश्वास होता. समाजाचा विकास करायचा असेल तर शिक्षणापेक्षा दुसरे मोठे साधन आहे यावर त्यांची गाठ श्रध्दा होती. स्वातंत्र्य, समता, बंधुत्व, न्याय या मूल्यांवर आधारित समाज घडविणयासाठी शैक्षणिक क्रांतीची आवश्यकता असल्याची जाणीवही त्यांना होती उपासमारीने शरीराचे पोषण कमी झाल्यास माणूस हीनबल होऊन अल्पायूषी होतो, तसेच शिक्षणाच्या अभावी तो निर्बुध्द राहिल्यास जिवंतपणीच दुसऱ्याचा गुलाम होतो. असे गुलामीचे कारण डॉ. आंबेडकर यांनी सांगितले आहे. शिक्षणाच्या अभावाने माणसाच्या आयुष्यात गुलामी प्रवेश करते म्हणून स्वाभिमानाने, स्वावलंबनाने जीवन जगण्यासाठी शिक्षणाचे अत्यंत महत्त्व आहे.

शिक्षण म्हणजे व्यक्तीचा मानसिक व बौध्दिक विकास करून आणणारे सामाजिक गुलामगिरी नष्ट करण्याचे, आर्थिक विकास साधण्याचे व राजकीय स्वातंत्र्य मिळविण्याचे शास्त्र आहे. व्यक्तीच्या वैयक्तिक जीवनात परिवर्तन घडविण्यासाठी विदयेची चोवीस तास साधना करावी लागेल, कारण विदया ही एखादया महासागरासारखी आहे. विदयेची ही साधना यशस्वी झाली तर माणूस जगाच्या पाठीवर आपली कीर्ती पसरवू शकतो.

'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मला
धगधगती मशाल दिलेली आहे
तिने मी सारा आसमंत उजळून टाकणार आहे.
माझे भविष्य मी स्वत: घडविणार आहे!!!'

असे प्रत्येक नवयुवकांच्या तोंडी आले पाहिजे.

आकाशातील न उडणाऱ्या पक्षाला,
गरूडाचे सामथ्ये देणाऱ्या,
महामानवाला कोटी-कोटी प्रणाम !

आजचा विद्यार्थी आणि कालचं शिक्षण

✍..... सौरभ पाटील
(बी.एस्सी.भाग-१)

आजच युग स्पर्धेचे आहे. आपलं आयुष्य एक शर्यत आहे. या शर्यतीत जो थांबतो तो मागं पडत नाही तर कायमचा थांबतो. प्रत्येक जण जीव तोडून धावत आहे. ज्याची धावण्याची क्षमता जास्त तो यशाच्या सर्वोच्च शिखरावर आपला ठसा उमटवत आहे.हे झालं जगाचं. पण आपलं काय ? असलो तरी आता आपण कुणासोबत धावत आहोत का ? अजून आपल्याला कितपत धावायचे आहे ? आपण ते यशाचं सर्वोच्च शिखर कधी गाठणार ? ते गाठण्यासाठी आपल्यात अजून काय बदल करावे लागतील ? या सगळ्या प्रश्नांचा विचार तुम्ही कधी केलात ? तुमचं बरोबर आहे म्हणा, आम्हाला असे प्रश्न कधी पडलेच नाहीत तर आम्ही तरी कसाला विचार करणार म्हणा.तुम्हाला माहीत आहे. अपडेट म्हणजे काय? हो तेच ते. एखादी जुनी गोष्ट नवीन करण म्हणजेच बदलणे. मोबाईलमध्ये एखादं सॉफ्टवेअर जुनं झालं असेल, तर ते आपण अपडेट करतो. कारण अपडेट केल्यानंतर आपल्याला त्याची नवनवीन फिचर्स मिळतात.

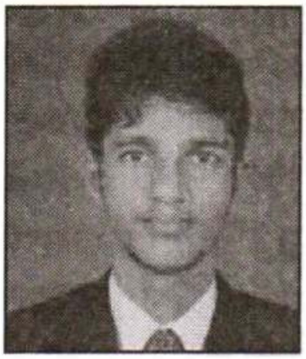

आपण पण मोबाईल आहोत ना ? इडके तिकडे नुसतं वळवळत असतो. कोणी कॉल केला तर तोंड फिरवतो. कोणी रागवलं तर व्हायब्रेट होतो. आईबाबा काहीतरी बोलले की सायलेंस होतो. मित्रांनो हाक मारली तर कधी कधी आपला फोन फ्लाईट मोडवर टाकतो. मैत्रीनींने साधा मिस कॉल जरी दिला तर आपला बॅलन्स अनलिमिटेड होतो. चार्जींग संपलं तर पोटभर ठोसतो आणि रात्री स्विच ऑफ होतो. आपण त्या मोबाईलला अपडेट करतो. मग स्वतःला अपडेट कधी करायचं ? आपल्याला त्याची खूप गरज आहे. कारण जी गोष्ट आपण करत नाही तीच गोष्ट या जगात भरपूर लोक करत असतात आणि आपल्याला मागे पाडतात. आपण मात्र आपलं निम्मं आयुष्य फोन चार्जींग करण्यात घालवतो. सगळ्यात आधी आपण एक विद्यार्थी आहोत आणि कायम एक विद्यार्थीच रहाणार. कारण जो सतत काहींना काही शिकत असतो तो विद्यार्थी असतो, आणि आपण जन्माला आल्यानंतर श्वास घ्यायला आणि मरणानंतर तोच श्वास द्यायला शिकतो.

एका विद्यार्थ्यांच्या दृष्टीने पाहता आपल्याला अपडेट करावं लागेल ते आपल्या शिक्षणपद्धतीमध्ये. कारण आपल्या शिक्षणाचं व्हर्जन खूप जुनं आहे. १ ली ते ४ थी पर्यंतच शिक्षण ठीक आहे. एबीसीडी, १२३४, वर्णाक्षरे ठीक आहे. ५ वी ते १० वी पर्यंतच्या शिक्षणामध्ये आपण समाजाविषयच्या बऱ्याच काही गोष्टी शिकतो. ११ वी व १२ वी आपल्या आवडीच्या क्षेत्रात प्रवेश घेऊन आपल्या करिअरचा पाया रोवतो. फक्त इथंपर्यंतच एखादया विद्यार्थ्यांमध्ये असलेल्या गुणाचा आणि कौशल्यांना प्रोत्साहन भेटते. येथून सुरु होतो तो शिक्षणाचा बाजार. आता माझं पदवीचं एक वर्ष सरलं. त्यामुळे एका वर्षात खूपच चांगले अनुभव आलेत. प्रत्येकजण आपआपल्या ध्येयानुसार वेगवेगळ्या पदव्या पूर्ण करण्यासाठी कॉलेजला जातो... कोणी अभियंता होण्यासाठी तर कोणी डॉक्टर होण्यासाठी कोणी एखादा मोठा अधिकारी होण्यासाठी, तर कोणी छोटासा सैनिक होण्यासाठी जातो. आपण कोणीतरी बनणार हे स्वप्न उराशी बाळगून प्रत्येकजण या शर्यतीत उतरतो आणि समोर येतं एक वेगळं सत्य ! या शर्यतीत आपल्याला तुफान वेगाने पळायचे असते. प्रत्येक ठिकणी पैसा ! भाग घ्यायचं आहे पैसा! जिंकायचं आहे पैसा ! कुणाला माग टाकायचं आहे पैसा ! सारा पैशाचा खेळ ! आता सगळं सोपं झालं आहे पैशामुळं ! ही तीनं वर्षाची पदवी सुद्धा बाजारात विकत भेटत आहे या पैशामुळं !

आपल्याला देशाची खास करुन महाराष्ट्राची शिक्षणपद्धती खूप जुनी आहे, तेथे शिक्षणापेक्षा संस्काराला महत्त्व दिलं जातं असं म्हणतात. एखाद्या कॉलेजमध्ये खूप तज्ज्ञ शिक्षक असतात डॉक्टरेट केलेले. त्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणात काही कमी होत नाही. पुस्तकात जे आहे ते विद्यार्थ्यांना शिकवायचं, समजून सांगायचं आणि विद्यार्थ्यांनी आहे तसाच रट्टा परीक्षेमध्ये मारायचा. मग त्या एका विद्यार्थ्यांच्या शौर्यामुळे त्या कॉलेजला 'चांगलं कॉलेज' नावाचं सुवर्णपदक मिळायचे. ही अशी सगळ्याच कॉलेजांची परिस्थिती आहे. जो जीता वही सिकंदर या डायलॉगची सवयच आपल्याला झाली आहे. खूप छान ! तिघांना तीन पदक मिळाली. वा ! पण कॉलेजमध्ये तिघेच नसतात. हे तिघे सोडून बाकीपण असतात ना ? त्याचं काय ? त्याचा विचार कोणी करायचा ? कोण आहेत हे बाकीचे सारे ? ते का आले नाहीत पहिले ? याचं उत्तर कुणालाच माहीत नसतं. आपले तीन पहिले आलेत ना मग बाकीचे गेले हवेत. याच कारण काय ? कोण समजून घेणार त्या बाकीच्या विद्यार्थ्यांना ?

मला मान्य आहे. आम्ही सर्व आता मोठे झालो आहेत. चांगल आणि वाईट काय यातला फरक समजून घेत आहोत. तरीपण प्रत्येकाची परिस्थिती नसते. काहीवर तरी साऱ्या कुटुंबाची जबाबदारी असते. याबाबत कोणी विचार करायचा. घरच्यांच्या आग्रहापोटी काहीजण शिक्षण घेतात. काही आपली परिस्थिती नसते, म्हणून घेतात. काही तर आपला जवळचा शिकत आहे म्हणून शिकतात. या सगळ्यात गळा चिरला जातो, तो त्या विद्यार्थ्यांच्या आवडीचा. त्यांच्यामध्ये असलेल्या त्या गुणाचा. त्याच्यामध्ये असलेल्या त्या क्षमतेचा... त्याने ठरवलेल्या त्या ध्येयाचा. याला जबाबदार कोण ? आम्ही की तुम्ही, की आपलं कॉलेज ? का आपली शिक्षणपद्धत ? मुलगा सांगतोय कॉलेजला जातोय म्हणून. पण कॉलेजच्या हजेरीपटावर गैरहजर लिहून लिहून पेनातील शाई पण कंटाळते. एखादा विद्यार्थी कॉलेजला येण्यासाठी घराबाहेर पडतो तेव्हा त्याची जबाबदारी ही संबंधित शिक्षकांवर आणि त्या कॉलेजवर असते. तरी सुद्धा जैसे थे. तुम्हाला काय वाटत ? विद्यार्थी कॉलेजला का येत नसतील. मी पण विद्यार्थीच असल्याने याचं उत्तर मी देऊ शकतो. त्याचं हे न येण्याच कारण त्याचा आळस मुळीच नाही आहे. खरं तर त्यांना शिक्षणाचा नाही शिकायचा कंटाळा आलाय. कारण त्यांनी काहीच दिवसात खूप काही अनुभवलेल असतंय. रोज तेच तेच बोअरींग लेक्चर्स, लिखाण करुन त्याची शिक्षणावरी भूकच कमी होतेय. जे शिक्षण त्यांना पाहिजेत अस कदाचित त्यांना नाहीच भेटत आहे. म्हणून म्हणावं वाटतं.

'सगळ्याच प्राध्यापकांना कुठे आम्ही खडूस म्हणतो
सगळेच लेक्चर कुठे आम्ही बंक करतो...
अहो ज्ञानाची भूक जिथे मिटते आमची
त्या पंक्तीच आम्ही आवर्जून हजर असतो.'

कदाचित ती भूक आता हरवत चालली आहे. याचं कारण फक्त एक शिक्षण नाही. त्या सोबत साथ आहे मोबाईलची. सगळीकडे व्हाटसअप, फेसबुक, इन्स्टाग्राम इ. आणि समथिंग... समथिंग... या सारखी जंत धरल्यामुळे विद्यार्थ्यांची ज्ञानाची भूक हरवत चालली आहे. दुसरी गोष्ट म्हणजे सगळ्यात सक्तीचा आणि विद्यार्थ्यांच्या नावडता विषय लिखाण. ज्या गोष्टी विद्यार्थ्यांना आवडत नाहीत त्या शिकण्याची सक्ती का ? एकादा दुसरा ठीक आहे, पण सगळेच विद्यार्थ्यांना न आवडणारा विषय अजून शिक्षणात आहेच कसा. मी यावरच चर्चा केली असता शिक्षक बोलले. 'बाळ, आपल्याला जे प्रॅक्टीकलमध्ये होत ते वहीत उतरण्याची गरज आहे. ज्यामुळे आपल्याला ते प्रॅक्टीकल परत समजून घेता येतं.' मान्य आहे की, एक वही लिहायची. इथं तर प्रत्येक विषयाला वेगळं एक सोबत त्यांचे प्रोजेक्ट, रिपोर्ट, असायमेंट अस बरंच काही. नेमक इथं आम्ही शिकायला आलोय की, कारकून व्हायला ? भारतीय लोकांची डोकी जास्त चालू नये म्हणून इंग्रजांनी इथल्या लोकांना कारकून बनवलं. समोर येईल ते आहे तसच उतरायच. हे का उतरायचं याचा प्रश्न कधीच विचारला नाही. विद्यार्थ्यांचे निम्मं शिक्षण रट्टा मारण्यातच जातं.

विद्यार्थ्यांनी लिखाण करण गरजेचं आहे का ? होऊन जाऊ दे ना मग एकदा निवडणूक बिनविरोध निवडून येतो की नाही बघा ? यामुळे खूप कमी गोष्टीचं ज्ञान मिळतं, पण या नादात तीन गोष्टीचं खूप मोठं नुकसान होतं. पहिली गोष्ट. कागद ! जो आपल्याला लहानपणापासून बचत करायला शिकवायला जातो. दुसरी म्हणजे पैसा. जो आपल्याला लहानपणापासून साठवायला शिकवला जातो. आणि तिसरी आणि सर्वात महत्त्वाची ती म्हणजे वेळ. जो आपल्याला आयुष्याचे नियोजन करायला शिकवतो.

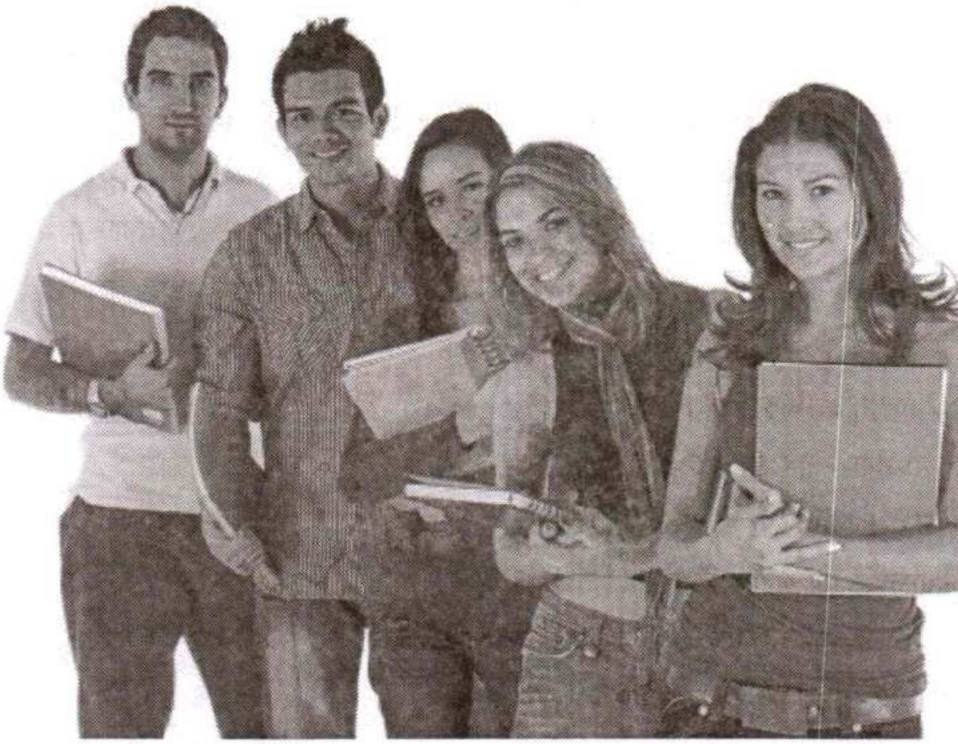

या तीन गोष्टी वाया जात आहेत असं वाटत नाही का तुम्हाला ? या तिन्ही गोष्टी लिखाणाला देणं गरजेचं आहे ? मान्य आहे, तरुणाचं रक्त आहे, सळसळत आहे. याचा उपयोग असा. खरच ही गोष्ट अपडेट केली पाहिजेत. आजचं युग डिजीटल होत चाललं आहे. शिवाय बऱ्याचशा कॉलेजमध्ये तस शिकवलं पण जातं. मग आपण मागे का ? विद्यार्थ्यांना तोच पैसा, तोच वेळ डिजीटल एज्युकेशनसाठी लावला तर नक्कीच त्याचा फरक पडेल. काही वेळा शिक्षकांनी शिकवलेलं विद्यार्थ्यांच्या डोक्यात घुसत नाही. त्यांनी सोडलेलं विमान एक तर वरनं जातं, नाही तर आदळून परत येतं. चुकुन एकादं दुसरं व्यवस्थित लँड करतं. ते पण त्या तीन विद्यार्थ्यांमधीच कोणीतरी असतं. आपण जे कानांनी ऐकतो त्यापेक्षा जास्त विश्वास डोळ्यांनी बघतो यावर असतो. डिजीटल एज्युकेशनमुळे विद्यार्थ्यांचा शिक्षणावरील विश्वास घट्ट होईल. थेरपीपेक्षा प्रॅक्टिकल शिकण्याची मजा येईल. लिखाणाची विद्यार्थ्यांना गरज भासणार नाही. याचा परिणाम विद्यार्थ्यांच्या हजेरीवर पडेल. आणि मग असं म्हणावं लागणार नाही,

'सगळेच काही कॉलेजला शिकण्यासाठी येत नाहीत सगळेच काही कॅन्टिनला चहा पिण्यास जात नाहीत राजा सोबत राणी असो वा राणी सोबत राजा. थेरीचं चालते जास्त इथं प्रॅक्टिकल तेवढे होत नाही.'

प्रॅक्टिकल सोबत आठवड्यातून किमान एक तास असा असावा ज्यामुळे विद्यार्थ्यांमधील असणारे विविण गुण बाहेर येतील. जेणेकरुन शिक्षणाला आवडीची आणि हास्याची गोडी लागेल.

स्वामी विवेकानंदांनी शिक्षणाची खूप छान व्याख्या सांगितली आहे, 'Eduation is manufacturing of development that allready in man.' म्हणजे माणसाचे उपजताचे गुण ओळखून त्याचा विकास करणे म्हणजे शिक्षण. प्रत्येक व्यक्तीमध्ये असा एक तरी गुण असतो, ज्यामुळे ती व्यक्ती समाजात आपलं एक वेगळं अस्तितत्त्व निर्माण करते. तो गुण ओळखुन जर एखाद्याला

त्याचप्रमाणे आकार दिला तर कदाचित तो भविष्यात एक सुंदर अशी मूर्ती बनेल. पण कधी विचार केलात, त्या सुदंर मूर्तीमागे एका शिल्पकाराचाच हात असतो. माहीत आहे सगळीच बोटे, सगळेच दगड सारखे नसतात. त्यांना येणाऱ्या संकटाची जाणीव नसते. तरी सुद्धा बोटं सारखी नाहीत म्हणून आम्ही हात कापायचा का ? दगड कसाही असला तरी त्या शिल्पकारामध्ये आणि त्या दगडामध्ये सुंदर असं नातं असतं. गुरु-शिष्याचं एका शिक्षकाने जरी असा एक विद्यार्थी, मूर्ती घडवली जो या जगात आपले वर्चस्व प्रस्थापित करेल. त्यावेळी त्या शिक्षकाची, त्या गुरुची विद्या कामी येईल.

आपल्याकडे आधीच कमी शास्त्रज्ञ आहेत. त्यात आपली शिक्षणपद्धत २०-२२ वर्षे मागे आहे. मग कसं होणार ? आजही विद्यार्थ्यांना चंद्र, सूर्य, ग्रह शिकवले जातात. पण हे सोडून आपलं विश्व खूप मोठं आह. हे शिकवलं जात नाही. भौतिकशास्त्रामध्ये आपल्याला थ्रीडी पर्यंतच माहीत आहे. पण आतापर्यंत ३६-डी असून त्यापैकी १०-डी पर्यंतचा शोध लागला आहे. याची आपल्याला कल्पनाच नाही आहे. आता डी म्हणजे डायमेन्शन्स, म्हणजे मिती. मला समजतं मनातलं हे आणि काय म्हटलं असणार ना ? आपण जर एका यानात बसून प्रकाशाच्या वेगाला पार करून प्रवास केला तर आपण वेळेला मागं टाकू शकतो. म्हणजेच भविष्यात जाऊ शकतो. ही गोष्ट विश्वास न ठेवण्यासारखी आहे पण जिथं विज्ञान आडवं येतं तेथून अशक्य नाही घूसू शकत.

अशा बऱ्याचशा गोष्टी ज्याची आपण कल्पना पण करू शकत नाही. अशा गोष्टी सोडून आपण मात्र अजून जमीनीवर बसलो आहोत. आपल्याला जर इतरांसोबत धावायचे असेल तर आधी स्वतःच्या शिकण्यात बदल करावा लागेल. नाहीतर यानात बसून दुसरं कोणीतरी भविष्यात जाईल आणि आपण मात्र भूतकाळाला दोष देत बसू.

मी शिक्षकांना अभिवादन करतो आणि छोटीशी विनंती पण करतो. 'सर्वांनी एक गोष्ट नक्की आवर्जुन पाहिली पाहिजेत की, आपण मुलांना काय शिकवतो. यापेक्षा मुलांना आपल्याकडून काय आणि कसं शिकायला आवडेल हे एक शिक्षक बनून न विचारता मित्र बनून विचारा. माफ करा लहान तोंडी मोठा घास घेतोय पण मला विद्यार्थी म्हणून शिक्षणात हा असा बदल घडवायचा आहे' सगळ्या नको पण काही विद्यार्थ्यांची मुलाखत घेऊन खास करून एखाद्या टपोरी मुलांची मुलाखत घेऊन आपलेपणाने त्याचा मित्र बनून ज्यावेळी त्याला विचारलं की, 'तुला आमच्याकडून काय शिकायला आवडेल.' तर कदाचित त्याचं उत्तर त्याच्या आयुष्याला वळण देईल. आतापर्यंत आपल्याला नोकर कसं व्हायचं ते शिकवलं जायचं पण आता मालक कसं व्हायचं हे त्यांना नक्की समजेल .यासाठी सगळ्यांनीच मिळून स्वतःमध्ये, शिक्षणामध्ये जर बदल घडवला तर नक्कीच आपली शर्यत जिंकेन. मग उठा आणि तो बदल करा, करण्यापेक्षा घडवून आणा आणि जीवनाच्या त्या शर्यतीत अव्वल या.

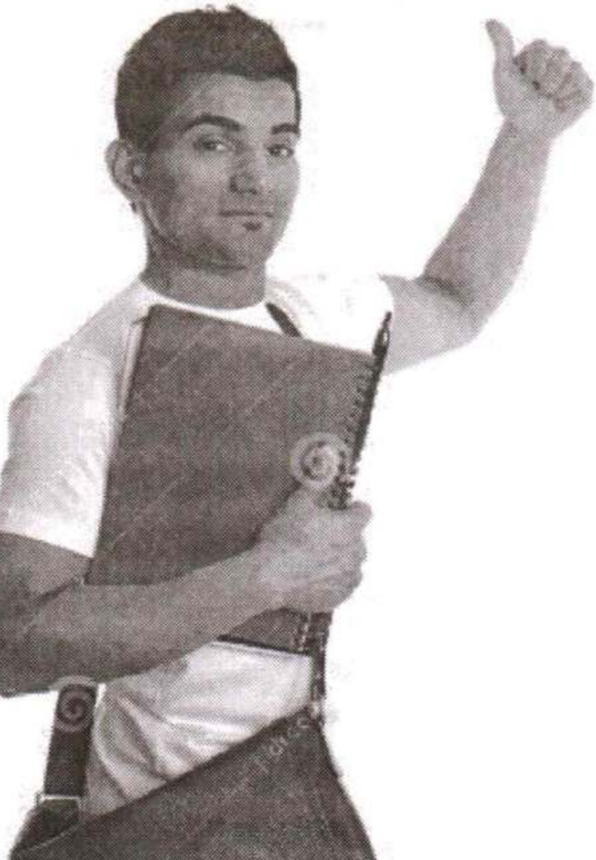

जीवन म्हणजे काय ?

जीवन म्हणजे संस्कार
जीवन म्हणजे आज उमलणारे उदया
कोमजणारे फुल आहे म्हणून या फुलांचा सुगंध जितका
लुटता येईल तितका लुटावा.
जीवन म्हणजे कमळाच्या पानावरील थेंब ती
केव्हा घरंगळून जाईल याचा नेम नाही.
जीवन म्हणजे जगणे नव्हे तर प्राणाची आहुती
देणे याला जीवन म्हणतात जीवन ही लढाई आहे.
जीवन हा यज्ञ आहे, या सर्वांचा हसत स्वीकार
करणाऱ्याला जीवनाचा अर्थ समजतो.
जीवन म्हणजे काम, क्रोध, लोभ, मोह,मद, मत्सर
यांचा विचार होय.
जीवन म्हणजे आशा निराशा यांचे मीलन होय.

✍..... **कु. सविता शामराव धनगर.**
(बी.एस्सी.भाग १)

आई

तळहाताच्या फोडप्रमाणे आई जपलस तू मला
आजही समजत नाही कोणती उपमा देऊ मी तुला.
तुझ्या पोटी जन्म घेऊनी धन्य धन्य मी झाले
सारे सुख जगातील मला तुझ्या कुशीत मिळाले.

आयुष्यात प्रत्येक वळणावर आहे फक्त तुझी साथ
शिकवलीस तू कशी करावी संकटावर मात.
आयुष्याभर पुरेल तुझ्या संस्काराची शिदोरी
पण तुझ्यावाचून आई माझी दुनियाच आहे अधुरी.

रमायचीस तू खेळतांना माझ्याशी भातुकलीचा खेळ
तुला देखील समजत नव्हतं कसा निघून गेला वेळ.
काऊ-चिऊच्या सांगून गोष्टी भरवायचीस तू घास.
तुझ्या मायेचा तो गोडवा अजूनही नाही फिरला

हातात हात पकडून तुझा चालायला मी शिकले
तुझे ऋण फेडायला सांग आई शब्द आणू कुठले
मायेचा स्पर्श होताच तुझा मिळे मनाला दिलासा
पाठीवरून फिरणारा हात तुझा वाटे मला हवा हवासा

सांभाळताना सारी जबाबदारी बनलीस तू मैत्रिण माझी
म्हणून करावी वाटते आज भरभरून स्तुती तुझी
धन्यवाद देते त्या देवाला ज्याने नेमली आई माझी
जितके जन्म घेईन पुन्हा मुलगी बनुदे मलाच तुझी....

✍..... **कु. प्राजक्ता प्रकाश दुकळे**
(बी.ए. भाग १)

आयुष्य खूप सुंदर आहे...

आयुष्य खूप सुंदर आहे,
आनंदाने जगयाला शिक
रोप लावणं खूप सोपं आहे,
पण त्या रोपाला जगवायला शिक
जन्मल्यानंतर रडणं तर नैसर्गिक आहे.
पण रडता रडता दिलखुलास हसायला शिक
स्वप्नं पाहणं खूप सोपं आहे,
पण ती स्वप्नं सत्यात उतरवायला शिक
चालताना अडखळता हा तर नियमच आहे,
पण न अडखळता धावायला शिक
संकटे तर आयुष्यात अनेक आहेत,
पण त्यांना धैर्याने तोंड दयायला शिक
जीवनात संघर्ष तर करायचाच आहे,
पण त्यातूनच तुझी ओळख बनवायला शिक
यशाचा मार्ग निश्चितच खडतर आहे,
पण त्याचा वाटेवरून जिद्दीने चालायला शिक
यश मिळाल्यानंतरचा आनंद मोठा आहे.
पण त्यात हरवून न जाता संयमाने वागायला शिक खरंच आयुष्य खूप सुंदर आहे,
फक्त अणि फक्त आनंदाने जगायाला शिक...

✍..... कु. मयुरी लहू पाटील
(बी एस्सी. भाग-१)

आई परकी झाली...

काय रं लेका
काय गुन्हा केला,
तुला जन्म दिला
हाच उपकार केला.

तळहाताच्या फोडासारखा
जपला तुला आजवरी
हाताचा पाळणा करूनी
वाढविला तुला आतापर्यंत
केली नाही कधी स्वत:ची चिंता
करायची फक्त तुझी काळजी
दोन दिवसात तू परका झालास.

यातच माझा तू घात केलास.
चार दिवसात बायको तुझी झाली
आयुष्यभराची आई मात्र परकी झाली,
करायचं व्हतं अजून खूप काही
पण तुला घाई फार झाली
बघायचं होतं नातवंडाला
गोष्टी सांगायच्या व्हत्या रामाच्या
पर तू बायकोच ऐकलंस
आणि मला परकं केलंस
मी परकी झाले अन
तू पोरका झालास
पण बायकोचा खरा नवरा झालास.

✍..... आकाश. मा. कुरळे
(बी.ए. भाग-१)

माझ्या भीमा

आमची लक्तरलेली आयुष्ये शिवलीस
तो सुईदोरा कुठे ठेवलास
गांजलेल्या जन्मांना नरकावून ओढून
पोटाशी घेतले.
ती माऊलीची माया तू कुणाजवळ ठेवलीस
सगळया मापदंडांनी चरणरज व्हावे
असा तुझा बुलंद आवाज तू कुठे ठेवलास.
अरे, मी ज्याची भक्ती करावी,शक्ती करावी
ते तुझे इमान तू कोठे ठेवलेस
आणि मला समजून घेऊ शकेल
ते तुझे सागराएवढे शहाणपण
तू कुठे ठेवलेस
ज्यांच्यावर विनम्र होऊन मी ललाट ठेवावे
ते तुझ्या चरणांचे युध्दतीर्थ तू कुठे ठेवलेस
असत्याला, ढोंगाळा लाथांनी तुडवणारे
तुझे ते कठोर निर्णयशास्त्र कुठे ठेवलेस
अरे या मनूच्या मुलांनाही माणूस होणे
भागच पडेल
अशी तुझी ती जहाल घटना
तू कुठे ठेवलीस
अरे, या बेशरम अत्याचारांना फाडताना
आम्ही विजयी होऊत,
असे विजांचे शस्त्रसाठे तू कुठे ठेवलेस,
कुठे ठेवलेस? माझ्या भीमा.

✍..... कु. पूजा शशिकांत तराळे
(बी. एस्सी. भाग १)

परक्याचे धन

पोरीची पसंती आली की
बापाच काळीज धडधडत.
चिमणी घरटं सोडणार
म्हणून आतल्या आत खूप रडतं.
हसरे खेळकर बाबा एकदम
धीर गंभीर दिसू लागतात
पोरीला पाणी मागण्यापेक्षा
स्वत:च उठून लागतात.
या घरातला चिवचिवाट आता
कायमसाठी थांबणार असतो.
म्हणून बाप लेक झोपल्यावर
तिच्याकडे पाहून रडत असतो,
अंबूच्या लिंबूच्या करत-करत
मोठी कधी झाली कळलं नाही
बाप सांगतो तिला सोडून
मला पाणीही गिळल नाही.
उठल्यापासून झोपेपर्यंत
बाबाची काळजी घेत असते.
आज ना उद्या जाणार म्हणून,
पोरगी जास्तच लाडाची असते.
पोरगी जाणार म्हटलंकी
बाप आतून तुटत जातो.
कळत नाही बैठकीतून
अचानक का उठून जातो.
इकडे-तिकडे जाऊन बाबा
गुपचूप डोळे पुसत असतात
लेकीचं कल्याण झालं म्हणून
पुन्हा बैठकीत हसत असतात.

तिचा सगळा जीवनपट
क्षणाक्षणाला आठवत राहतो.
डोळ्यात येणाऱ्या आसवांना
बाबा वापस पाठवत राहतो.
बी. पी. ची गोळी घेतली का ?
आता कोण विचारील गं ?
जास्त गोड खाऊ नका म्हणून.
कोण कशाला दाटवील गं ?
बाबा कुणाचं ऐकत नाहीत पण
पोरीला नकार देत नाहीत
तिने रागात पाहिलंकी मग
ताटात गुलाबजाम घेत नाहीत.
एका अर्थान पोरगी म्हणजे
काळजी करणारी आईच असते
पोटचा गोळा देणाऱ्याची
कहाणी फार वेगळी असते.

✍..... कु. रमा मारुती कांबळे
(बी.कॉम. भाग २)

प्रेम कुणावर करावे....

प्रेम कुणावर करावे?
जो आपल्याला आवडतो त्याच्यावर,
की ज्याला आपण आवडतो त्याच्यावर?
प्रेम कुणावर करावे?
मन वेधून घेणाऱ्या गुलाबावर,
की ज्याला जपणाऱ्या काट्यावर?
प्रेम कुणावर करावे?
जन्म घेतलेल्या मायभूमीवर,
की हिच्यासाठी प्राण अर्पण करणाऱ्या जवानांवर?
प्रेम कुणावर करावे?
सुंदर नाजूक वेलीवर,
की तिला आधार देणाऱ्या वृक्षावर?

प्रेम कुणावर करावे?
रंगीबेरंगी दिसणाऱ्या फुलपाखरावर,
की तिला उडण्या बागडण्याची चेतना देणाऱ्या वाऱ्यावर
तुम्हीच सांगा....
प्रेम कुणावर करावे?
काल परवा भेटलेल्या मुलीवर
की लहानपणापासून आपला हट्ट पुरविणाऱ्या,
आपल्याला शिक्षण देणाऱ्या, सांभाळणाऱ्या
की आयुष्यभर आपल्यावरुन जीव
ओवाळून टाकणाऱ्या,
आपल्या 'आई वडिलांवर'

✍.....संदीप हणमंत नाईक
(बी.ए. भाग १)

एक नातं असं पण

आजचा दिवस तुझा आहे
माझ्या डोक्यावरची सावली तुझ्या
मायेचं मोठं आकाश आहे
न दिसणाऱ्या डोळ्यांना वाट दाखवणाऱ्या
अंधारातला तू प्रकाश आहे
घुसमटणाऱ्या बंद खोलीत
तुझ्या नावाचा श्वास घेतला... अन्
भिंती नसलेल्या शाळेला
तुझ्यामुळे गुरु भेटला
सगळ्यांना हवी असणारी लाडकी तू
प्रेमावरची शाई आहेस
तू स्वतःला एकटं समजू नको गं कधी
कारण तू माझी एक आई आहेस

संकटावेळी घाबरलेल्या भावाला
साथ तू दिलीस
माझ्य चेहऱ्यावर हसू आणता आणता
तू तूझं हसू विसरलीस
तुझ्यामुळे माझ्या आयुष्यातील
दुःख सारी जळाली
अजून कोणी हरलं नाही या जगात
ज्यांना तुझ्यासारखी बहीण मिळाली.

अनोळखी विश्वासत साथ तुझी लाभली
सैराभैरा झालेल्या मनाला
वेसन तू लावली
नसेल नातं आपलं रक्ताचं
तरी नातं आहे आपलं ओळखिचं
ज्याची सुरुवात हृदय तूझं
आणि शेवट हृदय माझं.
तू आहेस तोपर्यंत माझी त्या देवाकडे.
कुठलीच खंत नाही.
असेल जोपर्यंत तुझ्यासारखी मैत्रीण सोबत
तोपर्यंत मैत्रिच्या नात्याला अंत नाही.

खचणाऱ्या बापाला तुझ्या खांद्याचा
आधार मिळाला अन्
चेहरा तुझा पाहून नात्यावर
येणारा दुःखाचा दानव पाय
धरून पळाला...
दुःखाच्या त्या त्याच्या जगात
आनंदाची बहर आली...
मिळाली ज्यांना तुझ्यासारखी मुलगी
धन्य त्याची कूस झाली
धन्य त्याची कूस झाली

कोड्यात पडलेल्या देवाला त्या
उत्तर त्याचं सापडलं अन्
नात्याच्या त्या नाजूक वेलीला
आधार देण्यासाठी तुला
धरतीवर पाठबल
तू कुणाची आई तर
कुणाची मैत्रीण
कुणाची मुलगी तर
कुणाची बहीण आहेस
अशी तुझी विविध रुपं खूप खूप छान आहेत.
म्हणून तर इतिहास पण सांगतो स्त्री शक्तीचा
तुझी किर्ती खूप महान आहे.
तुझी किर्ती खूप महान आहे.

✍..... सौरभ नामदेव पाटील
(बी.एस्सी. भाग-१)

फक्त तुझी साथ दे....

उमलणाऱ्या कळीला
छानशी झुळूक दे
कोमेजणाऱ्या रोपाला
थोडंस पाणी दे
रणरणत्या उन्हात
थंडगार सावली दे
झालेल्या चुकीला
न रागवता माफी दे
बावरलेल्या मनाला
सावरायला वेळ दे
डोळ्यातील अश्रूंना
रडण्यासाठी वाट दे
खूप खूप रडण्यासाठी
हक्काचा खांदा दे
रडणाऱ्या मनाला
सांत्वनाचे शब्द दे
मनातील भावनांना
एक खरा मित्र दे
विश्वासानं हाती घ्यायला
मैत्रीचा हात दे
वादळातही सावरणारी
फक्त तुझी साथ दे
फक्त तुझी साथ दे
फक्त तुझी साथ दे....

✍..... कु. मयुरी लहू पाटील
(बी.एस्सी.भाग १)

वाटणी

दोन सखखे भाऊ
पक्के वैरी झाले,
बघता-बघता ते आता
वाटणीवर आले
बारा खणाचा वाडा
सहा-सहा खणांची वाटणी केली
दोघांमध्ये एक
भावकीची भिंत आली
घराची एकही वीट
विधवा आईच्या वाटयाला नाही आली
त्यांनी बारा खणासामोरच तिच्यासाठी
झोपडी तयार केली.
भांडीकुंडी जमीन जुमल्याची
झाली समान वाटणी,
विषय राहिला फक्त
विधवा आईला कोण देणार
भाकरी चटणी
आठ-आठ दिवसांनी द्यायची
ठरले एक-एकाने
आईसाठी भाकरी
पण भाकरीच्या बदल्यात तिने करायची
त्यांच्यांत घरी चाकरी.
भाकरतुकडयावाचून आईचे
होऊ लागले हाल,
दोघेही म्हणतात आमच्या
आठवडा संपलाय काल
बिचारी आई अन्नविना
तशीच झोपी गेली
दोन-दोन वंशाचे दिवे
पण कोणालाच तिची
दया नाही आली
झोपेतच मारली तिने
मग मरणाला मिठी
मरणानंतरही जुंपले भांडण
मयतीच्या खर्चासाठी
शेवटी गावकऱ्यांनी तिला
अग्नी दिला,
दोन वंशाचे दिवे पण
शेवटी एकही कामी नाही आला,
असे जगता-जगता
नातूही झाले मोठे
त्यांनाही प्रश्न पडला
आईबापाला ठेवावे कोठे ?
त्यांनीही आईबापाला
आजीच्याच झोपडीत ठेवले
केलेल्या पापाचे फळ
त्यांना याच जन्मी दिले,
जैसी करणी वैसी भरणी
ही रितच खरी आहे
थोडा धीर धर मित्रा
घोडं मैदान जवळच आहे

✍..... कु. रमा मारुती कांबळे
(बी.कॉम. भाग २)

शिवराज साहित्य, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय व संभाजीराव माने साहित्य, वाणिज्य व विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालय यांच्या

संयुक्त विद्यमाने

राष्ट्रीय सेवा योजना

श्रमसंस्कार शिबिर, नांगनूर (ता. गडहिंग्लज)

प्रा. डॉ. ए. जी. हारदारे
प्रमुख
राष्ट्रीय सेवा योजना

प्रा. ए. व्ही. कुराडे
साहाय्यक
राष्ट्रीय सेवा योजना

प्रा. डॉ. जी. जी. गायकवाड
साहाय्यक
राष्ट्रीय सेवा योजना

मा. तहसीलदार राजेश चव्हाण यांचे शिबिराच्या उद्‌घाटनप्रसंगी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन

शोषखड्डा काढताना स्वयंसेवक

पाणवठा रस्ता दुरूस्ती करताना स्वयंसेवक

दुरूस्तीनंतरचा स्वच्छ पाणवठा रस्ता

राष्ट्रीय सेवा योजना

स्वयंसवेकांना मार्गदर्शन करताना बाबासाहेब नदाफ

स्वच्छता करताना स्वयंसेवक

मतार जागृती मोहिम
मार्गदर्शन करताना प्रांताधिकारी
सौ. संगिता राजापूरकर

मतदार जागृती मोहिम :
पथनाट्य सादर करणारे एन. एस. एस. चे
विद्यार्थी–विद्यार्थीनी

विद्यापीठ नियतकालिक स्पर्धेतील यश

कु. देवयानी संभाजी पाटील
'पाणी' एकांकिका : द्वितीय क्रमांक

कु. सुप्रिया अनिल कदम
'विठ्ठल रामजी शिंदे: कार्य आणि कर्तृत्व'
या लेखाला तृतीय क्रमांक

प्रा.आर. डी. मगदूम
शारीरिक शिक्षक

क्रीडाविभाग (वरिष्ठ)

शिवाजी विद्यापीठ झोनल
ॲथलेटिक जनरल चॅम्पियनशिप

शिवाजी विद्यापीठ महिला हॉकी
इंटरझोनल टुर्नामेंट संघ

अमित निंबाळकर
शिव छत्रपती पुरस्कार प्राप्त

श्वेता पाटील
आंतरराष्ट्रीय पंच (हॉकी)

अक्षय देशमुख
तलवारबाजी : ब्राँझ पदक
राष्ट्रीय विजेता

अंकिता पाटील
तलवारबाजी : ब्राँझ पदक
राष्ट्रीय विजेती

मयुरी पोतदार
योगा

सुचित्रा घेवडे
ॲथलेटिक्स

प्रज्वल काळे
हॉकी

स्वप्नील सावंत
शुटिंग

शिवराज २०१८

क्रीडाविभाग (वरिष्ठ)

राजेंद्र जाधव
बेस फिजिक्स

आकाश आळंदे
क्रॉसकंट्री

अमृता देसोरे
क्रॉसकंट्री

रोहिणी कदम
हॉकी

सुकन्या खामकर
कुस्ती

ओंकार पाटील
हॉकी

अक्षय सावंत
फूटबॉल

ऋषीकेश काटे
उंचउडी

प्रियांका गवळी
बॉक्सिंग

आकाश कांबळे
लांबउडी

वैभव पाटील
क्रॉसकंट्री

तेजाली पाटील
फूटबॉल

किरण येसणे
ॲथलेटिक्स

रेश्मा तेजम

शहाजी पाटील
तेक्वांदो

नितीश पाटील
बेस फिजिक्स

रिकीत पाटील
ॲथलेटिक्स

श्रेयस कुराडे
तलवारबाजी

पूजा दिवटे
हॉकी राष्ट्रीय खेळाडू

रूपाली काटकर
ॲथलेटिक्स

रोहित कुरूणकर
योगा

श्वेता गाडे
उंची उडी

नम्रता दंडगीदास
वनखाते: निवड

धनश्री कसोळे

वैशाली येसादे

हर्षाली शेवाळे

अनुराधा पाटणे

महाराष्ट्र पोलिस: निवड

आकाश कडूकर
वनखाते: निवड

हिंदी विभाग

कुएँ का पानी ,
सब फसलों को एक समान मिलता है,
लेकिन फिर भी,
करेला कडवा, बेर मीठा और इमली
खट्टी होती है,
यह दोष पानी का नही, बीज का है,
वैसे ही भगवान सबके लिए एक समान है,
लेकिन दोष कर्मो का है....

प्रा. डॉ. संतोष माने
विभागीय संपादक

अनुक्रमणिका

❊ गद्य विभाग ❊

- ❑ संविधान में राजभाषा हिंदी — कु.रोहिणी गुरव
- ❑ युवा पीढी और इंटरनेट — कु. गणेश जाधव
- ❑ तुलसीदास का साहित्य संसार — कु. मोनिका पाटील
- ❑ भारत मे जॉती-पॉती प्रथा — कु. सिध्दलिंग हिरेमठ
- ❑ बढता हुआ भ्रष्टाचार — कु. सुमय्या पेंढारी
- ❑ क्या आजाद हैं हम ! — कु. सिध्दलिंग हिरेमठ

❊ पद्य विभाग / कुछ और ❊

- ❑ शिवबा — कु. अंकिता पुजारी
- ❑ माँ — क. अनिल कांबळे
- ❑ मेरा गांव — कु. अंकिता पुजारी
- ❑ जीवन जीना चाहता हूँ — कु. सुषमा साळवी
- ❑ विश्वास — कु. गुंजन कांबळे
- ❑ शायरी — कु. अनिता डफळे
- ❑ दोस्ती — कु. बायजाबाई कोकितकर
- ❑ माँ का महत्त्व — कु. रोहिणी गुरव
- ❑ जीवन पथ — कु. प्रशांत कोलेकर
- ❑ महिला दिन — कु. अंकिता पुजारी
- ❑ विनोद — कु. कविता लोहार
- ❑ कुछ और — कु. पुनम पाटील

संविधान में राजभाषा हिंदी

✍.... रोहिणी धनाजी गुरव
एम.ए. २ (हिंदी)

केंद्र तथा राज्य सरकार शासकीय पत्र-व्यवहार, राजकाज तथा अन्य सार्वजनिक कार्यो के लिए जिस भाषा का प्रयोग करती है. उसे 'राजभाषा' कहते है। प्राय: प्रत्येक देश की एक या एक से अधिक राजभाषा होती है, जिसका प्रयोग मुख्य रूप से शासन-व्यवस्था, विधान पालिका, न्यायपालिका तथा कार्यपालिका तथा कार्यपालिका में होता है। देश का अन्त राष्टीय कार्य-व्यवहार में भी राजभाषा का प्रयोग किया जाता है। राजभाषा देश की जनता के साथ संवाद का माध्यम भी है।

राजभाषा का अर्थ:

राजभाषा का सामान्य अर्थ है, राज-काज की भाषा। 'राजभाषा' वस्तुत: 'स्टेटलग्वेज' का हिंदी रूपान्तर है। इसका सर्वप्रथम प्रयोग राजगोपालचार्य ने किया था। हिंदी को राजभाषा घाषित करते समय 'आफिशियल लैंग्वेज' शब्द का प्रयोग किया गया जिसके कारण राजभाषा हिंदी को कार्यालय हिंदी, प्रशासनिक हिंदी, प्रयोजनमूलक हिंदी आदि नामों से जाना गया।

संविधान में हिंदी :

संविधान निर्माण के समय 'राजभाषा' का प्रश्न भी आया । संविधान सभा में राजभाषा हिंदी को लेकर जितना वाद-विवाद और बहस चली, उतनी संभवत: अन्य किसी मुद्दे को लेकर नहीं। संविधान-सभा की प्रारूपण- समिती के अध्यक्ष डॉ. भीमराव आंबेडकर के शब्दों में ''संविधान का कोई भी अनुच्छेद इतना विवादस्पद साबित नहीं हुआ जितना राजभाषा हिंदी से संबंध अनुच्छेद, अन्य किसी अनुच्छेद ने इतनी गर्मी पैदा की।'' विडम्बना यह है कि आज भी जब कभी राजभाषा के रूप में हिंदी को उसका उचित स्थान दिलाने की मांग की जाती है। तो तीव्र वाद-विवाद और विरोध की गर्मी पैदा हो जाती है।

संविधान के १७ वे भाग में अनुच्छेद ३४३ से ३५१ तक राजभाषा संबंधी प्रावधान है। संविधान सभा ने इन अनुच्छेदों को अन्तिम रूप से '१४ सितम्बर १९४९' को सर्वसम्मत से स्वीकृत किया था। इसिलिए १४ सितम्बर को हिंदी दिवस मनाने की परम्परा रही है।

राजभाषा से संबंधित । दूसरा अध्याय (अनुच्छेद ३४५ व ३४७) प्रादेशिक भाषाओं के बारे में है। तीसरा अध्याय (अनुच्छेद ३४८ व ३४९) सर्वोच्च न्यायालय तथा उच्च न्यायालय आदि की भाषा के बारे में है। चौथा अध्याय(अनुच्छेद ३५० व ३५१) में राजभाषा के विकास से संबंधित निर्देश दिए गए है। इसके अतिरिक्त अनुच्छेद १२० से २१० में क्रमश: संसद व विधानमण्डलों में प्रयुक्त होनेवाली भाषा के सम्बन्ध में प्रावधान है।

अनुच्छेद ३४३: इस अनुच्छेद के खण्ड(१) के अनुसार 'संघ की भाषा हिंदी और लिपि देवनागरी होगी। संघ के राजकीय प्रयोजनों के लिए प्रयोग होनेवाले अंको का रूप भारतीय अंको का अन्तर्राष्ट्रीय रूप होगा।

यहाँ 'भारतीय अंको का अन्तर्राष्ट्रीय रूप' वाक्यांश का अर्थ समझना आवश्यक है। विश्व के अनेक देशों में आज १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, ०, अंको का प्रयोग होता है। क्योंकि अंग्रेजी भाषा के साथ इन अंको का भारत में प्रचार-प्रसार हुआ। अंग्रेजी रोमन लिपि में लिखी जाती है और रोमन के अंक हैं I,II,III,IV,V आदि वस्तुत: १. २. ३. ४. ५. देवनागरी के १. २. ३. ४. ५ अंको का ही विकसित रूप है।

अनुच्छेद ३४३ के खण्ड (२) में प्रावधान है कि संविधान लागू होने के १५ वर्ष की अवधि तक संघ के सभी राजकीय प्रयोजनों के लिए अंग्रेजी भाषा का प्रयोग होता था। खण्ड (३) में

प्रावधान है कि संसद कानून बनाकर संविधान के लागू होने के १५ वर्ष बाद भी सरकारी कामकाज अंग्रजी में जारी रखने व्यवस्था कर सकती है।

अनुच्छेद ३४३ के खण्ड(२) में प्रावधान है कि संविधान लागू होने के १५ वर्ष की अवधि तक संघ के सभी राजकिय प्रयोजनों के लिए अग्रंजी भाषा का प्रयोग होता था। खण्ड(३)में प्रावधान है कि संसद कानून बनाकर संविधान के लागू होने के १५ वर्ष बाद भी सरकारी कामकाज अंग्रेजी में जारी रखने की व्यवस्था कर सकती है।

राजभाषा संबंधी अनुच्छेद ३४३ के खण्ड(१) में बडे गर्व के साथ हिंदी को संघ की राजभाषा कहा किन्तु खण्ड (२) में यह राजभाषा के रूप में अंग्रेजी को अधिकृत कर दिया। इतना ही नहीं, खंण्ड (३) में १५ वर्ष के बाद भी सरकारी कामकाज में अंग्रेजी का प्रयोग जारी रखने के लिए संसद को कानून बनाने का अधिकार दे दिया गया।

संविधान में यह व्यवस्था थी कि पद्रह वर्ष तक अंग्रेजी सहभाषा रहेगी तब तक अनुच्छेद ३५१ में दिए गए निर्देश के अनुसार हिंदी भाषा के विकास के लिए प्रयास किए जाने रहेंगे इन्ही प्रयोग के तहत ७ जून १९५५ को राजभाषा आयोग का गठन किया गया। आयोग ने शिक्षा, प्रशासन सार्वजनिक जीवन, वैज्ञानिक तथा तक्नीकी-शिक्षण संस्थाओं में हिंदी के अधिकाधिक प्रयोग के लिए अनेक संस्तुतियाँ की।

राजभाषा अधिनियम १९६३ व्दारा यह व्यवस्था की गई कि २६ जनवरी १९६५ के बाद भी संघ के राजकीय प्रयोंजनो और संसद में प्रयोग के लिए हिंदी के साथ अंग्रेजी भाषा का उपयोग होगा। यानी १५ वर्ष बाद भी हिंदी स्वतत्र रूप से राजभाषा नहीं बन सकी।

इसी क्रम में राजभाषा अधिनियम १९६७ सामने आया जिसनें अंग्रेजी को अनिश्चित काल के लिए सह राजभाषा का दर्जा दिया। यह अधिनियम मुख्यत: २६ जनवरी १९६५ से लागू किया जिसमें यह व्यवस्था है कि संघ के सभी राजकिय प्रयोंजनों के लिए और संसद के लिए अंग्रेजी भाषा का पूर्ववत प्रयोग जारी रहेगी। हिंदी भाषी और अहिंदी भाषी राज्यों के बीच पत्र-व्यवहार यदि हिंदी में हो तो उसका अंग्रेजी अनुवाद भी भेजा जाएगा।

सच्चाई यह है कि संविधान निर्माताओं राजभाषा के रूप में हिंदी को स्थापित करने के साथ ही अंग्रेजी को विकल्प व्यवस्था का प्रावधान किया, वह आज भी जारी है। देश में अनेक राज्य ऐसे है जिन्होंने संघ की राजभाषा हिंदी को अपने राजकिय कामकाज में नहीं स्वीकार किया है।

राजभाषा का विकास और प्रचार-प्रसार करनेवाली अनेक संस्थाओ का गठन हुआ है। संविधान में 'द पीपल ऑफ इण्डिया' को 'भारतवासी' न कहकर 'हम भारत के लोग' कहा गया है। कहना न होगा राजभाषा के रूप में प्रकृति और संस्कार के विरूध्द है। यही कारण है कि हिंदी कठिन प्रतीत होती है।......

हिंदी मेरी है, तुम्हारी है।
भाषाओं में बहुत ही न्यारी है॥
राष्ट्र के विकास की डोरी है।
इसलिए तो राज दुलारी है।
राष्ट्र ने इसे अपनाया है।
केवल हमें तुम्हें ही नहीं।
सभी को यह भाया है।

यदि हिंद देश की काया है।
तो 'हिंदी' हिंद का साया है॥
आइए हम सब लेते है यह संकल्प।
भविष्य में नहीं देंगे, इसका कोई विकल्प।
इसके उत्थान में ऊर्जा का करेंगे संचार।
जन मन में बसाने का करेंगे प्रचार- प्रसार ।

युवा पीढी और इंटरनेट

✍..... गणेश जाधव

बी.ए. ३

आज का समय भी अजीब होता जा रहा है। जहाँ पुराने समय में बच्चे अपने पढने, खेलने, घर के काम में व्यस्त थे,

वही युवा पीढ खाए-पाए बिना रह सकती है, पर एक दिन इंटरनेट इस्तेमाल किया बिना रहना मुश्किल लगता है। इंटरनेट पर भी सूचनायें तो ऐसे बिखरी पढी है, जैसे पूरा समाज इंटरनेट के अंदर ही सिमट कर रह गया है, जिससे जो सूचना चाहिए वो ले और जो नहीं चाहिए उसे वही छोड दे! इंटरनेट का इस्तेमाल इतना बढ चुका है की अगर हम एक दिन भी इंटरनेट का इस्तेमाल ना करें तो लगता जैसे कुछ अधूरा है, आज जैसे हमने कुछ काम ही नही किया, इंटरनेट ने अपने पैर आज हर जगह जमा लिए है, स्कूल हो या ऑफीस इंटरनेट का इस्तेमाल इस कदर बढ चुका है की अगर इंटरनेट ने काम बंद कर दिया तो समझो उस दिन ऑफीस में काम करने की रफ्तार एक दिन धीमी पढ जाती है! बैंक में तो इंटरनेट के बिना काम करने के बारे मे सोचना हास्यास्पद लगता है। आज आधुनिक टेक्नीक के युग में इंटरनेट ने बैंक को भी अपनी गिरफ्त में ले लिया है। इंटरनेट का काम बंद होना कस्टमर्स को काफी महेंगा पढता है। इंटरनेट के बिना बैंक में ना तो एंट्री होती है और ना ही कॅश डेपॉजिट होता है। आज आधुनिक युग में जो समय के साथ चलना चाहता है उसे इंटरनेट की जानकरी होनी चाहिए और इंटरनेट का इस्तेमाल करना अच्छी तरह आना चाहिए। अगर हम युवा पीढी पर इंटरनेट का नशा कुछ इस कदर चढा हुआ है कि इंटरनेट का इस्तेमाल करना अब जैसे उनके जीवन का जरूरी हिस्सा बन चुका है! ये कहना बिल्कुल गलत नही होगा कि आज की युवा पीढी इंटरनेट की ॲडिक्ट हो चुकी है!

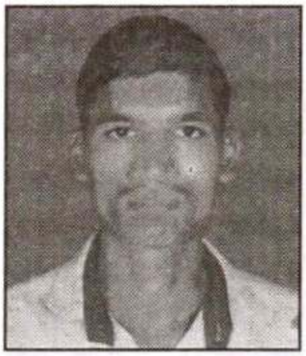

Facebook, twitter, whatsapp, social networking sites पर जब तक अपने पूरे दिन में हमने क्या किया ये upload ना कर दे और दोस्तों से जब तक chatting ना हो तब तक दिन पूरा नही होता,

क्या यही है आज कि युवा पीढी की जिंदगी जिसमें सब कुछ social networking sites है!

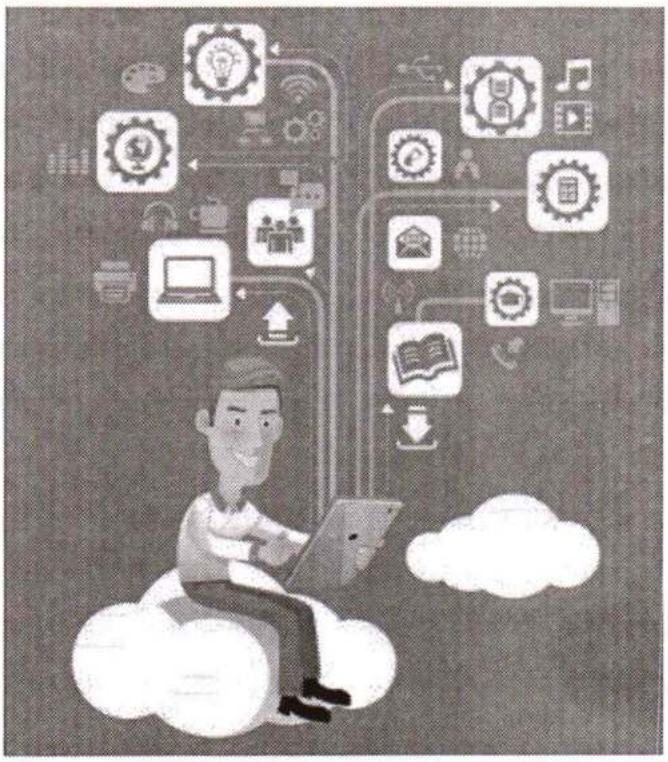

तुलसीदास का साहित्य संसार

✍..... कु. मोनिका पाटील
एम.ए. १

गोस्वामी तुलसीदास जी हिन्दी के महनतम कवियों में से एक। उनकी अक्षय कीर्ति का आधार स्तम्भ उनके दृवारा अवधी भाषा में रचित महाकाव्य रामरचितमानस है, तथापि उनकी अन्य रचनाएँ भी अद्वितीय हैं। तुलसीदास जी का जन्म संवत १५८९ वि. में हुआ। तुलसीदास जी के जन्म स्थान के सम्बन्ध में भी पर्याप्त विवाद है। पं. गौरीशंकर द्विवेदी और प. रामनेरश त्रिपाठी ने एटा जिले के अंन्तर्गत 'सोरों' नामक स्थान को तुलसी का जन्म स्थान माना है जबकि पण्डित रामगुलाम द्विवेदी का मत है कि तुलसी का जन्म स्थान बांदा जिले का 'राजापूरा'ग्राम है। आचार्य रामचन्द्र शुक्ल ने भी तुलसी का निवासी यही बताया है।

तुलसीदास जी के पिता का नाम आत्माराम दुबे था तथा उनके माता का नाम हुलसी था। उनका विवाह दीनबन्धु पाठक की पुत्री रत्नावली से हुआ था। रत्नावली के व्यंग्य से आहत होकर उन्होंने गृह त्याग किया था। इनके दीक्षा गुरू बाबा नरहरिदास थे। जिनसे उन्होंने सूकर क्षेत्र में रामकथा सुनी थी। तदनन्तर बनारस में १६-१७ वर्ष तक उन्होंने शेष सनातन की पाठशाला में अध्ययन किया और विविध शास्त्रों की जानकरी प्राप्त की।

तुलसीदास जी का रामचरितमानस व्यवहार का दर्पण है। राम के जिस आदर्श रूप की परिकल्पना इस महाकाव्य में की गई है वह जीवन के हर क्षेत्र में अद्वितीय है। एक आदर्श पुत्र, भाई, पति, मित्र, स्वामी,राजा के रूप में वे पाठकों पर अपनी गहरी छाप छोडते हैं। ''तुलसीदास जी महात्मा बुद्ध के बाद भारत के सबसे बडे लोकनायक थे। उनका सम्पूर्ण काव्य समन्वय की विराट चेष्टा है।'' तुलसीदास जी की भक्ति को धर्म और ज्ञान दोनों की रसानुभूति कह सकते है। तुलसीदास जी ने प्रबंन्धकाव्य एवँ मुक्तक काव्य दोनों प्रकार के काव्य ग्रंन्थो की रचना की और दोनों ही काव्य रूपों के प्रणयन में विशेषज्ञता प्राप्त कवि के रूप में सराहना प्राप्त की।

तुलसीदास जी जब काशी के विख्यात असीघाट पर रहने लगे तो एक रात कलयुग मूर्त रूप धारण कर उनके पास आया और उन्हें पीडा पहूँचाने लगा। तुलसीदास जी ने उसी समय हनुमान जी का ध्यान किया। हनुमान जी ने साक्षात प्रकट होकर उन्हें प्रार्थना के पद रचने को कहा, इसके पश्चात उन्होंने अपनी अन्तिम कृति विनय-पत्रिका लिखी और उसे भगवान के चरणों में समर्पित कर दिया। श्रीराम जी ने उस पर स्वयं अपने हस्ताक्षर कर दिये और तुलसीदास जी को निर्भय कर दिया।

संवत १६८० में श्रावण कृष्ठा तृतीया शनिवार को तुलीदास जी ने ''राम-राम'' कहते हुए अपना शरीर परित्याग किया।

तुलसीदास जी की रचनाएँ

तुलसीदास जी की प्रामाणिक रचनाओं के विषय में भी विद्वान एक मत नहीं हैं। शिवसिंह सरोज में तुलसीदास की १९ रचनाओं का उल्लेख है तो जार्ज ग्रियर्सन ने १२ रचनाओं को ही तुलसीदास की प्रामाणिक रचनाएं स्वीकार किया है। आचार्य रामचन्द्र शुक्ल ने भी जार्ज ग्रियर्सन के मत को प्रामाणिक माना हैं। मिश्र बन्धुओं ने तुलसीदास जी की रचनाए २५ बताई है। तुलसीदास जी की बारह प्रामाणिक रचनाएँ है। उनकी श्रेष्ठ रचना है.......

रामचरितमानस-

रामचरितमानस मर्यादा पुरूषोत्तम राम के जीवन-चरित्र को दर्शाने वाला श्रेष्ठ महाकाव्य है, जिसमें तुलसीदास जी ने भारतीय संस्कृति, धर्म, दर्शन, भक्ति और कवित्व का अद्भुत

समन्वय प्रस्तुत किया है। इस महाकाव्य की रचना अवधी भाषा में तथा दोहा-चौपाई शैली में की गई है। रामचरितमानस की रचना संवत १६३१(१५७४ ई.) में अयोध्या में प्रारम्भ हुई और उसे २ वर्ष ७ माह में समाप्त किया। रचना कौशल, प्रबन्ध पटुता एवं सहदयता, आदि सारे गुणों का समावेश रामचरितमानस में है। इस महाकाव्य में ७ काण्ड हैं- बालकाण्ड, अयोध्याकाण्ड, अरण्यकाण्ड, किष्किन्धाकाण्ड, सुन्दरकाण्ड, लंकाकाण्ड और उत्तरकाण्ड। तुलसीदास जी को कथा के मार्मिक स्थलों की बहुत अच्छी पहचान थी ।

रामचरितमानस अपनी कथावस्तु, चरित्रांकन, प्रकृति-निरूपण, युग चित्रण, भावं एवं रस निरूपण तथा कलापक्षीय विशेषताओं के कारण हिन्दी का सर्वश्रेष्ठ महाकाव्य बन गया है। इसकी भाषा, अभिव्यक्ति एवं भाव प्रेषणीयता अपूर्व है। नैतिक एवं मानवीय मूल्यों की दृष्टि से भी रामचरितमानस उच्चकोटि का ग्रन्थ माना जाता है। पारिवारिक एवं सामाजिक आदर्श का जो स्वरूप रामचरितमानस में मिलता है वह अन्यत्र दुर्लभ है। उत्तरकाण्ड में कवि ने रामराज्य का वर्णन करते हुए आदर्श शासन व्यवस्था का प्रारूप प्रस्तुत किया है। तथा ज्ञान-भक्ति का तुलनात्मक विवेचन करते हुए यह प्रतिपादित किया है। कि ज्ञान की अपेक्षा भक्तिमार्ग सरल, सर्वजन सुलभ एवं सुगम है।

उदात्त मानव मूल्यों की कलात्मक अभिव्यक्ति इस ग्रन्थ की गई है तथा समन्वय की विराट चेष्टा इस महाकाव्य में तुसलीदास जी ने की है। शैव और वैष्णव का समन्वय, ज्ञान और भक्ति का समन्वय, निर्गुण और सगुण का समन्वय, राजा और प्रजा का समन्वय तथा दार्शनिक क्षेत्र में समन्वय करने का स्तुत्य प्रयास तुलसी ने रामचरितमानस में किया है।

एक आदर्श भाई, आदर्श पुत्र, आदर्श राजा, आदर्श स्वामी आदर्श पति के रूप में राम का चरित्र अनुकरणीय है। हनुमान सेवक धर्म के आदर्श हैं तो भारत मातृ स्नेह की साकार प्रतिमूर्ति हैं। लक्ष्मण, अग्रज के प्रति जो सेवा भाव रखते हैं वह अप्रतिम है। इस प्रकार तुलसी ने रामचरितमानस के विभिन्न पात्रों के माध्यम से पारिवारिक सम्बन्धों का आदर्श रूप पाठकों के समक्ष प्रस्तुत किया।

रामचरितमानस में तुलसीदास जी केवल कवि के रूप में ही नहीं अपितु उपदेशक के रूप में भी सामने आते है। वास्तव में यह ग्रन्थ व्यवहार का दर्पण है। इसमें विभिन्न चरित्रों के माध्यम से मानव व्यवहार का आदर्श रूप प्रस्तुत किया गया है। राम का जो स्वरूप इस महाकाव्य में है, वह अन्यत्र दुर्लभ है। तुलसीदास जी के राम शक्ति, शील एवं सौदर्य के भंडार है, तथा वे लोकरक्षक और मर्यादा पुरषोत्तम है।

भारत में जाँती-पाँती प्रथा

✍..... सिद्धलिंग वि. हिरेमठ
बी.ए. ३

जाती-प्रथा भारतीय हिन्दू समाज की एक प्रमुख विशेषता हैं। प्राचीन समय पर दृष्टि डालने से हमें ज्ञात होता है। कि इस प्रथा का सामाजिक, आर्थिक स्थिती पर विशेष प्रभाव रहा है। वास्तव में समाज में आर्थिक मजबुती और क्षमता बढाने के लिए श्रम विभाजन के आधारपर इसकी उत्पत्ती हुई थी। आरंभ में इस विभाजन में सरलता थी। एक जाती का व्यक्ति दुसरी जाती को अपना सकता था। परंतु समय के साथ-साथ इस क्षेत्र में संकिर्णता आ गई।

जाति-प्रथा का चलन भारत में ही नहीं बल्कि मिस्त्र, युरोप आदि में भी क्षीण रूप में विद्यमान था । जाति शब्द का उद्‌भव पुर्तुगाली भाषा से हुआ है। पी. ए सोरे किन ने अपनी पुस्तक सोशल मोबिलिटी, में लिखा हैं मानव जाति के इतिहास में बिना किसी स्तर विभाजन के उसमें रहने वाले सदस्यों की समानता एक कल्पना मात्र है। तथा सी एच कूले का कथन है ''वर्ग-विभेद जब वंशानुगत होता है, तो उसे जाति कहते है''। इस विषय में अनेक मत स्विकार किए गए हैं। राजनैतिक मत के अनुसार जाति प्रथा ब्राहमणों की चाल थी। व्यावसायिक मत के अनुसार जाति प्रथा व्यवसाय के अनुसार उत्पन्न हुई हैं। साम्प्रदायिकता के अनुसार जब विभिन्न संम्प्रदाय संगठित होकर अपनी अलग जाति का निर्माण करते हैं।

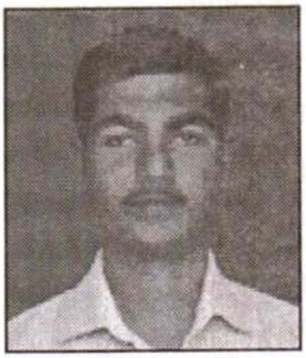

कुछ लोग यह विश्वास करते हैं कि मनु ने 'मनु स्मृती' में मानव समाज को चार श्रोणियों में विभाजित किया हैं। ब्राहमण, क्षत्रिय, वैश्य और शुद्र। इस जाति प्रथा में कुछ दोष भी आते है। इसका सबसे बडा दोष छुआछूत की भावना हैं। परंतु शिक्षा के प्रसार से यह सामाजिक बुराई दूर होती जा रही हैं। जाति प्रथा की कुछ विशेषताएँ भी हैं। श्रम विभाजन पर आधारित होने के कारण इससे श्रमिक वर्ग अपने कार्य में निपुण होता गया। क्योंकी यह काम पिढियों (कई) चलता रहा इससे भविष्य और बेरोजगारी की समस्या दूर हो गई। तथापि जाति प्रथा मुख्यत: एक बुराई ही हैं। इसके कारण संकीर्णता की भावना का प्रसार होता हैं। राष्ट्रीय एकता में बाधा आती हैं। जोकि राष्ट्रीय प्रगती के लिए आवश्यक हैं। जाति प्रथा में बेटा पिता के व्यवस्था को अपनता हैं इस व्यवस्था से पेशे के परिवर्तन की संभावना बहुत कम हो जाती हैं। जाति प्रथा से उच्च श्रेणी के मनुष्यों में शारीरिक श्रम को निम्न समजने की भावना आ गई हैं। विशिष्टता की भावना आने के कारण प्रगती का कार्य धीमी गती से होने लगा था।....

यह खुशी की बात हैं कि इस व्यवस्था की जडे अब ढीली होती जा रही हैं। वर्षों से शोषित अनुसूचित जाति और पिछडी जाति के लोंगे के उत्थान के लिए सरकार उच्च स्तर पर कार्य कर रही हैं। संविधान द्वारा उनको विशेष अधिकार दिया जा रहा हैं। उन्हें सरकारी पदों और शैक्षणिक संस्थानों पर प्रवेश में प्राप्ति में प्राथमिकता और छूट दि जाती हैं लेकिन यह सिर्फ फलाने-फलाने वर्ग के लिए ही है,यह सब फलाने वर्ग , जातियाँ नष्ट करके हिंदू जाती घोषित कर दी जानी चाहिए तभी सब लोंग एकता की भावना से रहेंगे और तभी यह सफल होगा- ''भारत मेरा देश हैं। और सारे भारतीय मेरे भाई-बहन हैं।''

आज की पीढी का प्रमुख काम जाति व्यवस्था को समाप्त करना हैं। क्योंकी इसके कारण समाज में असमानता एकाधिकार, द्वेष, आदि दोष उत्पन्न होते जा रहे है इसका एक ज्वलंत उदाहरण पीछले मास में घटित भीमा-कोरेगांव, की घटना से आप सबी रूबरू हैं। जातिव्यवस्था नष्ट करने के लिए आंतर्जातीय विवाह- भोजन आदि होनी चाहिए इससे भारत की उन्नती होगी और भारत एक जातीवाला सही रूप से ''हिंदूस्थान'नाम से पहचाना जाएगा

ब्राहमण जाति नही संस्कार हैं,
क्षत्रिय जाति नही अधिकार हैं,
वैश्य जाति नही पालनहार हैं,
हिंदू सिर्फ एक धर्म नहीं
यह जीने का विचार है।
जातीवाद छोडो एक बनो,
गर्व से कहो हम हिंदु है।

बढता हुआ भ्रष्टाचार

✍..... कु. सुमय्या पेंढारी
बी. ए. ३

भ्रष्टाचार आज समाज संस्था और सरकार में बिमारी की तरह जड चुका है । भ्रष्टाचार एक जहर है जो देश संप्रदाय, और समाज के गलत लोगों के दिमाग में फैला है। इसमें केवल अनुचित लाभ के लिये सामान्य जन के संसाधनों की बरबादी की जाती है। इसका संबंध किसी के द्वारा अपनी ताकत और पद का गैरजरूरी और गलत इस्तेमाल करना है, फिर चाहे वो सरकारी या गैर-सरकारी संस्था हो। इसका प्रभाव व्यक्ति के विकास के साथ ही राष्ट्र पर भी पडा है और यही समाज और समुदायों के बीच असमानता का बडा कारण है। साथ ही ये राजनीतिक, आर्थिक और सामाजिक रूप से राष्ट्र के प्रगति और विकास में बाधा भी है।

भ्रष्टाचार से व्यक्ति सार्वजनिक संपत्ति, शक्ति और सत्ता का गलत इस्तेमाल अपनी आत्म संतुष्टि और निजी स्वार्थ प्राप्ति के लिये करता है। इसमें सरकारी नियम कानूनों की धज्जियों उडाकर फायदा पाने की कोशिश होती है। भ्रष्टाचार की जडे समाज में गहराई से व्याप्त हो चुकी है और लगातार फैली रही है। ये कैंसर जैसी बिमारी की तरह है जी बिना इलाज के खत्म नहीं होगी। इसका एक सामान्य रूप पैसा और उपहार लेकर काम करना दिखाई देता है। कुछ लोग अपने फायदे के लिये दूसरों के पैसों का गलत इस्तेमाल करते है। सरकारी और गैर-सरकारी कार्यालयों में काम करने वाले भ्रष्टाचार में लिप्त होते है इसकी वजह से लोग अपनी जिम्मेदारियों को नही समझते। चोरी, बेईमानी, सार्वजनिक संपत्तियों की बरबादी, शोषण, घोटाला, और अनैतिक आचरण आदि सभी भ्रष्टाचार की ईकाई है। इसकी जडे विकसित और विकासशील देशों में व्याप्त है। समाज में समानता के लिये अपने देश से भ्रष्टाचार को पूरी तरह से मिटाने की जरूरत है। हमें अपनी जिम्मेदारियों के प्रति निष्ठावान होना चाहिये और किसी भी प्रकार के लालच में नही पडना चाहिये।

हम सभी भ्रष्टाचार से अच्छें तरह वाकिफ है और ये अपने देश में बात नई नही है । इसने अपनी जडें गहराई से लोगों के दिमाग में बना ली है। ये एक धीमे जहर के रूप में प्राचीन काल से ही समाज में रहा है। ये मुगल साम्राज्य के समय से ही मौजूद रहा है और ये आज आपनी नई ऊँचाई पर पहूँच रहा है साथ ही बडे पैमाने पर लोगों के दिमाग पर हावी हो रहा है। समाज में सामान्य होता भ्रष्टाचार एक ऐसा लालच है जो इंसान के दिमाग को भ्रष्ट कर रहा है और लोगों के दिलों से इंसानियत और स्वाभाविकता को खत्म कर रहा है।

वर्तमान में भ्रष्टाचार फैलने वाली बीमारी की तरह हो चुका है जो समाज में हर तरफ दिखाई देता है। भारत के वो महान नेता जिन्होंने अपना पूरा जीवन भ्रष्टाचार और सामाजिक बुराईयों को मिटाने में लगा दिया लेकिन ये शर्म की बात है कि आज उनके दिखाये रास्तों की अनदेखी कर हम अपनी जिम्मेदारियों से भागते है। धीरे-धीरे राजनीति, व्यापार सरकार और आमजानों के जीवन पर बढती जा रही है। लोगों की लगातार पैसा ताकद, पद और आलीशान जीवनशैली की भूख की वजह से ये घटने के बजाय दिनों-दिन बढता ही जा रहा है।

पैसों की खातिर हमलोग अपनी वास्तविक जिम्मेदारी को भूल चुके है। हमलोग को ये समझना होगा कि पैसा ही सबकुछ नहीं होता साथ ही ये एक जगह टिकता भी नहीं है। हम इसे जीवनभर के लिये साथ नहीं रख सकते, ये केवल हमें लालच और भ्रष्टाचार देगा हमें अपने जीवन में मूल्यों पर आधारित जीवन को महत्त्व देना चाहिये ना कि पैसों पर आधारित हमें अपने जीवन में मूल्यों पर आधारित जीवन को महत्व देना चाहिये

ना कि पैसों पर आधारित ये सही है कि सामान्य जीवन जीने के लिये ढेर सारे पैसों की आवश्कता होती है जबकि सिर्फ अपने स्वार्थ और लालच के लिये सही नही है।

जैसा कि हम सभी जानते है कि भ्रष्टाचार बहुत बुरी समस्या है। इससे व्यक्ति के साथ-साथ देश का विकास और प्रगति रूक जाती है। ये सामाजिक बुराई जो इंसान की सामाजिक, आर्थिक और बौध्दिक क्षमता के साथ खेल रही है। पद, जैसी और ताकत के लालच की वजह से थे लगातार अपनी जडे गहरी करते जा रहा है। अपनी व्यक्तिगत संतुष्टि के लिये शक्ति, सत्ता पद, और सार्वजनिक संसाधनों का दुरूपयोग है भ्रष्टाचार सूत्रों के मुताविक, पुरी दुनिया में भ्रष्टाचार के मामले में भारत का स्थान ८५ वाँ है।

भ्रष्टाचार सबसे अधिक प्रशासन, राजनीति, व्यापार और गैर कानूनी क्षेत्रों में फैला है। भारत विश्व में अपने लोक तांत्रिक व्यवस्था के लिये प्रसिद्ध है लेकिन भ्रष्टाचार की वजह से इसको क्षति पहूँच रही है। इसके लिये सबसे ज्यादा जिम्मेदार हमारे यहाँ के राजनितिज्ञ है जिनको हम अपनी ढेरो उम्मीदों के साथ वोट देते है, चुनाव के दौरान ये भी हमें बडे-बडे सपने दिखाते है लेकिन चुनाव बीतते ही ये अपने असली रंग में आ जातें है।

हमें अपने देश के लिये वल्लभभाई पटेल और लालबहादूर शास्त्री जैसे ईमानदार और भरोससेमंद नेता को चुनना चाहिए क्योंकि केवल उन्ही जैसे नेताओं ने ही भारत में भ्रष्टाचार को खत्म करने का काम किया। हमारे देश के युवाओं को भी भ्रष्टाचार से लडने के लिये आगे आना चाहिये साथ ही बढते भ्रष्टाचार पर लगाम लगाने के लिये किसी ठोस कदम की आवश्यकता है।

भ्रष्टाचार समाज में तेजी से फैलने वाली बीमारी है जिसने बुरे लोगों के दिमाग में अपनी जडे जमा ली है। कोई भी जन्म से भ्रष्ट नहीं होता बल्कि अपनी गलत सोच और लालच के चलते धीरे-धीरे वो इसका आदी हो जाता है। यदि पेरशानी बीमारी आदि कुछ आए तो हमें धैर्य और विपरित परिस्थितियों में भी बुरा काम नही करना चाहिए। किसी के एक गलत कदम से कई सारी जिन्दगीयाँ प्रभावित होती है। हम एक अकेले अस्तित्व नहीं है इस धरती पर हमारे जैसे कई और भी हैं इसलिए हमें दूसरों के बारे में भी सोचना चाहिए और सकारात्मक विचार के साथ जीवन को शांति और खुशी से जीना चाहिए।

आज के दिनों में समाज में बराबरी के साथ ही आमजन के बीच में जागरूकता लाने के लिये नियम-कानून के अनुसार भारत सरकार ने गरोबों के लिए कई सारी सुविधाएं उपलब्ध कराई है। जबकि, सरकारी सुविधाएं गरोंबो की पहूँच से दूर होती जा रही है। क्योंकि अधिकारी अंदर ही अंदर गठजोड बना कर गरोबों को मिलने वाली सुविधाओं का बंदरबाँट कर रहे है। अपनी जेबों को भरने के लिए वो गरोबों का पेट काट रहे है।

भ्रष्टाचार एक बीमारी की तरह देश में ही नहीं वरन विदेश में भी फैलता जा राहा है। भारतीय समाज में ये सबसे तेजी से उभरने वाला मुद्दा है। सामान्यात: इसकी शुरूवात और प्रचार-प्रसार मौकापरस्त नेताओं द्वारा शुरू होती है जो अपने निजी स्वार्थों की खातिर देश को खोखला कर रहे है। वो देश की संपदा को गलत हाथों में बेच रहे है साथ ही इससे बाहिरी देशों में भारत की छवि धूमिल हो रही है।

वो अपने व्यक्तिगत फायदों के लिये भारत की पुरानी सभ्यता तथा संस्कृति को नष्ट कर रहे है। मौजूदा समय में जो लोग अच्छे सिध्दोंतो का पालन करते है दुनिया उन्हें बेवकूफ समझती है और जो लोग गलत करते है साथ ही झूठे वादे करते है वो समाज के लिये अच्छे होते है। जबकि, सच ये है कि साधारण और निर्दोष लोगों को धोखा देते है और उनके दिमाग पर हावी भी रहते है।

क्या, आजाद है हम !

✍..... सिद्धलिंग वि. हिरेमठ
बी.ए. ३

अपने भारत देश को आजादी मिलकर लगभग ७० साल हो गए लेकिन, कहने को तो सिर्फ हम स्वतंत्र देश में रहते हैं। हम दिखते भी ऐसा ही हैं लेकिन हकीकत में नजारा कुछ और ही दिखाई पडता है। जी हाँ यह बात सौ प्रतिशत सत्य हैं। जहाँ आज हम ६९ वा स्वतंत्रता दिवस मनाने की तैयारी कर रहे है, वही इसमें बहुत कुछ परतंत्र भी हैं। इतने सालों के बाद भी हम वास्तव में आजाद नहीं हुए हैं ऐसा लगता हैं। कहने को सुनने को आजाद दिख सकते हैं। लेकिन यह पूरी तरह सत्य नही हैं।

आज भी आप भारत के किसी कोने में चले जाएँगे तो, कहीं ना कहीं पर इस बात की सत्यता को जरूर देखेंगे। चाहे वह बात घर-परिवार की हो, नेताओ की हो या रिश्तेदारों की बात हो। इस बात को आप नकोरेंगे नहीं। की वास्तव में जो दिखता हैं। वैसा होता नहीं हैं। जब हमारा देश अंग्रोजो के आधीन था, उस समय हर आदमी के जीवन का लक्ष्य भारत को अंग्रेजी की गुलामी से मुक्त करने का था। तब उनके पास इसके अलावा और कुछ भी सोचने को नहीं था। आज स्वतंत्र भारत का दृश्य कुछ और हैं।

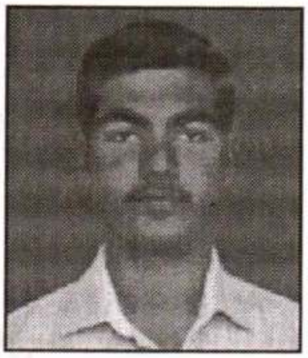

इस स्वतंत्र भारत में हम बातें तो स्वतंत्रता की बहुत करते हैं। चाहे बात दिल्ली गैंगरेप की हो या हरियाणा के खाप पंचायत की हो या फिर हर रोज छोटी बडी बालिकाओं, युवतियों की या राह पर छेडछाड की शिकार होनेवाली महिलाओं की हैं। धन लोभियों द्वारा दहेज के लिए दी जाने वाली नारीयों की बली, उन्हें मारना-काटना जालना यह सब आम दृश्य बन गया हैं। यहाँ तक की उन्हें आत्महत्या करने के लिए मजबूर करना और समाज को दिखाना की यह अपनी जिंदगी से परेशाना थी। इसमें हमें स्वतंत्रता कहाँ दिखती हैं। आज के इस बदलते युग में नारियाँ हर मामले मे पुरुषों की बराबरी कर रही हैं। कहीं पर ऐसे घर हैं की यह नारीयों कि बराबरी पुरूषों को उनके घरवालों को पसंद नही आती महिलाओं पर होने वाले अत्याचार कम नहीं है। आज भारत में देंगे-फसाद होते हैं। आतंकवादी संगठन भारत को नुकसान पहूँचाने की ताक में रहते हैं। इससे कई ईंसान तबा हो रहे हैं। नकसल वादियों का मूल स्थान नक्सलबाडी जो की पश्चिम बंगाल स्थित हैं।

एक तरफ सत्ताधारी नेताओ के द्वारा अपराधिओ साथ किए जाने वाले सहकार्य से आसामाजिक कार्य को बढावा हैं। इसलिए दंगो विस्फोट दुर्घटना से देश त्रस्त हैं। उपर्युक्त घटना के नुकसान से नेताओ को कोई फर्क नहीं पडता बस कुछ दिन उस घटना और हमलों कीं निंदा करके अपने को बचाते हैं। अपने देश पर १९४७ के पहले अंग्रेजी ने १५० से १७५ सौ साल राज किया उस वक्त हमें विरोधी मालूम थे। आज हमें विरोधीयों का पता नहीं! "घर का भेंदी ही लंका ढाता है" यह हमें लागू होता है।

आज की युवा पिढी को दूरचित्रवाणी, दूरभाषा आंतरजाल, की आधीन किया गया है। इनके अलावा उनका दिन निकलता ही नहीं । सरकार में युवा पिढी को तैयार करने के बजाय बिघाडने का ठेका लिया है ऐसा लगता है। भारत के भूतपूर्व प्रधानमंत्री जवहरलाल नेहरू जी और भूतर्पूव राष्ट्रपती अब्दूल कलाम जी युवको को (बच्चों को) अपने देश का उज्वल भविष्य मानते थे। वर्तमान युवकों की स्थिती दखेंगे तो भारत का भविष्य दर्दनाक होगा ऐसा लगता है।

आज भी स्वतंत्रता पर एक प्रश्न उठता है। अगर सचमुच भारत देश स्वतंत्र है आजाद हैं तो उस स्वतंत्रता की व्याख्या क्या होनी चाहिए यह हम आम आदमियों के सोच से बाहर हैं। स्वतंत्रता का अर्थ यह नही की कहीं पर भी मनमानी की जाए, अपनी मर्यादा को भूलकर खुले आम अनैतिक कृत्य करें। देश के नेता वर्ग और आम लोग अपनी माने। क्या गलत क्या सही यह पहले दिल से अपना माने। क्या गलत-क्या सही यह पहले सोचे तभी हम असली रूप से स्वतंत्र होंगे तब हम गर्व से कहेंगे कि "हम भारतीय होने के साथ स्वतंत्र भी हैं।

शिवबा

शिवबा यदि आप न होते तो
हम कभी के खुदा के प्यारे हो जाते।
शिवबा यदि आप न होते तो
स्वराज्य किस खेत के मूली का नाम है
हमें मालूम ही नहीं होता।
शिवबा यदि आप न होते तो
लापता हो जाती थी हमारी
आन,बान और शान।
शिवबा यदि आप न होते तो
हमें मालूम ही नहीं होता।
स्वामी अज्ञा के लिए अपनी
जान कुर्बान करनेवाला एक
प्रतापराव गुर्जर भी होता है।
शिवबा आप न होते तो
हमें मालूम ही नहीं होता।
दूसरों की बहु बेटियाँ भी
आपसी माँ साहब के समान सुंदर होती है।
शिवबा यदि आप न होते तो
मिट्टी की खुशबू गायब हो जाती
जवानी की जान किसी ने
जान लेने से पहले ही चली जाती
शिवबा यदि आप न होते तो ।

कु. अंकिता पुजारी
बी.ए. १

माँ

वो मेरी आशा, वो मेरी अभिलाषा
ममता से भरी अपनेपन की परिभाषा।
वो साथ मेरे हरदम बनकर एक साया,
उसने ही मेरा जीवन महाकाया।
तकलीफ में भी मुस्काती है
हर गम खुशी से सह जाती है।
मेरी राह पर फूल बिछाती वो
खुद कांटो पर भी सो जाती है।
ममता की मुरत होती है माँ
भगवान की छवि कहलाती है माँ।

अनिल कांबळे
बी.ए. ३

मेरा गाँव

हिरण्यकेशी के गोद में
खिलता मेरा गाँव।
हिंदू-मुस्लिम शीख ईसाई
सभी को सहारा देता है मेरा गाँव।
बडे बुजुर्गी का बहुत ही
सम्मान करता है मेरा गाँव।
सारे गाँव की बहु-बेटीओं को
अपनी ही बहने मानता है मेरा गाँव
गरीबों का दो वक्त का चुल्हा जले
इसलिए खुद जलता है मेरा गाँव ।
जवानों के अपरिमित शौर्य से
भरा हुआ है मेरा गाँव।
देश प्रेम का एक छोटासा नकशा
अपने सीने पर खुदवाता है मेरा गाँव
कोई राजा न और कोई रंक ना हो
ऐसी ईश्वर से प्रार्थना करता है मेरा गाँव
दुनिया के उपर जहाँ होगा
मगर इस मिट्टी का जहाँ है मेरा गाँव

कु. अंकिता पुजारी
बी.ए. १

जीवन जीना चाहता हूँ

जीवन जीना तो चाहता हूँ
मगर जीने की कोई वजह नही दिखती आँसू था मे बैठा हूँ।
रोने की भी कोई वजह नहीं दिखती
इस हँसते हुए चेहरे पर में इतराता हूँ.
कोई सच न जान जाए
यह सोच कर घबराता हूँ।
अब हर आहट से डर लगता हैं
कहीं भाग जाने को मन करता हैं।
तन्हाई का अब आलम हैं
शायद बस यहीं मेरा गम हैं
कोई साथ हो तो खुश रहता हूँ
हर गम अब हँसकर सहता हूँ
मन पर अब न कोई बोझ हैं यह मेरी आज की नई सोचा हैं। बस
हर पल जीवन जीना चाहता हूँ।।

कु. सुषमा साळवी
बी.ए. ३

विश्वास

पैसों के बजार में
दिल नहीं मिलता,
और आज कल दिल के बझार में
विश्वास नहीं मिलता।
पत्थर को लोग इस लिए
पुजते है। क्युँकी यारो
विश्वास के लायक इन्सान
नही मिलता!

कु. गुंजन कांबळे, बी.ए. १

शायरी

रास्ते कहाँ खत्म होते है
जीन्दगी के सफर में
मंजिल तो वही है जहाँ
ख्वाहिशे थम जाए
संघर्ष मे आदमी अकेला होता है.
सफलता में दुनिया उसके साथ होती है
जिस जिस पर ये जग हँसा है
उसीने इतिहास रचा है...
स्कूल का वो बॅग
फिर से थमा दे माँ
यह जिंदगी का बोझ
उठाना मुश्किल है...
शक से भी अक्सर खत्म
हो जाते है कुछ रिश्ते
कसूर हर बार गल्तियों
का नहीं होता।

कु. अनिता डफळे , बी.ए. ३

दोस्ती

जो पलपल चलती है
वह जिंदगी है
जो पलपल जलती है
वह रोशन है
जो पलपल रूलाती है
वह मोहब्बत है
जो हरपल साथ निभाती है
वह सच्ची दोस्ती है॥

कु. बायजाबाई कोकीतकर, बी.ए. भाग १

माँ का महत्व

आसमान ने कहा –माँ एक इंद्रधनुष्य
जिस में सभी रंग समाए हुए है।
शायर ने कहा – माँ एक ऐसी गजल है,
जो सभी दिलों में उतरती चली जाती
माली ने कहा – माँ वह दिलकश फूल है.
जो पूरे गुलशन को महकाती है।
वाल्मीकी जी ने कहा– माता और मातृभूमि का स्थान
स्वर्ग से भी ऊँचा है।
वेदव्यास जी ने कहा– माता के समान आज तक कोई भी गुरू नही है ।
पैगम्बर मुहम्मद साहब ने कहाॅ– माँ वह हस्ती है
जिसके कदमों के नीचे जन्नत है।
चाणक्य ने कहा– जल के समान कोई दान नहीं व्दादशी के समान कोई तिथी नहीं। गायत्री मंत्र से बडा कोई मंत्र नही और माॅ से बढकर कोई देवता नहीं।

कु. रोहिणी गुरव
एम.ए. २

जीवन पथ

यह जन्म मिला हैं तुम्हें एक बार पृथ्वी पर,
हो सकता है फिर न मिले जन्म तुम्हें दुबारा इस धरती पर
हरपल टोकता हैं तू कुछ आगे कर दिखाएगा इस जीवन में भर देगा रंग परिश्रम का.
दिखाएगा जीवन पथ, परिष्कृत समाज को
तू जल की एक धारा हैं,
अभी तुझे नदी बन सागर में मिलना हैं
गरीब असहाय और दरिद्र की पीडा को तुझे देश प्रदेश से हराना हैं
पर जीवन के मुसाफिर,
तब सार्थक होगा जन्म तेरा, इस भारत भूमि पर,
जब तुझमें मानवता बढेंगी
प्रत्येक मानव के प्रति!.....

कु.प्रशांत कोलेकर
बी.ए. २

महिला दिन

क्यों मनाते हो भाई
एक दिन महिला का?
यहाँ तो एक दिन
घंटा और पल भी
होता है महिला का।
सुबह के साथ सुरज
भगवान का स्वागत
करने का पल-पल
होता है महिला का।
अन्नपूर्णा बनकर
सभी को रोटी खिलाने का
ऋण होता है महिला का।
बहन बनकर भाई को
सौ साल की उम्र मिले
यही इरादा होता है
महिला का।
माँ बनकर बेटों को
किसी की नजर न लगे
इसलिए स्वर्गतक सिधारता है
पल्लू महिला का।
पत्नी बनकर
सातों जनम में यही
पति मिले इतना
व्यापक अवकाश है महिला का।
क्यों मनाते है भाई
एक दिन महिला का?

कु.अंकिता पुजारी
बी.ए. भाग १

विनोद

एकदा एक हिंदी मुलगा मराठी मुलाच्या घरी लग्नाला येतो. लग्नानंतर जेवणाची पंगत बसते. नवरा घास भरवत असताना हिंदी मुलगा मराठी मुलाला विचारतो,
''ये दोनो क्या कर रहे है?''
मराठी मुलगा, ''घास खा रहे है''

कु. कविता लोहार
बी.ए. २

कुछ और

मुक्त नारी

मुक्त करो मानव नारी को
चिर बंदिनी नारी को।
युग-युग की जर्जर काया से
जननी सखी प्यारी को।

जीवन

यह जीवन उसके लिये धनंजय! है केवल
जो तूफाना से हँस-हँस कर टकराते है।
घायल होने पर जो आह नहीं भरते,
कण्टक-पथ पर जो सस्मित बढते जाते है॥

हमारा हिंदूस्तान

एक बार गलती करनेवाला- अनजान
दो बार गलती करनेवाला- सैतान
बार बार गलती करनेवाला- पाकिस्तान
उसको माफ करनेवाला- हमारा हिंदुस्तान

इन्साफ

छुपाने वाले लाख हो, मगर सच कभी छुपता नहीं।
रोकने वाले लाख हो, मगर जाने वाले कभी रूकते नहीं।
इन्साफ कभी हटता नहीं क्योंकी वह कभी डरता नहीं।
इन्साफ हमेशा न्यायी होती है,
मगर उन्हे रोकने वाले कौन कौन जाने, कैसे हैवान होते है।

हास्य

सर: तुम्हारा नाम क्या है?
छात्र: मेरा नाम सुर्यप्रकाश है।
सर: हिंदी में नही इंग्रजी में बोलो।
छात्र: माय नेम इज सनलाईट।

कु. पूनम पाटील
बी.ए. भाग १

English Section

" But man is not made for

defeat," he said.

" A man can be destroyed

but not defeated."

- Ernest Hemingway

Sub-Editor

English Section

Prof. D. U. Jadhao

INDEX

Article

- **One Handed Gold Medalist : Karoly Takacs 'Focus on What you have'** Miss. Arati Shevale
- **Suicide - Why ? What to do ?** Miss. Shubhangi Patil
- **Friendship** Miss. Pragati Dhamankar
- **Positive & Negative Impact of Cell Phones** Miss. Shamal B. Harlikar

Poem

- **Life is...** Miss. Sandhyarani Patil
- **My Belief** Mr. Amol Kadam
- **Life Means What** Miss. Vishakha Patil
- **It Takes** Miss. Shital Akkole
- **Each Day Is a Chance** Miss. Swapnali Davane
- **If Today** Miss. Shubhangi Patil
- **Do Whatever** Miss. Supriya Kadam

One Handed Gold Medalist : Karoly Takacs

"Focus on What you have"

✍..... *Arati Narayan Shevale*
(B. A. Part-III)

Karoly Takacs was an army officer in Hungarian army. Karoly was excellent in pistol shooting. His aim was that "I will make my hand world's best shooting hand."

In 1938, his right hand was badly injured during army training as faculty grenade exploded in his hand. He has only one aim and one goal in his life to make his right hand the best shooting hand in the world.

But now you tell in this condition what normal person will think.... why this happen to me?? And then that person will blame god and himself.

But, Karoly was a different man from others - "He did not focus what he lost but he focused on what he has"

He thought I don't have right hand so what I have left hand and I can make my hand as best shooting hand then, he went to secret place and started focusing on his left hand. He consistently worked hard for 2 years and he was ready with his left hand.

Where there is a will there is way and if you want success you can find that way!!

In 1939 Karoly went to Hungarian National pistol shooting Championship everyone there saying "looko he has good sportsman spirit that he came here to motivate us" Karoly replied - I didn't come to motivate you I came here to compete with you!!! all started laughing. All of them competing with their best hand but you know he is competing with his 'Only hand" Do you know who won this competition??? KAROLOY TAKACS by winning this game he surprised his country men.

He didn't stopped here, Karaly had expectation that he will win the 1940 Super Olympics but due to world war the 1940 olympics were cancelled, still he won't gave up he thought he will participate in 1944 Olympics but again this Olympics were cancelled due to second world war.

Karaly was a very positive man he didn't give up after the cancellation of two olympics. He focused on 1948 summer Olympics in London he surprised the whole world by getting gold medal. He wasn't stopped here he won the second gold medal in 1952 summer Olympics in Helsink.

He was the only man who continuously won the GOLD medal in Pistol shooting in two Olympics. Everything is possible in this world if you focus on what you have instead focusing on what you have lost.

SUICIDE - WHY? WHAT TO DO ?

Shubhani Shivaji Patil
B.A. III

The world Health Organization (WHO) reports over one million suicides every year. This figure is more than the total annual deaths due to wars and murders combined WHO calls this disturbing global trend 'A tragic social health problem'.

Suicide cases highlight the gross imbalance in material and spiritual values in contemporary society. It may be due to various reasons. Some major resons are sense of failure racism, unresolved childhood abuse, emotional problems, bullying etc.

When people lack spriritual knowledge, they naturally live for worldly goals. Their entire sense of identity & self worth comes from the pursuit & achievements of materialistic aims such as wealth, sensual preasure, possessions & positions. This narrow minded definition of success in terms of material achievements lies at the root of suicidal thoughts. Why? Because people pursuing such goals will sooner or later be confronted with a situation. Where they will fail to gain or fear the failure for what they craved for. And similarly those who possess these things will be faced with situations where they loose or fear to loose what they live for. In such situations people become defamed to live. And destroying one's very existence appears to be the only escape.

For example, a student, who considers getting top grades will feel euphoria on emerging a topper. But he is equally prone to be devastated if he fails. If he thinks that marks are to be all and end all in life, he might well consider his life a disgraceful failure & decide to end it, which is actually the scenario in the top institute. How can spirituality help in such a situations? Sprititual beings, beloved children of god. Sprituality practices like praying, meditation & chanting of holy names & mantras help us experience the reality of God's love for us. Our life becomes motivated & directed by a glorious purpose to use all our

abilities & resources in reviving our dormant love for god and to share the treasure of peace and joy with all living being. We ----- empowered by the conviction that even if everything goes wrong and everyone misunderstands us, still there is someone who cares for us, understands us and stays always with us all the time .GOD Just as an intelligent child sees the love of the mother not only in her pat but also in her slap, spirituality helps us to see God's love, not only in times of success, but also in times of failure. We see life in a proper perspective not as a hundred meter sprint in pursuit of fleeting pleasure, but as a hundred kilometer Marathon in pursuit of everlasting joy. Even amidst reversals; we see road to enternal glory still becknoing us. Buoyed by the projecting & reassuring presence of God in our heart and life's. We march confidently through the ups & downs of lives.

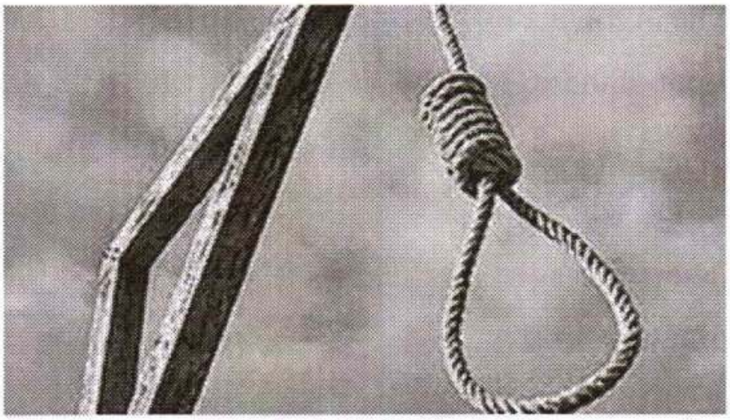

Sociological research confirms the more a student prays to God or visits a temple or read spritiual books, the less likely he will commit suicide. And more he dumps the spritital side of life, the more likely is he to slit his wrist, hand or end his life with pills. Let us therefore strive to assimilate ourselves and dissimilate spiritual wisdom i.e.

Come out from darkness of ignorance towards the light of God and thus help us to lead a balanced, meaningful, peaceful & cheerful life.

FRIENDSHIP

Pragati Dhamankar
B.A. III

Someone had said, "Friend in need is friend indeed". But friend are different. Nicholas Garimgold stating real truth calls a friend, heavenly gift and the most trustworthy treasure but as his opinion each and every person had not fortune to have true & good friend. In our life we come in contact with so many persons. Out of these, we are certainly drawn to a few. These are the person, whose temperaments, tastes and interests are found to be similar to ours. Naturally our contact with them become more frequent and all the more intimate. Some of them become our best friends.

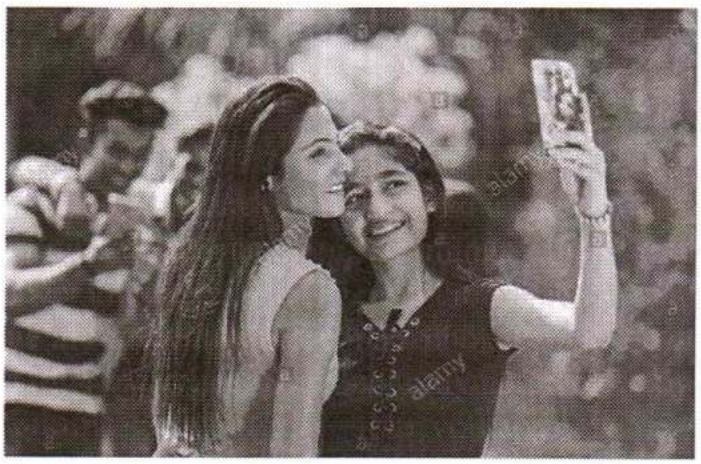

The other fact is that prosperity gains friends while adversity tries them. Friends, who stand by us in weal and woe are indeed our friends. A true friend never flatters us but gives us honest advice even though it may hurt us. He may tell us unpleasant truth on our face but will never abuse or criticize us behind our back.

Friends are only those, who give more encouragement & support than one's parents, brothers & sisters. Life journey becomes easy & pleasant in the loving company of good friends. It is only our true friends, who will stand by us at all times, under all circumstances, good or bad conditions.

It is difficult to get good friends, but it more difficult to keep those friends because a friendship is relation in that anyone do anythng like love between girl & boy friend. Such everything we can't ingnore & if we mind about such thing then that will be end of our friendship. So think about each and everything in friendship to make friendship more fit. After all this is only thing which pleasure, happiness & stimulates our life.

Positive & Negative Impact of Cell Phones...

Shamal B. Harlikar
B.A.-III

Cell phones are a large part of our society. In this day and age everyone from businessmen to country farmers has a cell phone. It is very difficult to imagine our live without a cell phone. As most of our work is done using cell phones. Cell phone or mobile phone have become a very important part of our daily lives. Everything has its pros and cons and mobile phones too has its positives and negatives. If you are wondering what positive and negatives can be cell phones.

Communication :

The very first positive point of mobile phones is communication. With mobile phones you can communicate with anyone from anywhere at any time. Now a days, the smart phones which are coming are small in size and light in weight which makes it very easy to carry them. You don't need to sit beside the receiver as your mobile phone is not attached with anything.

Entertainment :

Mobile phones have become a source of unlimited entertrainment. The things which we never thought would be present in a mobile phone are now possible. Smart phones have come into existence which not only help you in making calls but also help you to stay entertained by allowing you to play games, listen to music and do lots of other stuff.

Beneficial In studies :

If you are using a smart phone, you can take advantage of it in your studies or your business. The smartphones which come with Android, Apple ios and Windows phone operating system come with educational apps which can be used while you are in college. If you are into business you can install applications like skype which will help you in communicating with your clients.

Negative Impact of Cell Phone

Bad impact on studies :

It is true that mobile phones can help students in studies but only if they use them wisely. Most of the students become additive to mobile phones and are found playing games chatting with their friends and watching movies and other stuff. If students are busy keeping their eyes on their mobile phones at all times they won't get time for studying which would lead to poor grades.

Health Issues and Accidents :

Mobile phones lead to a lot of accidents. A lot of people do their daily work, drive while taking on mobile phones. There is high risk of accident if you are talking on the mobile phone and driving as you are giving your half attention to the mobile call and having half attention on the road.

Conclusion

These were the advantages and disadvantages of mobile phones in the end it all depends on our usage. Cell phones are the most personal device to us and we should make an optimal use of them.

Life is....

Life is an opportunity, benefit from it
Life is beauty, admire it
Life is a dream, realize it
Life is a challenge, meet it
Life is a duty, complete it
Life is a game, play it
Life is a promise, fulfill it
Life is sorrow, overcome it
Life is a song, sing it
Life is a struggle, accept it
Life is a targedy, confront it
Life is an adventure, dare it
Life is luck, make it
Life is too precious, do not destroy it
Life if life, fight for it.

Sandhyarani Patil
B.A. II

"He was the only man who continuously won the GOLD medal in Pistol shooting in two olympics"

Everything is possible in this world if you focus an what you have instead focusing on what you have lost.

My Belief

I believe -
That the people you care about must in life taken from you too soon...
I believe -
That credentials on the wall do not make your a decent human being
I belive -
That your life can be changed in a matter of hours by people who don't even you know.
I believe -
That two people can look at the exact something and something totally different.
I believe -
That no matter how bad your heart is broken the world doesn't stop for your grief.

Amol S. Kadam
B.A. III

Life means what?

One day I was thinking
What is life?
Then mind told me
Life is war
We must fight it
Life is an adjustment
We must do it
Life is a ship,
We must navigate it
Finally, mind told me,
Life is God's Gift
We must take it and
We must live, we must live
Life is hard
Full of competition
that one has to face,
and run life race,
Life is a drama
Act in it
It is a challenge, accept it
It is a problem, solve it
It is a power use it
It is a theorem, prove it
It is a song, sing it
Friends, life is beautiful
Feel it, feel it...

Vishakha Patil
B.A. I

It takes

It takes strength to be firm
It takes courage to be gentle

It takes strength to conquer
It takes courage to surrender

It takes strength to be certain
It takes courage to be loved

It takes strenght to survive,
It takes courage to live

Collection,

Shital Akkole
B.A. III

Each Day Is a Chance

Each day we wake up
We have another chance
We could just keep on moving
Or we could decide to dance

Dance as if you are alone,
And no one will ever see,
As this is your chance,
To see what you could be

Remind yourself you are someone,
Someone who is grand
Believe you can do anything
Get up and take a stand

Always keep looking forward,
Looking back is never good
You want to look to the future,
And that is something you should

Collection

Swapnali Davane
B.A. III

If Today

If today was the last day of my life
I would leave all worries aside,
I would be thankful to be alive
I would be all right,
I would just smile

If today was the last day of my life
I would stop to smell the roses,
I would appreciate all that surrounds me,
I would be friendly, and I would laugh,
I would take the time closer

If today was the last day of my life
I would pass on peace,
I would be generous,
I would pass on love
I would deeply breathe

If today was the last day of my life
I would accept peacefully all that comes,
including my death,
for death
is just a new beginning

Collection
Shubhangi Patil
B.A. III

Do whatever

Do whatever what you want
Be whatever what you will

Nothing is impossible in this world
So, believe in yourself & just chill

There is no charges for happiness
So, enjoy your life, Don't pay any bill

Don't take tention, don't get warried
Distroy your problems & let them kill

But, always remember one thing that

What you achieve from your own talent & skill
That only thing of your's lifelong still

Sometimes we have, what we don't
Sometimes we missed what we want

Supriya Kadam
B.A. II

प्राध्यापक कार्यवृत्तांत

- डॉ. आर. बी. तेली
- डॉ.एस. डी. पाटील
- डॉ. बी. डी. अजळकर
- डॉ. मनमोहन राजे
- प्रा ए. के. मोरमारे
- डॉ. संतोष माने

प्रशासकीय कर्मचारी कार्यवृत्तांत

- रमेश बाबूराव आयरनाई
- के. टी. कुंभार
- प्रशांत आण्णाप्पा शेंडे
- संतोष नारायण पाटील
- सौ. सविता बाबासाहेब निकम
- के. आर. कांबळे

समिती व विभागांचा कार्यवृत्तांत

- ग्रंथालय विभाग
- सांस्कृतिक विभाग
- शिवराज २०१७: वार्षिक नियतकालिक
- अग्रणी महाविद्यालय समिती
- शिवायन भित्तीपत्रक समिती
- पदव्युतर विभाग
- मराठी विभाग
- एन. एस. एस. विभाग
- एन.सी. सी. विभाग
- क्रीडाविभाग
- बी. बी. ए. विभाग
- ज्युनिअर क्रीडाविभाग

प्राध्यापक : कार्यवृत्तांत

डॉ. आर. बी. तेली

(HOD, Commerce and Management and Member of BOS in Business Management)

अ) संशोधन मार्गदर्शन व प्रकल्प –

१. लघु संशोधन प्रकल्प (MRP) पूर्ण करुन त्याचा अंतिम अहवाल युजीसीकडे सादर केला. (दि. ७/६/२०१७) शिर्षक– 'Entreprenenrship Development Among Below Poverty Line Women Through Self-help-Groups in Gadhinglaj block, Dist. Kolhapur, Maharashtra State.

2. Ph.D. Thesis of Asso. Prof. M. M. Bagban has been submitted in June 2017, under my guidance. At present, I am guiding the following students for Ph.D. research degree - a) Miss. S. M. Mahajan, Pune b) Miss. Nishigandha Patil (Nasik), c) Shri. Kamalakar Kosthi (Goa), d) Shri. Vikas Parit (Karambali), e) Miss. Saraswat Vasudha (Sangli), f) Shri. Shityalkar (Nasik) for M.Phi. [In Shivaji University and also in YCMOU Nasik] Ass. Prof. Miss. S. V. Chavan has been appeared for vivarvole of Ph.D. on 18-4-18.

ब) एम.बी.ए. (HRM) च्या डिग्रीचे प्रमाणपत्र जून २०१७ मध्ये YCMOU कडून प्राप्त झाले.

क) संशोधन प्रकाशने –

Title with page Nos. and authors	Publication with date
1. "Performance Evaluation fo Maharashtra Gramin Bank with respect to Deposits and Advances PP. 77-82", Dr. R. B. Teli and Mrs. Smita Mahajan	International Journal of Research in Social Science, Vol. No. 7 (11) (ISSN - 2249-2496) Impact Factor : 7.081 www.ijmra.us in Nov. 2017 (UGC Approval Journal No. 45811)
2. "Women Enterpreneurship Development through SHGS in India" PP. 152-157, Dr. R. B. Teli.	Aayushi International Interdisciplinary Research journal (ISSN-2349-638X) Impact Factor : 3.045 www.aiirjournal. com July, 2017 (UGC Approved Journal No. 64259)
3. भारतातील व्यवस्थापन शिक्षणासमोरील आव्हाणे व संधी,	EIIRJ , A peer reviewed Journal Impact Factor-5.20 (ISSIV : 2277 - 8721) (UGC Approved Journal No. 48833) Feb. 2018
4. SIM on MCOB, of M.Com-I, Unit 1, 2	Vol. IV, VII (II) S. V. Kolhapur
5. "Career Opportunities in Commerce and Mgmt Education" PP 131-135	Proceedings of ICSSR Sponsored National Seminar at Dange, ISBN-978-81-92711-8-4 First Impression : 2017

ड) कार्यशाळा, संमेलने, चर्चासत्रे इत्यादी –

1. Present paper and also acted as a chaiman for technical session in National seminar held at D. K. Shinde College of Edcuation, Gadhinglaj on 14/7/2017.
2. Presented paper in National Seminar held at Dange College, Hatkanangale, on 26 and 27 July 2017.
3. Paper presented in National Seminar held at Kamala College, Kolhapur on 10/2/2018.
4. Participate in One Day Workshop for facility on Value Education organised by Shivaji University, Kolhapur on 3/1/2018.
5. Presented paper in SUCOMATA, conference at Islampur at 11/3/2018.

इ) शिवाजी विद्यापीठाच्या 'व्यवसाय व्यवस्थापन' या विषयाच्या अभ्यास मंडळावर (BOS) नोव्हेंबर २०१७ मध्ये झालेल्या निवडणूकीतून (वाणिज्य फॅकल्टी) पाच वर्षासाठी निवड झाली. तसेच समनवय समितीवर (BOS in Business Management) सदस्य म्हणून यावर्षीही काम केले.

ई) शिवाजी विद्यापीठ परीक्षा कामकाज इत्यादी –

१. एम. कॉम. सेमिस्टर–३ Research Methodology या पेपर सेटर म्हणून काम केले. दि. २९ ते ३० ऑगस्ट २०१७ व ८ सप्टेंबर २०१७

२. एम. कॉम. सेमिस्टर–३ Advanced Accountancy Paper-II चा पेपर सेटर म्हणून काम केले. दि.२/१/२०१८.

३. एम. कॉम. सेमिस्टर–३ Research Methodology पेपर IV चा Examiner म्हणून काम केले. दि. २/१२/२०१७.

४. एम.फिल. पदवीसाठी कु. पाटील एस. जी., सायबर येथे दि. १८/११/२०१७ रोजी झालेल्या Viva-Vice च्या चेअरमनपदी काम केले.

5. Acted as Examiner of the following Examination -

   B.Com. I - Principles of Business Management Sem. - I, II, Oct. 2017, April 2018.

6. Acted as chairman for M.Com.Viva-Vice at Balasaheb Desai College, Patan on 05/05/2017.
7. Acted as a member of preparation of syllabus sub committe for -

   a. M.B.A. II syllabus on 16/5/2017.

   b. M.B.A. II, Agriculture Management Sem. III and IV (Elective Subject) on 29-6-2017.

उ) व्याख्याने –

विषय –

१. व्यावसायिक व्यवस्थापन – कोल्हापूर जिल्हा सहकारी बोर्ड लि. कोल्हापूर, महाराष्ट्र राज्य सहकारी संघ व व्यापारी ग्रामीण बिगर शेती सहकारी पत संस्था महागांव यांचे संयुक्त विद्यमाने दि. २७/१२/२०१७ रोजी, महागांव येथे प्रशिक्षण कार्यक्रम.

२. व्यावसायिक व्यवस्थापन – वरीलप्रमाणे सहकारी पतसंस्थांचे पदाधिकारी, संचालक व सेवकाकरिता सेवक प्रशिक्षण कार्यक्रम दि. ३०/१२/२०१७. स्थळ–आजरा.

३. व्यावसायिक व्यवस्थापन, कॅशलेस कार्यपद्धती व ई बँकिंग – वरीलप्रमाणे सहकारी प्रशिक्षण कार्यक्रम
स्थळ – गडहिंग्लज दि. १४/१/२०१८.

४. व्यावसायिक व्यवस्थापन व ई बँकींग – वरीलप्रमाणे प्रशिक्षण कार्यक्रम स्थळ – अमन बँक इचलकरंजी.

5. How to prepare research report ? -
   D. G. College Satara on 7-2-2018.

६. आयुर्विमा महामंडळ गडहिंग्लज शाखेत 'विम्याचे महत्त्व' या विषयावर सप्टेंबर २०१७ मध्ये व्याख्यन.

ऊ) महाविद्यालयातील खालील समित्यांवर सदस्य व अध्यक्ष म्हणून काम पाहिले. प्रवेश समिती, नॅक को–ऑर्डीनेटर, माहितीपत्रक, वेळापत्रक, ग्रंथालय, पदव्युत्तर विभाग

(वाणिज्य), यु.जी.सी. व शिवाजी विद्यापीठ संशोधन प्रकल्प, कार्यशाळा व चर्चासत्र मार्गदर्शन, स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन, माजी विद्यार्थी/सेवक संघटना, वाणिज्य मंडळ(अध्यक्ष), विद्यार्थी ग्राहक भांडार, रेमिडियल कोर्सेस, परीक्षा तक्रार निवारण समिती, वेतन निश्चिती, कौशल्यवृद्धी व उद्योजकता विकास समिती, प्रकाशन समिती (अध्यक्ष), एम. ओ. यू. समिती इ.

ए) वाणिज्य विभाग व वाणिज्य मंडळातर्फे खालील कार्यक्रम राबविले.

१. एमबीए प्रवेश मार्गदर्शन व्याख्यान प्रा. पाटील, BIMAT दि. २२/९/२०१७.

२. सेबी कार्यशाळा, साधनव्यक्ती, प्रा. सौ. सूर्यवंशी/ककडे, जयसिंगपूर कॉलेज, जयसिंगपूर १४/११/२०१७

३. 'उद्योजकता व कौशल्य विकास' या विषयावर श्री. अमरजीत कोणे-पाटील याचे व्याख्यान. दि. २७/१२/२०१७

४. 'करिअर मार्गदर्शन व व्यक्तिमत्त्व विकास' या विषयावर श्री. नीलम मेहता, सी.ए., पुणे यांचे व्याख्यान. दि.९/१/२०१७

५. 'जीएसटी' वर श्री. भंडारी, बेळगांव यांचे व्याख्यान. दि. १०/१/२०१८.

६. 'Life Skills Development for College Students (LSDS), Business Communication' या विषयावर प्रा. के. बी. केसरकर यांचे व्याख्यान. दि. २८/१२/२०१७

७. सेबी कार्यशाळा, साधनव्यक्ती, प्रा. एस. डी. कोरे, के.आय.टी., कोल्हापूर. (एम.कॉम.भाग-२ साठी) आयोजित केली.

ऐ) शिवाजी विद्यापीठाच्या स्थानिक चौकशी समिती व तज्ञ समितीवर काम केले -

१. निओरा महिला महाविद्यालय, गडहिंग्लज. मे २०१७

२. सद्गुरु गाडगे महाराज महाविद्यालय,कराड. १/३/१८

३. न्यू कॉलेज, कोल्हापूर. ५/३/२०१८

४. र. भा. ङ्काडखोलकर कॉलेज, चंदगड.

५. स्वराज इन्स्टिट्यूट ऑङ्क ङ्कॅनेजङ्केंट, वनवासङ्काची, वहागांव, कराड.

ओ) १. एम. कॉम. भाग-२ ची शैक्षणिक सहल, सायबर ग्रंथालय, कोल्हापूर येथे (जाने. २०१८) विभागाङ्कार्ङ्क त

२. बी.कॉम. भाग-१ चा स्वागत समारंभ दि. २०/९/२०१७ रोजी पार पाडला. यावेळी सौ. सीमा जगताप, बी.डी.ओ., गडहिंग्लज यांचे मार्गदर्शन.

३. दि. १९/९/२०१७ रोजी श्री. प्रसाद आवारी यांचे 'बँकिंग परीक्षा' यावर व्याख्यान झाले.

४. बी.कॉम. भाग-३ साठी सेमिनार आणि Oral Test व एम.कॉम.-२ साठी Project Reports तसेच 'पारंपारिक वेशभूषा दिन' साजरा केला.

डॉ. एस. डी. पाटील

रसायनशास्त्र विभाग

विद्यापीठ स्तर -

१. कुलगुरु नियुक्त सदस्य, रसायनशास्त्र व रसायन अभियांत्रिकी अभ्यास मंडळ, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

२. सदस्य, आविष्कार सल्लागार समिती, शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर.

३. विषय तज्ज्ञ - निवड समिती, सदस्य संलग्नीकरण समिती म्हणून शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूरच्यावतीने विविध महाविद्यालयासाठी काम.

४. चेअरमन, इन्स्टिट्यूशनल एथिक्स कमिटी, कै. केदारी रेडेकर आयुर्वेद महाविद्यालय, गडहिंग्लज (पदव्युत्तर व संशोधन विभाग)

महाविद्यालय स्तर -

१. समन्वयक-आय.क्यू.एस.सी.

२. सदस्य, माजी विद्यार्थी-सेवक संघटना, विद्यार्थिनी व्यक्तिमत्त्व विकास, प्लेसमेंट सेल, कौशल्यवृद्धी आणि उद्योजकता विकास.

कार्यशाळा, परिसंवाद -

विज्ञान शिक्षण आणि प्रसारात मराठी शब्दाववलीची भूमिका या विषयावरील राष्ट्रीय परिषदेत (गुरुनानक महाविद्यालय, मुंबई) साधन व्यक्ती म्हणून व्याख्यान.

१. एल. आय. सी. रिपोर्ट फॉरमॅटस-या विषयावरील विद्यापीठ स्तरावरील कार्यशाळेत सहभाग (शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर)

मार्गदर्शक व्याख्याने -

आद्य श्री निजलिंगेश्वर शिक्षण संस्था, संकेश्वर, आजरा महाविद्यालय आजरा, नव-कृष्णा व्हॅली ज्युनिअर कॉलेज उत्तूर, पं. दीनदयाळ ज्युनिअर कॉलेज आजरा येथे विशेष व्याख्याने

पुरस्कार -

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्था गडहिंग्लज यांचा कर्मवीर गुणवंत शिक्षक पुरस्कार २०१८.

अन्य योगदान -

१. उपाध्यक्ष, नेसरी वाचन मंदिर नेसरी.

२. सदस्य, कै. केदारी रेडेकर जीवन गौरव पुरस्कार समिती गडहिंग्लज

Dr. B. D. Ajalkar

Paper in International Journal -

A Quinazolinone based fluorescent chemasensor for selective detection of FE (III) in aqueous media : Application to pharmaceutical and environmental analysis.

Pravin. R. Dongare, Anil H.Gore , Uttam R. kondekar, Govind B. Kolekar and Balu D. Ajalkar Inorganic and Nano- Metal Chemistry, Vol. (48) Issue- 1, 2018, Page -49-56

Paper in National conference -

1) Dihydrazen based colorimetric chemosensor for selective determination of cd2+ in aqueous solution : It's applications in environmental analysis. Pravin R. Bhosale, Balu D. Ajalkar

   Poster presentation in National Conference held at Shri Yashwantrao Patil Science College, Solankur. Tal. Radhanagari on dated 6 th January, 2018

2) Synthesis of highly substituted Quinoline derivatives using PbO (II) nanoprticle in water as an environmetal bening.

   Nilkanth R. Bhosale, Pravin R. Dongare, Balu D. Ajalkar.

   Poster presentation in National conference held at Shri Yashwantrao Patil Science College, Solankur. Tal. Radhanagari on dated 6 th January, 2018

डॉ. मनमोहन राजे
(मराठी विभाग)

१. 'मराठी साहित्यसंशोधन : दृष्टी आणि दृष्टिकोन' ह्मा मे २०१७ रोजी स्नेहवर्धन प्रकाशन पुणे यांनी प्रकाशित केलेल्या ग्रंथात 'मराठी कादंबरीतील देवदासी विषयक विचार' हा लेख प्रकाशित.

२. 'परिवर्तन २ के १८' अंतर्गत शिवराज कॉलेज बी.बी.ए. विभागाच्यावतीने 'मराठी साहित्य' या विषयावर दि. ११ जानेवारी २०१८ रोजी व्याख्यान संपन्न.

प्रा. ए. के. मोरमारे
मराठी विभाग

१. तुकाराम कृष्णाजी कोलेकर कला व वाणिज्य महाविद्यालय,नेसरी येथे २७ जुलै २०१७ रोजी संपन्न झालेल्या विद्यार्थी व प्राध्यापकांशी संबंधित नविन विद्यापीठ कायद्यातील तरतुदी या विषयावरील कार्यशाळेत सहभाग.

२. राजा शिवछत्रपती कला व वाणिज्य महाविद्यालय, महागाव येथे दि. १९/०९/२०१८ रोजी झालेल्या मेक इन इंडिया धोरणाचे मूल्यमापन या विषयावरील कार्यशाळेत सहभाग.

३. शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर (मराठी विभाग) येथे दि.२५/०१/२०१८ रोजी संपन्न झालेल्या एम. ए. भाग एक बदलेला अभ्यासक्रम या विषयावरील कार्यशाळेत सहभाग.

४. यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालय, हलकर्णी, चंदगड, येथे दि. १४/०२/२०१८ रोजी संपन्न झालेल्या सहित्य आणि समाज या विषयावरील कार्यशाळेत सहभाग.

५. बळवंत महाविद्यालय विटा येथे दि. १०,११/२/२०१८ रोजी संपन्न झालेल्या कविता रुप आणि अविष्कार या विषयावरीलचर्चासत्रात आदिवासी कविता या विषयावरील निबंधाचे वाचन.

६. राजा शिवछत्रपती महाविद्यालयाच्या वतीने मु. सुळे, ता. आजरा या दत्तक खेड्यात घेण्यात आलेल्या राष्ट्रीय सेवा योजना श्रमसंस्कार शिबिरात दि. २४/१२/२०१८ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजनेतील युवकांची भूमिका या विषयावर व्याख्यान

७. फुले, आंबेडकर, शाहू टिचर्स असोसिएशन कोल्हापूरच्यावतीने दि. २५/२/२०१८ रोजी घेण्यात आलेल्या शिक्षण परिषदेत सहभाग.

प्रा. डॉ. संतोष माने
(हिंदी विभाग)

१. तुकाराम कृष्णाजी कोलेकर आर्टस् अँड कॉमर्स कॉलेज, नेसरी, ता. गडहिंग्लज में 'विद्यार्थी व प्राध्यापकाशी संबंधीत नवीन विद्यापभठ कायदा' इस कार्यशाला में सहभाग. (२६/०७/२०१७)

२. विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर में संपन्न राष्ट्रीय संगोष्ठी में 'फॉ उपन्यास में चित्रित किसान जीवन' आलेख प्रस्तुत (०९/०८/२०१७)

३. शिवराज महाविद्यालय गडहिंग्लज में ऑक्टो/नोव्हें.२०१७ शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर परिक्षा में अंतर्गत पर्यवेक्षक (०४/१२/२०१७ से ०९/१२/२०१७)

४. आजरा महाविद्यालय आजरा में 'साहित्य और समाज' इस कार्यशाला में सहभाग. (२२/१२/२०१७)

५. शिवराज महाविद्यालय गडहिंग्लज में 'हिंदी दिन' (०५/०१/२०१८) इस कार्यक्रम में संयोजक और आभार प्रकट.

प्रशासकीय कर्मचारी

श्री. रमेश बाबूराव आयरनाईक

प्रशासकीय सेवकांसाठी राज्यस्तरीय कार्यशाला, न्यू कॉलेज, कोल्हापूर.

श्री. के. टी. कुंभार

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर व राजर्षि शहाजी छ. महाविद्यालय, कोल्हापूर यांचे संयुक्त विद्यमाने दि. १५/१७/२०१७ रोजी स्थानिक चौकशी समिती अहवाल बाबतची प्रशासकीय माहिती घेणेसाठी शहाजी छ. महाविद्यालय, कोल्हापूर येथे एक दिवशीय कार्यशाळा पार पडली. सदर कार्यशाळेत स्थानिक चौकशी समिती अहवाला बाबत व त्यांचे गुणांकना बाबतची तज्ञ प्राध्यापकांमार्फत माहिती देणेत आली.

श्री. प्रशांत आण्णाप्पा शेंडे

1. Sanjay Ghodawat Group of Institution, Atigre one day workshop on "Basic Official Correspondance for Administrative Staff."

२. शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर -विद्यापीठ निवडणूकीसाठी सहाय्यक म्हणून काम.

दि. १६/११/२०१७ ते १७/११/२०१७

3. Shri. Shahaji Chhatrapati Mahavidyalay, Kolhapur. One day workshop on LIC Reports format (Point Base) on 15-11-2017.

४. क. वि. रा. शि. शिक्षण संस्थेचा गुणवंत प्रशासकीय कर्मचारी पुरस्कार २०१८ दि. ०२/०१/२०१८

संतोष नारायण पाटील

१. अघटीत (गूढकथासंग्रह) प्रकाशित

मिळालेले पुरस्कार :

२. साहित्य, कला आणि सांस्कृतिक मंडळ, पुणे यांच्यावतीने घेण्यात आलेल्या गो. नी. दांडेकर राज्यस्तरीय कथास्पर्धेमध्ये 'हिरवं सपान' कथेस १९०० स्पर्धकामध्ये 'विशेष नैपुण्य' पुरस्कारप्राप्त.

३. सा. रे पाटील राज्यस्तरीय कथा स्पर्धा २०१७ मध्ये 'मुलूख' कथेस तृतीय पुरस्कार प्राप्त

४. 'कोल्हापूर' विशेष या मुंबईतून प्रकाशित होणाऱ्या साप्ताहिकामार्फत 'साहित्य रत्न' पुरस्कार

५. विविध मासिके, दिवाळी अंक, वर्तमानपत्रातून कथा, कविता, लेख प्रकाशित.

सौ. सविता बाबासाहेब निकम

१. प्रशासकीय सेवकांसाठी राज्यस्तरीय कार्यशाळा न्यू कॉलेज, कोल्हापूर.

२. महिला उद्योजक राज्य परिषद २०१८ माधव नगर रोड, सांगली.

श्री. के. आर. कांबळे

१. प्रशासकीय सेवकांसाठी राज्यस्तरीय कार्यशाळा न्यू कॉलेज, कोल्हापूर.

२. महिला उद्योजक राज्य परिषद २०१८ माधव नगर रोड, सांगली.

विविध समित्यांचा व विभागांचा कार्यवृत्तांत

LIBRARY REPORT 2017-18

Library is information center in higher education and playing key role in teaching, learning and research process. Our Library has an extensive collection of books and Journal covering all aspects of Arts, Commerce, Science, Computer Science, Business Administration, Environmental Science etc.

Total Holding on 31/03/2018

1. **Total Books**

Sr. College	- 41543
Jr. College	- 08572
U.G.C.	- 10792
Donated	- 03254
Non-Grant	- 05960
Books in Pansare Chair	- 00143
Total	**- 70264**

Non Book Materials

C.D.s – 154

2. **No. of Periodicals**

News Papers - 10

Journals/ magazines - 57

3. **e-Resources under N-List Programme**

e-Books - 100000+

e-Journals - 5000+

Addition of Book is the year 2017-18

Heads	Books	Price
Sr.College	173	37295
Jr.College	71	26462
UGC	743	192555
Non-Grant	285	113634
Total	**1272**	**369946**

Readers of the Library

All the student, faculty members and non-teaching staff of the college are Readers of the library.

Students	-	3467
Faculty	-	245
Readers from Society	-	32
Total Readers	-	**3744**

Library services and facilities

The Library has a key role in supporting the academic activities of the institution by establishing, maintaining and promoting the following services both quantitatively and qualitatively.

1. **Special Borrowing Facility**

   Apart from regular text and reference books issue competitive examination books are issued on their identity card/Borrower Card. Daily issue of books are approximately 350.

2. **Book Bank Facility**

   The number of students benefited under the scheme during the year 2017-18.

   Sr. College - 50

   Jr. College - 66

3. **Journals**

Current issues of journals and periodicals are kept in the reading room and are made available to students and faculty.

4. **Open Access** is given to all the stakeholders.
5. **Study Room**

Timing

On Working Days & in vacation - 7:00 am to 6:00 pm

Before & During exam period - 7:00 am to 12:00 pm

1. **Reprography** Facility is given to all readers according their demand.
2. **Reference Service**

The Reference books are made available to the reader during working hour i.e. 7:00 am to 6:00 pm. The personal assistance as guidance and help is provided. CAS and SDI services are provided.

3. **Question Paper** sets of university examination are made available to the readers in reading room.
4. **User Orientation** is carried for the fresh readers for effective use of library.
5. **Library Facility to Readers from Society**

For optimum use of the collection and to generate additional finance resources the readers from society are also entertained.

6. **Automation of Library**

Library is partial computerized with ISO certified SLIM 21 software. Web-OPAC is provided to search the documents. The library has 8 terminals for daily routine work.

7. **New Arrivals** are displayed on Display board 7 days. Regularly library sends content of all Journals accessed in Library by mail and on Whatsapp Group of Library.

Sandeep Kurade

Librarian

सांस्कृतिक विभाग

सन २०१७-२०१८ या शैक्षणिक वर्षामध्ये शिवराज महाविद्यालय गडहिंग्लज येथे सांस्कृतिक विभागाच्यावतीने पुढील कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

१. दि. २६ जून २०१७ रोजी राजर्षि छ. शाहू जयंती कार्यक्रम व व कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्थेचा वर्धापन दिन कार्यक्रम. मार्गदर्शक - मा. किसनराव कुराडे (अध्यक्ष, क.वि.रा.शिंदे शि. सं. गडहिंग्लज)

२. दि. ३०/६/२०१७ रोजी डॉ. एस. एस. जोडगुद्री सरांचा सेवानिवृत्ती निमित्त शुभेच्छा समारंभ.

३. दि. १/७/२०१७ रोजी वसंतराव नाईक जयंतीनिमित्त प्रतिमा पूजन कार्यक्रम. हस्ते-मा. डॉ. एस. वाय. कोतमिरे

४. दि. १/८/२०१७ रोजी लोकशाहीर अण्णा भाऊ साठे जयंती कार्यक्रम - प्रास्ताविक : डॉ. ए. बी. कुंभार, कार्यक्रमाचे अध्यक्ष : मा. प्राचार्य एस. वाय. कोतमिरे

५. दि. ४/८/२०१७ रोजी 'आकाशवाणी' कोल्हापूर यांचा कार्यक्रम. (विद्यार्थ्यांशी संवाद-चर्चा)

६. दि. ११/९/२०१७ तृप्ती देसाई, कोल्हापूर यांचे व्याख्यान कार्यक्रम.

७. दि. २/१०/२०१७ म. गांधी जयंतीनिमित्त प्रतिमापूजन कार्यक्रम.

८. दि. ३०/१०/२०१७ रोजी इंदिरा गांधी पुण्यतिथीनिमित्त संकल्पदिन कार्यक्रम.

९. दि. ३१/१०/२०१७ रोजी वल्लभभाई पटेल जयंती निमित्त (शपथ घेणे) कार्यक्रम.

१०. दि. १४/११/२०१७ रोजी पंडीत नेहरू जयंती निमित्त प्रतिमा पूजन कार्यक्रम.

११. दि. २६/११/२०१७ रोजी 'संविधान दिवस' उद्देशिका सामुदायिक वाचन कार्यक्रम.

१२. दि. २/१/२०१८ रोजी क. वि. रा. शिंदे पुण्यतिथीनिमि व्याख्यान कार्यक्रम.

व्याख्याते : डॉ. प्रकाश पवार (शिवाजी विद्यापीठ, राज्यशास्त्र

विभागप्रमुख, कोल्हापूर)

विषय : कर्मवीरांचे सामाजिक व राजकीय विचार

१३. १२/१/२०१८ रोजी राष्ट्रमाता जिजामाता जयंती कार्यक्रम- प्रतिमा पूजन व व्याख्यान.

व्याख्याते - प्रा. सुधीर जोशी (प्रमुख मराठी विभाग- शिवराज कॉलेज, गडहिंग्लज)

१४. १९/२/२०१८ रोजी छ.शिवाजी महाराज जयंती कार्यक्रम.

१५. २३/१/२०१८ रोजी नेताजी सुभाषचंद्र बोस जयंती निमित्त कार्यक्रम.

१६. २७/२/२०१८ रोजी संतोष कांबळे (चंदगड) यांचा मराठी भाषा दिनानिमित्त काव्यवाचनाचा कार्यक्रम.

१७. १७/३/२०१८ रोजी शाहीर रंगराव पाटील (कोल्हापूर) यांचा प्रबोधनात्मक पोवाडा कार्यक्रम.

१८. दि. २३/३/२०१८ रोजी शहीद दिनानिमित्त 'भगतसिंग, सुखदेव, राजगुरु' यांच्या प्रतिमा पूजनाचा कार्यक्रम.

१९. दि. ११/४/२०१८ रोजी म. फुले जयंतीनिमित्त प्रतिमापूजन कार्यक्रम.

२०. दि. १४/४/२०१८ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंतीनिमित्त प्रतिमापूजन कार्यक्रम.

वरील कार्यक्रमाशिवाय मा. प्राचार्यांच्या परवानगीने ऐनवेळच्या कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

-डॉ. ए. बी. कुंभार
सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

शिवराज २०१७ : वार्षिक नियतकालिक

महाविद्यालयातील विद्यर्थिनी कु. देवयानी संभाजी पाटील यांच्या 'पाणी' या एकांकिकेला शिवाजी विद्यापीठाने घेतलेल्या नियतकालिक स्पर्धेमध्ये द्वितीय पारितोषिक प्राप्त झाले आहे. तर सुप्रिया अनिल कदम यांच्या 'विठ्ठल रामजी शिंदे : कार्य आणि कर्तृत्व' या व्यक्तिचित्रणात्मक लेखाला तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिक प्राप्त झाले आहे. रोख रक्कम व पारितोषिक असे बक्षीसाचे स्वरुप आहे. २०१७ च्या 'शिवराज-२०१७' या कॉलेजच्या वार्षिक नियतकालिकामध्ये एकांकिका व व्यक्तिचित्रणात्मक लेख प्रकाशित झाले होते. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. वाय. कोतमिरे व संपादक डॉ. मनमोहन राजे यांचे मार्गदर्शन झाले होते.

प्रा. डॉ. मनमोहन राजे
संपादक
शिवराज २०१७

अग्रणी महाविद्यालय कार्यक्रम समिती

सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षामध्ये अग्रणी महाविद्यालय कार्यक्रम समितीच्यावतीने प्रथम सत्रामध्ये मंगळवार दि. २६/९/२०१८ रोजी 'व्यत्मिमत्त्व विकासासाठी योगा' या विषयावर कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यशाळेत श्री. राम पाटील व श्री. बाळासाहेब सावंत यांनी मार्गदर्शन केले.

द्वितीय सत्रामध्ये गुरुवार दि. २२/२/२०१८ रोजी 'विद्यार्थी आणि शिक्षक यांच्यामधील सुसंवाद' या विषयावरील एक दिवसीय कार्यशाळाचे आयोजन केले. या कार्यशाळेत डॉ. नंदकुमार मोरे आणि प्रा. सुधीर जोशी यांनी मार्गदर्शन केले. या कार्यशाळेमध्ये गडहिंग्लज, आजरा व चंदगड तालुक्यातील विविध महाविद्यालयातील प्राध्यापक, विद्यार्थी-विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते.

प्रा. ए. के. मोरमारे
समिती प्रमुख

शिवायन भित्तीपत्रक समिती

सन २०१७-२०१८ या वर्षामध्ये शिवायन भित्तीपत्रक व विषयामार्फत प्रकाशन करण्यात आले. आर्टस्, कॉमर्स, सायन्स, बी.बी.ए., बी.सी.ए., बी.सी.एस., पदव्युत्तर विभागामार्फत विविध मान्यवरांच्या हस्ते भित्तीपत्रकाचे प्रकाशन झाले. यावेळी

महाविद्यालयातील अनेक विद्यार्थी-विद्यार्थिनी यांनी सहभाग घेतला. शिवायन भित्तीपत्रक समिती सदस्य व प्राध्यापकांनी यावेळी सहकार्य केले.

डॉ. संतोष माने
विभाग प्रमुख, शिवायन भित्तीपत्रक समिती

पदव्युत्तर विभाग

शिवराज महाविद्यालयातील पदव्युत्तर विभागामध्ये एम.ए. भाग १ व २ मराठी, हिंदी, इंग्रजी, अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र व एम.कॉम. भाग १ व २ अॅड.अकौंटन्सी हे विभाग कार्यरत आहेत. एम.एस्सी. रसायनशास्त्र व संगणकशास्त्र हे विभाग देखील नव्यानेच सुरु झालेले आहेत. सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षात एकुण ४५० विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी पदव्युत्तर शिक्षण घेणेसाठी महाविद्यालयात प्रवेश घेतला आहे.

महाविद्यालयातील व बाहेरच्या महाविद्यालयातून येणारे पदव्युत्तर प्राध्यापक दुपारच्या सत्रात अध्यापनाचे कार्य करतात. महाविद्यालयाचे सुसज्ज ग्रंथालय हे विद्यार्थ्यांना वरदान आहे. अभ्यासकाशी निगडीत सर्व पुस्तके विद्यार्थ्यांना येथे मिळतात. स्पर्धा परीक्षा, नेट, सेट परीक्षेसाठी मार्गदर्शनही विभागामार्फत दिले जाते. एम.कॉम. (अॅड. अकौंटन्सी) मधुन प्रतिवर्षाप्रमाणे ५१ विद्यार्थी आपले शोधनिबंध तयार करत आहेत.

सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षात महाराष्ट्र शासन पुरस्कृत 'एकलव्य आर्थिक-सहाय्य योजना' रोख पाच हजार रुपये ही शिष्यवृत्ती ३२ विद्यार्थी-विद्यार्थीनींना मिळाली. तर चालु २०१७-१८ या वर्षासाठी पात्र असलेले ४० विद्यार्थ्यांचे प्रस्ताव शासनास पाठवले आहेत.

डॉ. डी. आर. खटके
विभाग प्रमुख

मराठी विभाग

मराठी विभागाच्यावतीने मराठी राजभाषा दिन उत्साहात साजरा करण्यात आला. दि. २७/२/२०१८ रोजी 'माझी आई' विषयावर कानडी, ता. चंदगड येथील कवी श्रीपती कांबळे यांचे व्याख्यान संपन्न झाले. आई विषयावरील अनेक कविता त्यांनी सुंदर चालीमध्ये गायल्या. संस्थेचे अध्यक्ष कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी होते. याप्रसंगी त्यांचेही मनोगत झाले. कार्यक्रमाला महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. वाय. कोतमिरे, प्रा. डॉ. आनंद कुंभार, प्रा. अशोक मोरमारे, विद्यार्थी-विद्यार्थिनी उपस्थित होत्या.

डॉ. मनमोहन राजे
मराठी विभाग

राष्ट्रीय सेवा योजना

श्रमसंस्कार शिबिर : नांगनूर

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर, शिवराज महाविद्यालयामार्फत नांगनूर, ता. गडहिंग्लज येथे आयोजित राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचा उद्घाटन सोहळा संस्थेचे अध्यक्ष मा. प्रा. किसनराव कुराडे यांच्या हस्ते झाला. अध्यक्षस्थानी गोडसाखरेचे माजी संचालक बाळासाहेब मोकाशी होते. २ ते ८, २०१८ जानेवारी या कालावधीत पार पडलेल्या या राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विशेष श्रमसस्कार शिबिरामध्ये शिबिरातील विद्यार्थ्यांनी संपूर्ण गावची सफाई, गटार सफाई, पाणंद रस्ता दुरुस्ती, नदीवेस रस्ता, रुंदीकरण व साफसफाई, गाजरगवत निर्मूलन, झाडांना आळी करणे इत्यादी श्रमदानाची कामे केली. यावेळी महाविद्यालयाच्या सहभागी विद्यार्थ्यांनी विशेष श्रम करून नांदेड पॅटर्न शोषखड्डे काढून दिले. नांगनूर गावातील इच्छूक ९० कुटुंबांना चार बाय पाच या आकाराचे ९० शेषखड्डे काढून देण्यात आले. या कामामुळे या गावाला त्याचा भरपूर फायदा होणार आहे. यामुळे सांडपाण्याचा निचरा होऊन गावची पाण्याची भूजल पातळी वाढणार आहे.

या शिबिराला तहसीलदार राजेश चव्हाण यांनी सदिच्छा भेट दिली. यावेळी त्यांनी शिबिरार्थी विद्यार्थ्यांनी नांदेड पॅटर्न शोषखड्डे काढून परिश्रमपूर्वक काम केल्याबद्दल कौतुक केले. शिबिरार्थी विद्यार्थ्यांनी केलेले हे काम तालुक्यातील सर्व ग्रामपंचायतींना मार्गदर्शक ठरेल. तसेच नांगनूर गावाला आदर्श ग्राम होण्यास मदत होईल, असे म्हणाले. त्यांनी विद्यार्थ्यांनी केलेल्या प्रत्यक्ष कामाची पाहणी केली व विद्यार्थ्यांना शुभेच्छा दिल्या. श्रमदानाबरोबरच विद्यार्थ्यांना व गावकऱ्यांसाठी

प्रबोधनात्मक कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले. त्यामध्ये राष्ट्रसेवादलाचे माजी महामंत्री बाबासाहेब नदाफ यांनी 'राष्ट्र उभारणीत युवकांची भूमिका', प्रा. पी. डी. पाटील यांनी 'थोडं तरी जगाव समाजासाठी', प्रांताधिकारी संगीता राजापूरकर-चौगुले यांनी 'महिला सबलीकरण', प्रसिद्ध कलाकार श्री. आत्माराम पाटील यानी 'मनोरजनातून प्रबोधन', तसेच महिलांचा हळदी-कुंकू या कार्यक्रमात नांगनूर ग्रामस्थांचा व महिलांचा भरभरून प्रतिसाद लाभला. राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ. ए. जी. हारदारे, प्रा. अनिल कुराडे, प्रा. डॉ. जी. जी. गायकवाड, प्रा. एम. एस. घस्ती व प्रा. तानाजी चौगुले, एन.एस.एस. प्रतिनिधी वैभव यामी व सरिता सावंत यांनी नियोजन व व्यवस्थापन केले. ग्रामपंचायत सरपंच सौ. विद्या लोहार, उपसरपंच श्री. विकास मोकाशी, ग्रामसेवक संदीप तोरस्कर, ग्रामपंचायतीचे सर्व पदाधिकारी व ग्रामस्थ यांनी केलेल्या विशेष सहकार्यामुळे हे सात दिवसांचे एन.एस.एस.चे शिबिर यशस्वी झाले. या विशेष सहकार्याबद्दल महाविद्यालयाच्यावतीने आभार मानले. दरम्यान प्रांताधिकारी संगीता राजापूरकर-चौगुले, संस्थेचे संचालक ॲड. दिग्विजय कुराडे यांनी शिबिराला सदिच्छा भेट देऊन शिबिरातील कामकाजाची पाहणी करून समाधान व्यक्त केले.

डॉ. ए. जी. हारदारे
प्रमुख, राष्ट्रीय सेवा योजना

राष्ट्रीय छात्रसेना (एन. सी. सी)

१) कोल्हापूर येथे झालेल्या थल सैनिक कॅम्पमध्ये (TSC)

१) कंडेट गणेश मोरडे

२) कंडेट संदेश माने

३) कंडेट अक्षय कोरवी

यांनी सहभाग नोंदवला. हा कॅम्प कोल्हापूर येथे पार पडला या कॅम्पमध्ये कॅडेटसना फायरिंग, मॅप रिडिंग, टँक चालवणे युध्दात वापरले जाणारे कौशल्य व अनेक शस्त्रांची माहिती पुरवण्यात आली. तसेच यामध्ये आर्मीमध्ये देण्यात येणारे प्रशिक्षण यांचा लाभ कॅडेटस्ना झाला हा कॅम्प उत्कृष्ठ सैनिक तयार करण्याच्या हेतूने घेण्यात येतो.

२. औरंगाबाद येथे झालेल्या रिपब्लिकन डे कॅम्पमध्ये ज्यु. अंडर ऑफिसर ममता मल्लिकार्जून स्वामी यांची निवड झाली या कॅम्पमध्ये ज्या कॅडेटचे ड्रील व त्याचबरोबर विविध कलागुण उत्कृष्ट असतात त्यांची निवड केली जाते. यामधून २६ जानेवारी मध्ये होणारे रिपब्लिक डे दिल्ली येथे करण्यात येते.

३. कोल्हापूर येथे झालेल्या शिवाजी ट्रायल ट्रॅक (STT) कॅम्पसाठी महाविद्यालयाचे कॅडेट प्रकाश नारायण पाटील यांची निवड करण्यात आली. व ट्रेकिंग करण्यात आले

तसेच सर्व कॅडेटस्ना कल्चरल स्पोटर्स मध्ये उत्कृष्ट कामगिरी केल्याबद्दल गौरवण्यात आले. त्याचबरोबर कॅडेट्सनी शिवाजी महाराजांविषयी संपूर्ण माहिती प्रत्याक्षात अनुभवली या कॅम्पमध्ये अनेक राज्यांचा सहभाग होता. यूपी. गुजरात. पंजाब. हिमाचल प्रदेश त्याचप्रमाणे कॅडेट श्रीलंकेमधून आले होते.

४) आर्मी ॲटॅचमेंन्ट कॅम्प (AAC)

अहमदनगर येथे झालेल्या आर्मी ॲटॅचमेंन्ट कॅम्पसाठी आपल्या महाविद्यालयाचे कॅडेट संदेश माने यांची निवड करण्यात आली. या कॅम्पमध्ये कॅडेट्सना युध्दपातळीवरील प्रशिक्षण देण्यात येते. त्याचबरोबर मॅपरिडिंग टँकचालवणे, युध्दात वापरण्यात येणारे कौशल्य, त्याचबरोबर नविन शस्त्रांची माहिती देण्यात येते.

एन. सी. सी विभागातून खालील कॅडेट सैन्यदलात भरती झाले

१) कॅडेट. प्रकाश पाटील

२) कॅडेट. रिकत पाटील

३) कॅडेट. अजित पाटील

४) ज्यू. अंडर ऑफिसर. पिराजी पाटील

एन. सी. सी कॅम्पमधील विशेष कामगिरी

१) ज्यु. अंडर ऑफिसर ममता मल्लिकार्जून स्वामी ज्युनिअर यांना कॅम्प मध्ये कल्चरल ॲक्टिवटी (डान्सींग) सुवर्ण पदक पटकाविले.

२) कॅडेट शारदा रामचंद्र हरगापुरे

यांना क्रॉसकंट्री या स्पर्धेमध्ये सुवर्णपदक व फायरिंग मध्ये रौप्य पदक पटकावले

३) कॅडेट आनंद पाटील

यांना क्रॉसकंट्री या स्पर्धेत सुवर्ण पदक मिळाले

४) कॅडेट सूरज मांगले

यांना क्रॉसकंट्री या स्पर्धेत सुवर्ण पदक मिळाले.

५) कॅडेट तेजाली पाटील

यांना क्रॉसकंट्री या स्पर्धेत सुवर्ण पदक मिळाले.

एन. सी. सी मार्फत राबवण्यात येणारे विविध कार्यक्रम

योग दिन

दि २१ जून २०१७ रोजी शिवराज महाविदयालयामध्ये 'योगा दिन' साजरा करण्यात आला हा योगादिन कार्यक्रम एन. सी. सी विभागमार्फत आयोजित करण्यात आला. यामध्ये एन.सी.सी विभाग स्पोटर्स विभाग एन.एस. एस. विभाग, शिक्षक वर्ग विदयार्थी यांची उपस्थिती होती. एन.सी.सी. विभाग प्रमुख लेफ्टनंट राहूल मगदूम यांचे मार्गदर्शन लाभले.

क्रांतीदिन व रक्तदान शिबिर

दि ९ ऑगस्ट २०१७ रोजी शिवराज महाविदयालय गडहिंग्लजच्यातीने 'क्रांतीदिन' साजरा करण्यात आला दरवर्षीप्रमाणे याहीवर्षी एन.सी.सी विभाग मार्फत रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले.

या रक्तदान शिबिरामध्ये २५ छात्रांनी रक्तदान केले. या कार्यक्रमासाठी लायन्स क्लब ब्लड बँकेने विशेष सहकार्य केले. त्याचप्रमाणे महाविदयालयामध्ये 'स्वच्छता अभियान' राबवले. त्यांना महाविदयालयाचे प्रायार्य डॉ एस.वाय कोतमिरे व एन. सी.सी विभागाचे प्रमुख लेफ्टनंट राहूल मगदूम यांचे प्रोत्साहन लाभले

वृक्षारोपण कार्यक्रम

दि ७ जुलै २०१७ या चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये राष्ट्रीय छात्र सेनेनमध्ये भरती झालेले व्दितीय व तृतीय वर्षातील सर्व छात्रांनी महाविदयालयाच्या आवारामध्ये वृक्षारोपण केले.

स्वच्छता अभियान

दि १७ जुलै २०१७ रोजी शिवराज महाविदयालयाच्या एन.सी.सी विभागामार्फत स्वच्छता अभियान राबवण्यात आले.

प्लास्टिक हटाओ मोहीम

४ डिसेंबर २०१७ रोजी एन.सी.सी विभागामार्फत 'प्लास्टिक हटाओ मोहीम गडहिंग्लच्या काळभैरव मंदिराच्या परिसरात राबवण्यात आली.

ट्रेकिंग कॅम्प

दि. २२ फेब्रुवारी २०१८ व २३ फेब्रुवारी २०१८ रोजी ट्रेकिंग पारगड या ऐतिहासिक ठिकाणी करण्यात आले. यामध्ये एन.सी.सी विभागमार्फत आयोजित कॅम्पमध्ये ३६ छात्र सैनिक सहभागी होते. भवानी माता मंदिराची स्वच्छता व पारगडच्या जंगलात ट्रेकिंग करण्यात आले. या ट्रेकिंग दरम्यान अनेक प्राण्यांची व पक्षांची माहिती देण्यात आली. जंगलातील प्राण्यांपासून बचाव कसा करावा याची माहिती देण्यात आली वनरक्षक अधिकारी राक्षे सर यांची मोलाची मदत एन.सी.सी. विभागाला मिळाली

विशेष कामगिरी

शिवाजी विदयापीठ मार्फत झालेल्या मिलिअन्स फुटबॉल या स्पर्धेत एन.सी.सी चे कॅडेटस् सहभागी झाले. तसेच या स्पर्धेत सुवर्ण, रौप्य ,कास्य पदक पटकाविले. ह्या स्पर्धेदरम्यान विदयापीठाचे प्रकुलगुरू उपस्थित होते.

ले. आर. डी. मगदूम
प्रमुख, राष्ट्रीय छात्र सेना

BBA Department

College Name :- Sant Rawool Maharaj Mahavidyalaya, Kudal.

Name of Event :- BRAV5LIA (International Event)

No. of Students Participated :- 15

No. of Event :- 09

Out of which we won Treasure Hunt Event and Best Persona Event.

WINNER'S LIST

Sr.no	Name of Activity	Winner's Name
1	Treasure Hunt	Mr.Koustubh Burud Miss.Neha Patil
2	Best Persona	Mr.Tejas Vantamure

College Name :- CSIBER School of Management,Kolhapur

Name of Event :- Z!ng 2K18 (Mega Inter Collegiate Event)

No. of Students Participated :- 23

No. of Event :- 06

Out of which we won Virasat Event (Folk Dance) and Runner-up in Atrangi Event (Street Play)

WINNER'S LIST

Sr.no	Name of Activity	Winner's Name
1	Virasat (Folk Dance)	Neha Patil Rutuja Mote Priyanka Khot Deepali Sutar Ashwini Kamble Pooja Kadam Preeti Mane Muskan Desai
2	Atrangi (Street Play)	Darshan Sawant Rohit Shinde Akash Adsule Rutuja Mote Preeti Mane Akshata Solapure Deepali Sutar Priyanka Khot

College Name :- Kolhapur institute of Technology,Kolhapur

Name of Event :- IMERGE 2K18 (Inter College Competition)

No. of Students Participated :- 16

No. of Event :- 05

Out of which we won Business Plan Event, Puzzle Event and Ad-Mad Show Event.

WINNER'S LIST

Sr.no	Name of Activity	Winner's Name
1	Business Plan	Koustubh Burud Rutuja Mote
2	Puzzle	Nagesh Angolkar Akash Adsule
3	Ad-Mad Show	Team-1 Deepali Sutar Rutuja Mote Koustubh Burud Nagesh Angolkar
	Ad-Mad Show	Team-2 Omkar Bidre Utkarsh Powar Akash Adsule Dhiraj Desai
	Ad-Mad Show	Team-3 Priyanka Khot Laxmi Phutane Asmita Toraskar Geetanjali Injal

College Name :- Rajashri Shahu College,Kolhapur.

Name of Event :- Campus Interview

No. of Students Participated :- 26

Name of Company :- TCS

Out of which our 5 student's are selected.

List of selected student's

Sr.no	Name of selected students
1	Koustubh Burud
2	Rutuja Mote
3	Akshata Solapure
4	Neha Patil
5	Snehal Kolate

College Name :- Annapurna Institute of Management and Research, MBA College,sankeshwar.

Name of Event :- Campus Interview

No. of Students Participated :- 13

Name of Company :- Infosys

Out of which our 4 student's are selected.

List of selected student's

Sr.no	Name of selected students
1	Koustubh Burud
2	Nagesh Angolkar
3	Rupali Shinde
4	Neha Patil

REPORT

Kolhapur Institute of Technology,Kolhapur on 18 Feb., 2018 for Inter College Competition IMERGE 2K18.

Number of participants were 16 and total number of participation in event's were 5 out of which we won Business Plan Event, Puzzle Event and Ad-Mad Show Event .

All participants received certificates.

No. of Students – 16

No. of Faculty – 01

1.Prof P.S.Patil

College Name :- Shivraj College, Gadhinglaj.
Name of Event :- Campus Interview
No. of Students Participated :- 34
Name of Company :- LIC

Out of which our 20 student's are selected.

List of selected student's

Name of selected students		
Rutuja Mote	Neha Patil	Snehal Kolate
Akshata Solapure	Koustubh Burud	Omkar Bidre
Akash Adsule	Utkarsh Powar	Sagar Gaikwad
Nagesh Angolkar	Rani Kamble	Shahin Mokashi
Tanuja Vangnekar	Tejaswini Gowilkar	Sapna Patharvat
Pooja Kalyani	Pramila Jagtap	Rupali Shinde
Mayuri Hargapure	Akshay Kamble	

College Name :- Kolhapur Institute of Technology,Kolhapur
Name of Event :- Campus Interview
No. of Students Participated :- 34
Name of Company :- Job Fair

Out of which our student is selected.

List of selected student's

Sr.no	Name of selected students
1	Koustubh Burud

Prof. R. D. Kamate

संभाजीराव माने कनिष्ठ महाविद्यालय क्रीडाविभाग

संभाजीराव माने कनिष्ठ महाविद्यालयाची ॲथलेटिक्स स्पर्धेमध्ये राष्ट्रीय, राज्य, विभाग, जिल्हास्तरावर सुयश संपादन केले आहे.

* राष्ट्रीय स्पर्धेमध्ये सहभागी खेळाडू :

१. सुधीर सुरेश कुरळे - १२ वी आर्टस

दिल्ली येथे झालेल्या शालेय कुस्ती स्पर्धेमध्ये राष्ट्रीय स्पर्धेसाठी निवड.

२. कु. सायली सुनील कोकितकर - ११ वी आर्टस

दि. १८ ते २२ डिसेंबर २०१७ रोजी हरियाणा येथे झालेल्या शालेय राष्ट्रीय ॲथलेटिक्स स्पर्धेमध्ये ३००० मी. धावणे स्पर्धेमध्ये सहभाग.

राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड :

१. श्रीपाद रामू जाधव - ११ वी सायन्स

दि. २१ ते २४ नोव्हेंबर २०१७ रोजी नंदुरबार येथे झालेल्या राज्यस्तरीय शालेय रोलर स्केटींग स्पर्धेमध्ये सहभाग.

२. सूरज आशोक जाधव - १२ वी आर्टस

दि. २५ ते २७ नोव्हेंबर २०१७ रोजी विशाखापट्टणम येथे झालेल्या (१४ॉह छ्रींळेपरश्र खपींशी ऊळींॉळल) भालाफेक स्पर्धेसाठी निवड.

विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झालेले खेळाडू :

सांगली येथे झालेल्या ॲथलेटीक्स विभागीय स्पर्धेसाठी खालील विद्यार्थ्यांची निवड झाली.

१. सूरज अशोक जाधव - १२ वी आर्टस - भालाफेक

२. महेश अशोक जाधव - ११ वी आर्टस - थाळीफेक

३. सायली सुनील कोकितकर - ११ वी आर्टस -३००० मी.,५००० मी. धावणे

४. वर्षाराणी अजित मगदूम - १२ वी आर्टस - क्रॉसकंट्री

५. राजश्री बबन पोवार - १२ वी सायन्स - भालाफेक

६. सुधीर सुरेश कुरळे - १२ वी आर्टस - कुस्ती

७. वैष्णवी परशराम हजीरे - १२ वी कॉमर्स - योगासन

८. श्रीपाद रामू जाधव - ११ वी सायन्स - स्केटींग

९. विकास अर्जुन पोवार - १२ वी सायन्स - सायकलिंग

१०. मदिहाळी युवराज निंगप्पा - १२ वी कॉमर्स - सायकलिंग

* सांगली येथे झालेल्या डॉजबॉल स्पर्धेसाठी संभाजीराव माने ज्युनिअर कॉलेजचा सभहागी संघ.

* जिल्हास्तरीय स्पर्धेसाठी निवड झालेले खेळाडू -

१. सुदर्शन श्रीकांत गोंधळी - १२ वी - २०० मी रिले

२. प्रभू रामचंद्र नाईक - ११ वी आर्टस - १०० मी. रिले

३. रविंद्र राजेश खामकर - ११ वी आर्टस - १०० मी. धावणे रिले

४. अनिकेत धनाजी पाटील - १२ वी आर्टस - ४०० मी. धावणे रिले

५. महम्मद मेहबूब कलगी - ११ वी कॉमर्स - ८०० मी.

६. अभिषेक विजय जोंधळे - १२ वी आर्टस - ५००० मी. धावणे, बांबूउडी

७. सुशांत तुकाराम कांबळे - ११ वी आर्टस - १५०० मी. व ५००० मी. धावणे

८. सौरभ अशोक बोबले - १२ वी आर्टस - रिले

९. संजय सुभाष जाधव - २०० मी. धावणे, रिले १२ वी

१०. कौशल विजयकुमार पताडे - ११ वी आर्टस - १०० मी.धावणे

११. मयुरी शामराव आरडे - ११ वी - २०० मी. धावणे.

गडहिंग्लज तालुका स्तरीय शालेय क्रिकेट स्पर्धेमध्ये संभाजीराव माने ज्यु. कॉलेजजच्या मुलांच्या संघाने प्रथम क्रमांक पटकविला.

प्रा. जयवंत पाटील
क्रीडा प्रमुख

आमचे विद्यार्थी प्रतिनिधी

अक्षय राजशेखर कित्तुरकर
विद्यापीठ प्रतिनिधी
एम. एस्सी. भाग १
सांस्कृतिक विभाग

कु. अंकिता विजय जाधव
बी. ए. भाग १

महेश संजय झोंड
बी. ए. भाग २

कु. ऐश्वर्या सुरेश खोराटे
बी. ए. भाग ३

उदय गणपती गोईलकर
बी. कॉम. भाग १

कु. शुभांगी वसंतराव ठोंबरे
बी. कॉम. भाग २

अवधूत रामदास विचारे
बी. एस्सी. भाग १

कु. रोहिणी सुरेश नाईक
बी. एस्सी. भाग २

कु. मयुरी राजेंद्र पारदे
बी. बी. ए. भाग १

कु. लक्ष्मी काकासो फुटाणे
बी. बी. ए. भाग १

कु. सपना आनंदा पाथरवट
बी. बी. ए. भाग ३

कु. मुस्कान नसरूल्ला मकानदार
बी. सी. ए. भाग २

कु. सुजाता वसंत रेडेकर
बी. सी. ए. भाग ३

नितेश बाबू देशवाल
बी. सी. ए. भाग ३

कु. ऐश्वर्या जयसिंग नाईक
एम. ए. भाग १

कु. अश्विनी सदाशिव खमलिट्टी
एम. ए. भाग २

कु. नीलम शामराव पाटील
एम. एस्सी. भाग १

वैभव रमेश यामी
बी. एस्सी. भाग २
एन. एस. एस. प्रतिनिधी

विनायक बसवराज सोलापुरे
बी. एस्सी. भाग १
एन. सी. सी. प्रतिनिधी

कु. तेजाली राजाराम पाटील
बी. कॉम. भाग२
क्रीडा प्रतिनिधी

कु. विनंती शामराव गुरव – बी. सी. ए. भाग १
कु. माया वसंत जाधव – बी. कॉम. भाग ३
कु. श्रद्धा शंकर चव्हाण – बी. एस्सी. भाग ३
कु. ऋतुजा चंद्रकांत पोवार – बी. सी. एस. भाग १
कु. नम्रता मारूती फडतारे – बी. सी. एस. भाग २
कु. ऐश्वर्या मारूती कदम – एम. कॉम. भाग १
कु. गीता कृष्णा अळकर – एम. कॉम. भाग २
कु. सोनाली सुरेश पारधी – बी. बी. ए. २
कु. माधुरी सुरेश कुंभार – बी. एस्सी. भाग ३

महाविद्यालयाच्या विज्ञान शाखेचा सन्मान

इचलकरंजी जि. कोल्हापूर येथे संपन्न झालेल्या कार्यक्रमात, शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती योजनेतून सन २०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षातील निमशहरी गटातील विज्ञान शाखेतील प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक शिवाजी विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. देवानंद शिंदे यांच्या हस्ते स्वीकारताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य, डॉ. एस. वाय. कोतमिरे